

Sreda, 1. septembar 2004.
Uvodna reč Odbrane
Rasprava o dodeli advokata
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću izvolite, iznesite završni deo vaše uvodne reči.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson), nadam se da ćete imati na umu da smo počeli sa zakašnjenjem. Tokom NATO agresije otrovi nisu direktno korišćeni već su posledice slične onima koje prouzrokuje hemijski rat, proizvedene na drugi način. Na primer, bombardovanjem postrojenja i skladišta sa hemikalijama, rafinerija i hemijskih fabrika u Pančevu, Novom Sadu, Lučanima i Bariču. Na taj način je protiv Srbije vođen i hemijski rat. To su učinile sile kojima ne odgovara suverenitet Srbije na Kosmetu, iako je on garantovan uslovima prekida rata i sadržan u Rezoluciji 1244 (UN Security Council Resolution 1244) koja se uopšte ne poštuje. Njihov je interes da koriste kosmetske prostore za svoje geostrateške i ekonomske ciljeve: rudna, vodna i druga bogatstva na Kosmetu. Pri tome treba imati u vidu da je Kosmet jedno od najvećih nalazišta lignita u Evropi, blizu 14 miliona tona, a od ukupnih bilansnih rezervi rude olova (Pb) i cinka (Zn) u Srbiji, na Kosovu se nalazi 48 posto čija je takođe vrednost ogromna. Na Kosmetu se nalaze i rezerve kobalta (Co) i nikla (Ni) koje takođe imaju veoma veliku vrednost, a kosovske elektrane su značajne za zatvaranje elektroenergetskog bilansa Republike Srbije. Sve ovo navedeno govori i o onoj

najprizemnijoj pljačkaškoj motivaciji navodnih boraca za prava kosovskih Albanaca sa zapada. Uprkos činjenici da je izvor celokupne krize na Kosovu koja traje još od vremena progona srpskog i drugog nealbanskog življa tokom turske okupacije tog područja, pa sve do danas, težnja albanskih nacionalista za stvaranjem Velike Albanije koju, oni tu težnju i ne kriju i za realizaciju ne biraju sredstva, uprkos svemu tome ovo takozvano Tužilaštvo ima dovoljno drskosti da u takvoj optužbi stavi meni, Srbiji i Srbima na teret da smo u sred države Srbije, na teritoriji koja je samo središte i srce srednjevekovne srpske države hteli da napravimo nekakvu Veliku Srbiju. Kako se Srbija, velika ili mala, svejedno, pravi u Srbiji, to ni oni sami ne umeju da objasne ili da dokažu, što je najbolje i dokazao prvi deo ove operacije koju nazivate suđenjem, koje je jednako kao i ostatak te operacije, zahvaljujući prirodi i sadržaju ove lažne tužbe dobio izgled i karakter jedne obične farse, jeftine po sadržaju i nivou, ali ni malo jeftine po količini novca koji za njeno odvijanje odvajaju, kao, na primer, Saudijska Arabija (Saudi Arabia), SAD (United States of America), Džordž Soroš (George Soros) i drugi navodno nepristrasni donatori. Želim da dodam i to da je 1998. godine, kad je Holbruk (Richard Holbrooke) bio kod nas u Beogradu, da smi mi onda rekli podatke kojima smo raspolagali, da se u severnoj Albaniji (Albania) nalazi i pomaže UČK (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves) Osama Bin Laden (Osama bin Laden). Radi na naoružavanju, obučavanju, pripremanju pripadnika terorističke organizacije. Oni su se, ipak, opredelili za saradnju sa OVK, a time i za direktnu saradnju sa Bin Ladenom, iako je on pre toga srušio ambasade u Keniji (Kenya) i Tanzaniji (Tanzania), iako je pre toga objavio rat njima. Ja sam uveren da će to jednom morati da izađe na videlo, ta veza i da će doći uskoro vreme kada će i Klinton (Bill Clinton) i Olbrajt (Madeleine Albright) i drugi morati da odgovaraju, ako ne za ono šta se dogodilo Srbima, onda za ono šta se dogodilo njihovim sopstvenim građanima. Pročitaću vam jedan citat i moram onda da pređem na druge teme: "Vazdušni napadi i neviđeni u njihovoj veličini državni udari, teror, dela sabotaže, unutrašnji atentati, ubistva vodećih državnika, nadmoćni napadi na sve tačke nepri-

jateljske odbrane koji će uslediti u jedan mah i u istoj sekundi, bez obzira na gubitke, to je rat budućnosti. Pretpostavljam da vas podseća na ono šta su snage NATO učinile prema Jugoslaviji 1999. godine, o agresiji na koju se ova strana koja bi bila obavezna da to čini, ni ne osvrće, ali citat nije ni Klintonov ni Klarkov (Wesley Clark), iako potpuno pokazuje njihovo ponašanje. Citat je Hitlerov (Adolf Hitler) iz knjige iz 1940. godine objavljene u Njujorku (New York), Hermana Raušninga (Herman Rauschning) "Moji poverljivi razgovori sa Hitlerom" (My Confidential Conversations with Hitler). A onda kaže u toj knjizi: "Nikakvo takozvano međunarodno pravo, nikakvi ugovori neće me sprečiti da iskoristim priliku koja mi se pruža i onda govori dalje o tome kako će Francusku (France) da porobi, a da će doći Francuzima kao njihov oslobodilac i kako će prikazati čoveku srednjeg staleža kako je donosilac pravednog socijalnog poretka i večnog mira. Što se tiče rata u Sloveniji i Hrvatskoj, ja ću za početak samo jednu kratku napomenu. U knjizi Vorena Cimermana (Warren Zimmerman), poslednjega ambasadora SAD u SFRJ, na strani 173, on daje sledeći komentar o položaju JNA i toj navodnoj herojskoj borbi u Sloveniji i Hrvatskoj protiv još uvek zajedničke legalne jugoslovenske vojske. Citiram: "JNA je bila u svojoj vlastitoj zemlji. Njene trupe su sasvim legitimno bile razmeštene u svim jugoslovenskim republikama. Ipak, nakon proglašenja nezavisnosti Slovenije i Hrvatske, trupe su tretirane kao okupatorske, čak i onda kad nisu izlazile iz garnizona. Slovenačka taktika ...

prevodioci: Molimo da malo usporite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, usporiću. "Slovenačka taktika, a potom i hrvatska koja se baš ne bi mogla podičiti naročitim heroizmom, zasnivala se na izbegavanju otvorenih sukoba i nastojanju da se blokadom kasarni vojnici u njima dovedu na ivicu gladi i prisile na odlazak. Taj neočekivani položaj JNA koja je koliko juče bila zaštitnik zemlje, a danas okupator, snažno je uticao na svest običnih vojnika, rastrgnutih između dveju strana. I dalje Cimerman, imajući u vidu sve okolnosti, u svojoj knjizi je zaključio da je pogrešno gov-

oriti o napadu JNA na Sloveniju i kasnije na Hrvatsku. Dakle jedan od najaktivnijih antisrpskih aktivista, Voren Cimerman koji je tada bio na licu mesta, kaže jednu notornu činjenicu da je pogrešno govoriti o napadu JNA na Sloveniju i Hrvatsku, a vi ovde ste dobili zadatak da kažete da je tamo počinjena agresija od strane JNA na svoju sopstvenu zemlju. Unutar Jugoslavije hrvatske separatističke tendencije nisu u potpunosti iščezle sa porazom i gašenjem kvislinške NDH iz Drugog svetskog rata. Te tendencije počinju posebno otvoreno da se ispoljavaju početkom sedamdesetih godina nastankom takozvanog "Maspoka" od strane jednog dela republičkog rukovodstva, kada su isticani zahtevi za samostalnošću Hrvatske, a vrlo snažni pritisci, pretnje usmerene prema srpskom narodu. Iako u posleratnoj Jugoslaviji među najistaknutijim državnim funkcionerima Hrvati dobijaju posebno značajno mesto i dominiraju, ne samo posmatrano u srazmeri s brojem stanovnika, već i u apsolutnom broju, ipak i u Hrvatskoj, a i na nekim drugim mestima stalno je fabrikovana teza o navodnoj srpskoj hegemoniji, srpskom hegemonizmu. A kako izgleda ta srpska dominacija, odnosno hegemonija? Sve to vreme, od Drugog svetskog rata do postojanja Jugoslavije, nesporna i široko poznata činjenica da je od kraja Drugog svetskog rata, do svoje smrti 1980. godine, neprikosnoveni jugoslovenski lider bio Tito koji je bio Hrvat. Za vreme postojanja socijalističke Jugoslavije od 1945. do 1992. godine, dakle u periodu od 47 godina, na čelu Vlade Jugoslavije tokom 30 godina su bili Hrvati, a tokom preostalih 17 godina svi ostali, od čega jedan jedini Srbin i to od 1963. do 1967. godine, Petar Stambolić. Kada se ovo ima u vidu, kako bi se uopšte moglo tvrditi da su u političkom vrhu zemlje dominirali Srbi? A što se vojske tiče, vaš svedok je ovde izneo kako je izgledao vojni vrh upravo u vreme razbijanja Jugoslavije: jedan Jugosloven, to je bio ministar odbrane Veljko Kadijević, iz Hrvatske, iz mešovitog braka Srbina i Hrvatice, dva Srbina i to jedan iz Srbije, a jedan iz Bosne, osam Hrvata, dva Slovenca, dva Makedonca i jedan Musliman. A ovome treba dodati i to da je Titov, svakako najbliži saradnik i kreator jugoslovenskog ustrojstva, državnog, odnosno ustavnog sistema u svim njegovom fazama bio Slovenac Edvard Kardelj. Dakle

jasno ovo pokazuje da je priča o nekakvoj srpskoj dominaciji u Jugoslaviji jedna gola i o srpskoj hegemoniji, jedna gola laž, kao i da su Hrvati i Slovenci po tom osnovu apsolutno bili izvan bilo kakvoga razloga da se žale na neravnopravnost i nedovoljnu zastupljenost. A priča o srpskoj dominaciji i hegemoniji bila je zapravo samo propagandno sredstvo, pritom sredstvo koje se kosi sa istinom kojom je trebalo da se opravdaju secesionističke težnje. U posleratnoj Jugoslaviji ustaški genocid nad Srbima bio je tema o kojoj se nije mnogo govorilo. Preostali Srbi sa prostora bivše NDH, posebno oni u Krajini koje je čuveni srpski pesnik Matija Bećković nazvao "ostacima poklanog naroda" prećutno su prihvatili da se o stradanjima njihovih najbližih ne govori, čak da se oni ni ne sahrane na dostojan način, već su mnogobrojne jame u koje su ustaše pobacale na hiljade svojih žrtava: Jadovno, Pribilovci, Golubnjača, prosto zabetonirane i prepuštene zaboravu. A ovdje je čak došlo do izražaja i teza o tome kako su Srbi ponovo sahranjivali te svoje mrtve kasnije, mada oni pre toga nikad nisu bili sahranjeni, već na ovakav način. I kad se ima u vidu ovaj strašni masovni zločin iz veoma bliske prošlosti, šta je trebalo da osete i šta su uopšte mogli da osete Srbi u Hrvatskoj kada je na opštem saboru Hrvatske demokratske zajednice februara 1990. godine, predsednik te partije, Tuđman, između ostalog je rekao: "Nezavisna država Hrvatska nije bila samo kvislinska tvorevima i fašistički zločin, već isto tako izraz istorijskih težnji hrvatskog naroda. Da li je bilo išta prirodnije nego da reaguju, da dignu svoj glas pre nego što, pod navodnicima "hrvatski narod" na koji se on pozvao, a to svakako nije celina, niti većina hrvatskog naroda, već ekstremisti pomognuti iz inostranstva, krene u novo ostvarenje svojih tih navodnih istorijskih težnji. To su sve podaci koje vi imate, a koje previdate. To sve ovom neleglanom Tužilaštvu nije smetalo da u paragrafu 94 hrvatske optužnice govori o HDZ-u bez ikakvih kvalifikacija, iako se tada radilo o partiji koja je oživela praksu i simbole iz vremena ustaša. Dok u narednom paragrafu te iste lažne optužnice projugoslovenski orijentisana Srpska demokratska stranaka se naziva nacionalističkom. To je jedna manipulacija koju je sebi ovakva manipulacija, koju je sebi ovakva prezentacija

dopustila, jer oni sve znaju o šovinističkom delovanju HDZ-a, ali ne dozvoljavaju ni da se reč o tome zucne. S jedne strane je, dakle, moralo da se sve prečuti o HDZ-u, a da se ocrni SDS. Ako bi se o tome počelo da govori, a oni sami su za to dali povoda ovakvom manipulacijom, onda bi se jasno pokazalo da su te aktivnosti srpskog naroda bile počinjene u samoodbrani. Voren Cimerman u ovoj svojoj knjizi "Izvori jedne katastrofe" (The Source of a Catastrophe) govori o tome da su u Tuđmanovoj Hrvatskoj, pod navodnicima "oštro narušavana prava Srba. Srbe su izbacivali sa posla. Od njih je zahtevano potpisivanje lojalnosti". Da ironija bude veća, ovde su meni pokušali da inputiraju da sam ja tražio nekave izjave lojalnosti, pa nisu mogli da nađu jednog jedinog čoveka koji je, eto, meni neku izjavu lojalnosti potpisivao. To su apsurdne stvari. "Napadano je na njihove domove i imovinu", nastavlja Cimerman. Govori da su Tuđmanovi ministri nazivali Srbe najpogrdnijim imenima. On im se nije pridružio, ali ih nije prekidao. Na 215. strani te knjige on kaže da je Tuđman odigrao veliku ulogu u nasilnoj smrti Jugoslavije i ratu u Hrvatskoj i Bosni, istakavši Tuđmanov rasistički odnos prema Srbima: "zbog čega se, po njemu, "Hrvatska pretvorila u nedemokratsku i eksplozivnu republiku". To su njegove reči. Jedan antisrpski put nove hrvatske vlasti povezan je za "NervalSKU grupu". Nerval (Nerval) je mesto u Kanadi (Canada) gde su bili ustaški usmereni zapadno-hercegovački franjevci. "Neoustaške ustaške organizacije u Kanadi bile su ocenjene od strane Ministarstva spoljnih poslova te zemlje kao ...

prevodioci: Molimo da usporite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... kao ekstremnije od same pronacističke ustaške organizacije u Hitlerovoj NDH. O svemu tome piše, sada slobodno, hrvatska štampa. Zbog vremena ja ne mogu sada da vam ovo pokazujem, ali suština je u tome da je tada, još 1987. godine, dakle 1987. godine napravljen pristup budućoj nezavisnoj državi Hrvatskoj koji sadrži čeriri glavne tačke preuzete iz informacija iz Hrvatske, "Globus hrvatski: 1) "Hrvatska po svaku cijenu mora biti

neovisna samostalna država; 2) "Valja raditi na tome da Hrvatska bude etnički što homogenija i čistija država, drugim riječima, srpsku nacionalnu zajednicu u Hrvatskoj treba svesti na minimalnu manjinu, kako Srbi dalje ne bi bili remetilački faktor. Borbu u Hrvatskoj treba voditi na jednoj fronti. Glavni protivnik su Srbi. Da bi se Srbe porazilo valja se udružiti sa komunistima i partizanima i tako u čvrstom savezu sa njima izvojevati konačnu pobjedu. Prema Bosni i Hercegovini ...

prevodioci: Molimo da usporite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: 4) "Prema Bosni i Hercegovini treba voditi takvu politiku koja će prije ili kasnije dovesti do pripajanja zapadne Hercegovone, to jest čistih hrvatskih područja. Martin Špegelj, njegov ministar odbrane u vreme kada se ovo dešavalo u dnevniku 28. oktobra 1991. godine pred tridesetak ljudi je izjavio da ako Srbinu izgori kuća, neće imati gde da se vrati, govori o tome da je to izjavio Gojko Šušak. Špegelj ponovo u "Novom listu", 29. oktobra 2001. godine: "Tuđman i Šušak su u biti stvorili koncepciju čiste nacionalne države po uzoru na Nezavisnu državu Hrvatsku iz Drugog svjetskog rata". A "Njujork tajms" (New York Times) decembra, 8. decembra 1993. godine govori o 10.000 kuća koje su dignute u vazduh dinamitom. Neću da citiram da ne bih gubio vreme. Pored pritisaka, šikane, fizičkih napada, dakle jedne ukupne degradacije, kako na individualnom, tako i na kolektivnom planu, srpski narod na teritoriji Hrvatske izložen je i kolektivnoj degradaciji na pravnom planu. Poznat je "Božićni Ustav" kojim su Srbi lišeni statusa konstitutivnog naroda koji su do tada imali u svim ustavima Hrvatske. U "Balkanskoj odiseji" (Balkan Odyssey) lord Owen (David Owen) na strani 21 kaže: "Slično su se opirali uključivanju u Hrvatsku i područja nastanjena Srbima u severnoj Dalmaciji, Lici ...

prevodioci: Molimo da usporite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... Baniji, Slavoniji i Baranji koja su zajednički između habzburškog i otomanskog carstva obrazovala vojnu granicu, Krajinu, kojom se vladalo iz Beča (Vienna), a ne iz Zagreba. Taj otpor se naročiti jako osećao posle 1945. godine, jer su stanovnici za vreme Drugog svetskog rata bili izloženi genocidu od strane hrvatskih ustaša. Vrlo mali broj komentatora je 1995. godine shvatio ili priznavao da hrvatska Vlada napadajući Krajinu nije oslobađala ovu zemlju, pošto su je Srbi naseljavali preko tri veka, to piše lord Owen. Već polovinom 1990. godine teče niz akcija, napada i ubistava, a zbog srpskog reagovanja postavljanjem barikada na prilazima njihovim mestima, taj njihov revolt je nazvan "balvan revolucijom". Hrvatske vlasti su ove reakcije Srba, preplašenim pred mogućnošću da ostanu ...

prevodioci: Molimo da usporite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... bez ikakvih sredstava kolektivne zaštite u odnosu na ponovo oživelu ustašku ideologiju i teror, napadom, agresijom na hrvatsku državu to smatrale. A kako to napad na državu može da bude izvršen balvanima postavljenim na puteve pred vlastitim kućama, teško je objasniti. Špegelj, taj koji 2001. godine ovo govori, a što sam već citirao, kaže: "A Knin ćemo rešiti na način takav da ćemo ih pokasapiti. Onda ćemo da ih pokasapimo. Za to imamo međunarodno priznanje. Bezbroj dokaza postoji o tome da nije reč o praznim rečima, već o mrtvim ljudima. U svojoj knjizi "Invazija na Sprsku Krajinu" Gregori Elih (Gregory Elich) govori: "1990. godine Tuđman je rekao 'drago mi je što moja žena nije ni Srkinja ni Jevrejka' i napisao je da su priče o holokaustu bile preterane i jednostrane." Preskočiću mnoge njegove citate, samo poneki: "Tokom svoje nasilne secesije od Jugoslavije 1991. godine, Hrvatska je proterala više od 300.000 Srba i Srbi su bili uklonjeni iz 10 gradova i 183 sela. Dalje kaže: "Tomislav Merčep, do nedavno savetnik ministra unutrašnjih poslova i član Parlamenta je vođa 'Voda smrti'. Njegov 'Vod smrti' je pobio 2.500 Srba u Zapadnoj Slavoniji 1991. i 1992. godine, a o tome se govori kao o herojskim

delima. Imate i svedočenje Mire Bajramovića, člana tog odreda smrti, a ja ga imam na trakama, ali nemam vremena da vam ga prikazujem. Dalje Gregori Elih kaže: "Klintonova administracija i njihovo prihvatanje Hrvatske odgovara onome šta se desilo istorijski sa fašistima, kada je to odgovaralo njihovim geopolitičkim interesima. Suzan Vudvord (Susan Woodward) u svojoj knjizi "Blakanska tragedija" (The Balkan Tragedy) iz 1995. godine, kaže: "Hrvatska Vlada je učinila jako malo da bi zaštitila svoje građane od ispada antisrpskog terorizma koji se odvijao u nekom zajednicama u Dalmaciji i u unutrašnjosti tokom letnjih meseci 1989. godine, a kada su Hrvati razbijali izloge srpskih prodavnica, dizali u vazduh kuće i maltretirali eventualno potencijalne srpske vođe. Srbi su gubili poslove zbog svoje nacionalnosti, to se dešavalo 1989. godine i taj zločinački poduhvat, koji pripisujete Srbima, je zato što su se oni branili. Kris Hedžis (Chris Hedges) u "Njujork tajmsu" 16. juna 1997. godine: "U tom postupku gospodin Tuđman je očistio 500.000 od 600.000 Srba iz te zemlje i sproveo *de facto* aneksiju dominantno katoličku regiju u Hercegovini" i tako dalje. Ali nemam vremena. Govori se o "Kristalnoj noći" (Kristallnacht) u Zadru, govori se o izbacivanju desetina hiljada iz stanova, govori se u hrvatskim novinama, u "Feralu", u "Tjedniku", "Novi prilozi o zločinima u Vukovaru i pre početka sukoba, još 1990. godine, to njih citiram, "kada su leševi ubijenih Srba plivali Dunavom, pa u Gospiću i hrvatskom primorju i tako dalje. Časopis "Identiteti, isto tako hrvatski kaže da je najmanje urađeno na rasvetljavanju zločina u Osijeku. U tom gradu 1991. i 1992. godine je ubijeno nekoliko desetina civila srpske nacionalnosti. I objašnjava kako su odvođeni i kako ubijani. A kada je reč o Gospiću, trojica oficira hrvatske vojske su se ovde prijavili da svedoče o zločinima. Ništa im nije pruženo kao zaštita, pa je svedok Milan Levar koji je trebalo da svedoči protiv izvršilaca gospićkog masakra, čak likvidiran. Erdemoviću, koji je priznao da je ubio 100 ljudi u Srebrenici, koga smo mi uhapsili, koji je ovde došao zato što je to sam tražio da bude izručen Hagu (The Hague), a nije bio naš državljanin pa je izručen na svoj sopstveni zahtev, vi ste mu pružili zaštitu iako je priznao da je ubio 100 ljudi, to što je priznao i našim

istražnim organima, pustili ste ga posle četiri godine da živi nekažnjeno. Ove svedoke niste zaštitili. Njega ste zaštitili da se vrati na posao. Moraću da preskočim. Vidim, ovo vreme leti, na žalost. Na strani 182 svoje knjige Dejvid Oven dotiče i sledeće, kaže: "Oni, mahom Srbi koji su ostali u JNA uopšte nisu imali slobodu, a mnoge je po kasarnama opkolila i blokirala hrvatska vojska, što je bio jedan od razloga zašto je JNA onako snažno reagovala u mestima poput Vukovara. On kaže: "U mestima poput Vukovara, to je jedino mesto gde je zaista JNA snažno reagovala, ali objašnjava zašto je to bilo, a objašnjenje je valjda i ovo što sada piše i hrvatska štampa, koliko je srpskih leševa plivalo Dunavom mnogo pre nego što se to dogodilo u Vukovaru. Vukovar je bio jedini izuzetak i jedina tačka gde je JNA na opkoljavanje svojih pripadnika i na opkoljavanje njih, kao i napade na civilno stanovništvo, snažno reagovala, kako kaže Oven. Dakle, nedvosmisleno je da su rat u Hrvatskoj izazvale i pokrenule hrvatske vlasti u cilju ostvarenja nasilne i protivpravne secesije, a kako će se kasnije pokazati, u narednim godinama, etnički čiste hrvatske države. I iz svega proističe nedvosmisleno da su Srbi bili primorani da se brane, praktično da brane svoj goli opstanak. Pri tome niko ne osporava postojanje pojedinačnih zločina koji su bili rezultat nastalog haosa, a koje ova takozvana tužba pokušava da predstavi kao rezultat nekavog udruženog zločinačkog poduhvata, iako sve činjenice i istorijske i pravne i vojne govore suprotno. I oni sve to zasnivaju na svedočenjima poput onog Milana Babića, a koji je bio u sukobu sa svojim saradnicima, liderima, upravo zbog njegovog ličnog ekstremizma i sličnih svedoka. Veoma je dobro poznato da je zahvaljujući naporima prvenstveno Sajrusa Vensa (Cyrus Vance), ali takođe i naporima Republike Srbije i mojim ličnim naporima, Vensov plan (Vance Plan) prihvaćen. Zone pod zaštitom Ujedinjenih nacija (United Nations) su uspostavljene, ali to hrvatska vojska nikada nije ispoštovala, jer je dobro poznato koliko su napada izvršili: Miljevački plato, Peruča, Medački džep, Zemunik, Zapadna Slavonija, "Bljesak", "Oluja" i tako dalje. Više stotina Srba je tokom tih napada pobijeno i to se zaista dogodilo. Oružje je bilo pod duplom bravom. Srbi su predali oružje, ali su ga ponovo uzeli nazad

kada su napadnuti, da bi zaštitili svoje živote i da bi sprečili masakr. U pogledu svega onoga šta je rečeno, lord Owen u svojoj knjizi, takođe, kaže: "Hrvatska armija je vrlo brzo nabavila avione i tešku artiljeriju. Svo ovo oružje je došlo iz susednih evropskih zemalja, a kupljeno je i od bivše Demokratske Republike Nemačke (GDR, German Democratic Republic). Kada se to dogodilo, nije teško da se zaključi, bar što se Srba tiče, zašto su se opirali demilitarizaciji i demobilizaciji", završavam citat iz knjige lorda Ovena. I on je rekao da je najveće etničko čišćenje tokom jugoslovenske krize etničko čišćenje koje se dogodilo pred očima ove institucije i za koje je ova institucija ostala nezainteresovana - isterivanje stotine hiljada Srba, kada je više stotina ubijeno. Kada se nešto tako desi Srbima, izgleda da se to ne smatra zločinom. Reći ću samo nekoliko reči vezano za Bosnu i Hercegovinu. Vrlo je dobro poznato da je mir trajao sve dok je postojala bivša Jugoslavija. Imali smo taj mir. Imali smo mir sve dok se nisu pojavili tutori i okupacione snage koji su građane ove multinacionalne republike okrenuli jedne protiv drugih. Promenom republičkog Ustava od 31. jula 1991. godine, u članu 1 sastavljači Ustava su napisali da je Bosna i Hercegovina demokratska, suverena republika, država jednakih građana - Muslimana, Srba i Hrvata i svih drugih etničkih zajednica koje tamo žive i da je Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina u sastavu Jugoslavije. To je pisalo i u noveliranom Ustavu. Međutim, čak i tokom tog mirnog života stanovništva u ovoj republici, vi možete i sada na sajtu bosanske organizacije "Mladi Muslimani", osnovane 1939. godine, da nađete zakletvu koju su napravili u drugoj polovini 1947. godine i o kojoj se govori: "Beskompromisno se boriti protiv svega neislamskog", da će žrtvovati na božijem putu sve od sebe, pa i svoj život, ako to budu zahtevali interesi islama. Kako u jednoj multietničkoj zajednici kakva je Bosna i kakva je Jugoslavija, treba da se beskompromisno bori protiv svega neislamskog, a većina u vreme sastavljanja citirane zakletve, čak velika većina stanovnika Bosne i Hercegovine je neislamska, a desilo se upravo da ovim "Mladim Muslimanima i njihovim istomišljenicima u ruke dospeju sredstva i bude otvoren put za ostvarenje njihovog cilja za vođenje svetog rata. Prva nacionalna poli-

tička partija koja je osnovana, bila je Stranka demokratske akcije Izetbegovića. Karakteristično je da osnivač stranke i Izetbegovićev sponzor, Adil Zulfikarpašić, govori o zboru u Novom Pazaru, inače u Srbiji u svojoj knjizi kaže: "Kada smo mi došli u Novi Pazar, dočekala nas je ogromna masa svijeta, vlasti su se držale korektno, milicija takođe. Patrolna kola su brinula da sve protekne bez ikakvih sukoba. U samom gradu su se, kad smo došli, policajci povukli sa ulica. Svuda su bili samo stražari SDA, a onda se na tom zboru dogodilo nešto što je mene prilično iznenadilo. Zbor je rađen na jedan profašistički način, a onda verske zastave, na stotine verskih zastava viorilo se stadionomî i onda govori dalje u svojoj knjizi: "Gdje god bismo išli, odjedanput u velikom broju počeli su se pojavljivati imami koji su nam bili kao gostoprимci, ljudi koji sve organizuju. U stranku ulaze vjerski funkcioneri. Ja sam u nekim momentima tražio da se zastave sklone. Počeli su da se pojavljuju ljudi u dželabijama i kaftanima, što nikad nikad niko u Bosni ni u kakvoj prilici nije nosioî. Preskočiću ... Zulfikarpašić je napustio stranku, jer nije želeo da u tome učestvuje. Inače poznato je da je Izetbegović još u proleće 1943. godine rukovodio muslimanskom omladinom Sarajeva i u tom svojstvu ugostio i Amina el Huseinija (Amin al Huseini), velikog muftiju iz Jerusalima (Jerusalem), izbeglog u Nemačku (Germany), Hitlerovog prijatelja. Huseini se zalaže za džihad - sveti rat protiv Jevreja i onda sve ovo u okviru Paveličeve NDH, gde je na inicijativu Himlera (Heinrich Himmler) i uz posredovanje toga istog Huseinija, napravljena muslimanska Vafe SS divizija i to ne jedna, nego Handžar-divizija i Kama-divizija, a od zapadnomakedonskih i kosovskometohijskih Albanaca i Skender-beg divizija (SS divizioni "Skenderbeu"). Na žalost, moram veoma da žurim. Izetbegović je 1990. godine ponovo štampao svoju "Islamsku deklaracijuî iz koje citiram: "Stvaranje jedinstvene islamske zajednice od Maroka (Marocco) do Indonezije (Indonesia)î i "nespojivosti islama sa neislamskim institucijamaî. "Najavljujući preporod, mi ne najavljujemo razdoblje sigurnosti, nego razdoblje nemira i iskušenja. Suviše je mnogo stvari koje mole za svojim rušiocima. Narod koji spava može se probuditi samo udarcima.

Moramo biti prvo propovjednici, a zatim vojnici. Islamski pokret treba i može prići preuzimanju vlasti čim je moralno i brojno toliko snažan da može, ne samo srušiti postojeću neislamsku, nego izgraditi novu islamsku vlast. Na primeru Pakistana (Pakistan) protogonisti islama treba i mogu da uče kako treba i kako ne treba raditi. U današnjim prilikama, težnja za okupljanjem svih muslimana i svih muslimanskih zajednica u svijetu, ova težnja znači borbu za stvaranje velike islamske federacije od Maroka do Indonezije, od tropske Afrike (Africa) do centralne Azije (Asia)î. Ceo citat je prepričan. E sad vi zamislite kako su se Srbi i Hrvati koji u zbiru čine većinu u Bosni i Hercegovini, osećali u vezi sa ovim obećanjem da treba da žive u nekom evropskom Pakistanu, kakav je mogao da bude njihov, kakvo je moglo da bude njihovo reagovanje? Međutim, o odanosti Alije Izetbegovića islamskoj fundamentalističkoj stvari niko ne može bolje da posvedoči od samih islamskih fundamentalista. A prema izveštaju agencije Rojters (Reuters) iz Dubajia (Dubai), 11. aprila 1993. godine, Alija Izetbegović je svečano primio u Rijadu (Riyadh) islamsku nagradu, citiram: " U naknadu za njegov angažman u prilog džihada - svetog rata muslimana protiv nevernikaî. Dakle, ovom nagradom je potvrđeno da je Alija Izetbegović istrajao na putu za koji se opredelio u mladosti i koji je u skladu sa navedenom zakletvom "Mladih Muslimana" iz 1947. godine podrazumevao beskompromisnu borbu protiv svega neislamskog, ali nisu samo islamski fundamentalisti znali i njihovi krugovi za ovakvu prirodu bosanskohercegovačkog muslimanskog režima. O tome jasno govori izveštaj republikanskog političkog komiteta u Senatu (US Senate) Sjedinjenih država. To je dokument od 16. januara 1997. godine. Vrlo brzo ću preći preko njega. Govori o tri pitanja: prvo, Klintonovo zeleno svetlo isporukama oružja iz Irana (Iran), preskočiću onda kako je sve to išlo. Poslednja rečenica u ovoj tački 1 glasi: "CIA (Central Intelligence Agency), Ministarstvo spoljnjih poslova (US Department of State) i Ministarstvo obrane (United States Department of Defense) nisu dobijali informacije sve dok odluka nije donetaî. Druga tačka govori: "Ekstremna islamska mreža zajedno sa naoružanom iranskom revolucionarnom gardom i

drugim operativcima, ušli su u Bosnu u velikom broju, zajedno sa hiljadama mudžahedina, svetih ratnika iz čitavog muslimanskog sveta. Takođe su bile uključene i nekoliko muslimanskih država, među kojima su Brunej (Brunei), Malezija (Malaysia), Pakistan, Saudijska Arabija, Sudan (Sudan) i Turska (Turkey) kao i veći broj radikalnih muslimanskih organizacija. Na primer, uloga jedne navodno humanitarne organizacije iz Sudana je dosta dobro dokumentovana. I treća tačka: "Radikalni islamski karakter sarajevskog režima. Ova islamistička orijentacija ilustrovana je profilom najvažnijih zvaničnika među kojima je i sam predsednik Izetbegović. Progresivna islamizacija bosanske vojske obuhvata i stvaranje lokalnih mudžahedinskih bosanskih jedinica. Verodostojne tvrdnje da su se dogodila velika zverstva protiv civila u Sarajevu i to je za propagandne svrhe iscenirano od strane operativaca u Izetbegovićevoj Vladi, isto tako radi se i sa sukobljavanjem sa neprijateljima muslimanskim i nemuslimanskim. Oni su sami inscenirali napade na svoje građane. Preskočiću neke stvari ... "U izvještaju se zaključuje 'Administracija je svojom politikom prema Iranu dala toj državi veliko uporište u Evropi i na jedan bezobziran način ugrozila američke živote i američke strateške interese'. Onda govori o prisustvu *divaka*, o spavajućim agentima. Govori o vezi sa AID službom, Izetbegovićevom, čije ste svedoke ovde dovodili da ovde svedoče protiv mene, da je iranska služba razvila te odnose: "I to sve u tolikoj meri da su zajednički planirali terorističke aktivnosti. I onda govori: "Da bi se shvatilo na koji način je zeleno svetlo koje je Klinton dao moglo da dovede do tog stupnja iranskog uticaja, a dokument ćete imati prilike da vidite i da se radi o "Promociji islamske revolucije u Evropi. Dalje govori o ovoj, kobajagi, humanitarnoj agenciji i kaže: "Smatra se da je ta humanitarna agencija povezana sa šejkom Omarom Abdelom Rahmanom (Omar Abdel-Rahman) kog su osudili za bombaški napad na Svetski trgovinski centar (World Trade Centre) iz 1993. godine i o samom Osama bin Ladenu, bogatim saudijskim emigrantom za kog se smatra da finansira razne militantne grupe. A onda se kaže: "Uopšte nije u pitanju da je politika koja je dozvolila uvoz oružja u Bosnu, bila od velike pomoći Iranu

kako bi ostvario dobar odnos sa bosanskom Vladomî, rekao je jedan viši zvaničnik CIA Kongresu (US House of Representatives), "to je nešto zbog čega ćemo u budućnosti da zažalimo, jer kad budu digli u vazduh Amerikance, kao što će nesumnjivo i da učine pre nego što se ovo završi, biće to delomično i zbog toga zato što su Iranci imali i vreme i kontakte da se dobro odomaće u Bosniî. Kasnije će dići u vazduh Kenijce i Tanzanijce i ova balkanska zlodela o kojima nemam vremena da govorim. Ja moram zaista da žurim zbog vaše škrтости u vremenu. Želim samo da pomenem da je 31. mart 1991. godine danas u Bosni i Hercegovini, u onoj federaciji zvanični praznik, dan Patriotske lige, vojne formacije koju je osnovala Stranka demokratske akcije, 31. mart 1991. godine. Napravili su partijsko vojno organizovanje godinu dana pre izbijanja sukoba, a podaci o tome da je u toj 1992. godini kad su izbili sukobi, pola Srba poginulo od ukupnog broja poginulih Srba. Prema analizama koje su pravili stručnjaci, govori se da Srbi uopšte nisu bili spremni za rat, a ovi su se spremili za rat godinu dana ranije. Oven kaže u svojoj knjizi: "Slika o bosanskim Muslimanima lišenim oružja, nije narušena čak ni kad je Alija Izetbegović na televiziji otvoreno priznao da je bosanska Vlada tajnim kanalima", pa onda govori o desetinama hiljada pušaka, milionima metaka, desetinama hiljada mina, desetinama hiljada bombi, deset ... Stotinu hiljada uniformi i tako dalje. A po izjavi Sefera Halilovića, načelnika Glavnog štaba Armije Bosne i Hercegovine, za list "Naši dani" 25. septembra 1992. godine, 1992. godine, gospodo. Rat je zatekao Patriotsku ligu sa devet regionalnih i 103 opštinska štaba i 98.000 boraca. 103 opštinska štaba, a Bosna i Hercegovina je imala ukupno 109 opština. Sve je jasno o pripremama za rat svima, osim vama. Srpska strana je imala tri cilja, to se može videti kad se analizira cela politička situacija. Prvi, očuvanje jugoslovenske federacije, pa ako je on nemoguć, onda ostvarenje vlastitog prava na samoopredeljenje, onako kako to budu imali drugi narodi u Jugoslaviji. Pa u slučaju da je i taj cilj nemoguć, onda nalaženje načina u pregovorima da se obezbedi ravnopravan položaj Srba u Bosni i Hercegovini. Zalaganje srpske strane za očuvanje Jugoslavije bio je ne samo jedino zalaganje koje je bilo u

skladu sa unutrašnjim i međunarodnim pravom, već su i razlozi pravičnosti i pragmatičnosti bili u prilog takvog zalaganja, ali za to više, na žalost, nema vremena. A opravdanog zahteva srpskog naroda u Bosni da bude ravnopravan, ima duboke osnove, jer istorijski razlozi leže u tome što je srpski narod u Bosni i Hercegovini nastanjen više od jednog milenijuma. Moram da ovo ubrzam. Hronološko praćenje svih događaja, mi ćemo imati prilike da to vidimo kroz svedoke, ukazuje na to: prvo, da su srpski postupci bili reakcija na postupke muslimanske i hrvatske strane kojima su se Srbima kršila ustavna prava i ti postupci proporcionalnim kršenjima kojima se samo nadomeštalo ono što je nezakonitim postupcima druge dve strane bilo oduzeto i drugo, vidi se da je srpska strana postupno uzimala od svih zahteva, do konačno najmanje ambicioznog zahteva koji je predstavljao minimum ispod koga nisu hteli da idu, da njihova nacionalna prava, pa čak možda i sam opstanak ne bude ugrožen. Na kraju je to sankcionisano Dejtonskim sporazumom (Dayton Accord), na žalost posle potpuno neopravdano mnogo prolivene krvi. Poznato je da je poslednja šansa da se sačuva mir u Bosni pre izbijanja rata, bilo, bio Kutiljerov plan (Cutileiro Plan). Svi su ga potpisali. Izetbegović je posle povukao potpis na Cimermanov nagovor, o čemu ćemo imati, nadam se, sasvim dobru dokumentaciju. U svemu što se kroz ovo vidi, više je nego jasno da srpska strana, po svemu šta sam naveo, nije bila ta koja je htela rat, već je upravo činila da se taj rat spreči. A nakon međunarodnog priznanja i izbijanja rata, a ni malo slučajno se ta dva momenta poklapaju, JNA je krenula da se povlači iz Bosne i Hercegovine u skladu sa prethodno potpisanim sporazumom. To se konstatuje u izveštaju generalnog sekretara UN-a, Butrosa Galija (Boutros Boutros-Ghali) od 30. maja 1992. godine, upućeno Savetu bezbednosti u kome je takođe konstatovano da Vojska Republike Srpske, formirana 15. maja, nije pod kontrolom Beograda i u kome je takođe konstatovano da je znatan deo teritorije Bosne i Hercegovine pod okupacijom zvaničnih oružanih snaga Republike Hrvatske. Međutim, navedeni Galijev izveštaj je tadašnji predsednik Saveta bezbednosti, Austrijanac Peter Hoenfelner (Peter Hoenfelner), zadržao i prikrio dok

Savet bezbednosti ne usvoji sankcije prema Saveznoj Republici Jugoslaviji, mada je stanje opisano u izveštaju stvaralo osnov za uvođenje eventualnih sankcija Hrvatskoj, a nikako Saveznoj Republici Jugoslaviji. To su sve činjenice od kojih sam, rekao bih, uspeo da za ovo kratko vreme izložim samo vrh ledenog brega. A šta ste vi ovde stavili nasuprot tih nepobitnih istorijskih i materijalnih činjenica i nasuprot istine? U ovoj lažnoj optužnici mehanički ste napravili jedan neprirodni zbir događaja, a nesumnjivo i zločina i nalepili mu naziv "zajednički zločinački poduhvat", bez i jednog dokaza o nekakvom planu i namerama Srba u vezi sa tim što činite. Inače, samo oslanjanje ovog navodnog Tužilaštva na ovaj skorašnji i rekao bih, unikatni koncept nazvan "zajednički zločinački poduhvat" je, u stvari, priznanje da ne mogu da utvrde krivicu. Samo odsustvo dokaza, kako o nečijem delu, tako i o namerama, nagoni na korišćenje takve nebulozne konstrukcije - "zajednički zločinački poduhvat". Drugim rečima, kad postoje dokazi o nečijem delu i o nečijim namerama, nikakvom legalnom tužilaštvu nije potrebno da smišlja nikakav zajednički zločinački poduhvat, nego se služi dokazima o delu i o namerama. Korišćenje takvog sredstva je od koristi optužbi samo kad nema dokaze i ne može da ustanovi krivicu, tako da se, u stvari, to postavlja kao sredstvo izbegavanja tereta dokazivanja krivice, a koji, u stvari, leži na svakoj tužbi u legalnom pravosuđu. To je smišljeno da bez dokazivanja krivice mogu da se okrive nevini ljudi. I onda je to, naravno, najobičnije sakaćenje prava. Potpuno je prazno ono šta piše, jer vi objašnjavate u tim tužbama, u optužnicama navodnim, zločine koje nismo počinili, namerama koje nikad nismo imali. To vam je koncepcija. Nemate, da ne govorim sada ponovo o Bosni i Hrvatskoj, gde Srbija nije imala nikakve nadležnosti, ali gde jesmo pomagali Srbe. Naravno da jesmo. I bili bismo poslednje hulje da ih nismo pomagali kad im je život bio u pitanju. A najveća pomoć je bila da se uspostavi mir. I najveća pomoć je bila što u Srbiji svih tih 10 godina nije bilo nikakve diskriminacije po nacionalnoj osnovi bilo koga i na bilo koji način. A kad govorimo o Kosovu, nema ni jednog jedinog dokaza da je bilo koji zločin izvršen, ne samo po bilo kakvoj naredbi, već ni uz bilo kakvo

prethodno saznanje ni komandujućih generala, a optužili ste četiri generala od kojih ni jedan nije, ne naredio, nego ni jedan nije ni imao saznanja o nečemu što može da predstavlja zločin pre nego što se on desio. Optužili ste i političko rukovodstvo Srbije i Jugoslavije, a imate sve dokaze da su pojedinačni zločini koji su se desili na Kosovu i Metohije, bili čak i za vreme trajanja besomučnog danonoćnog bombardovanja Kosova i Metohije, proganjani od strane državnih organa, učinioci hapšeni i privođeni pravdi. Čak je i vaš svedok ovde, general Vasiljević, potvrdio detalje o sastanku, upravo kod mene, sa vrhom vojne i Državne bezbednosti i Generalštaba, gde sam ja lično insistirao da se svi počiniozi zločina hapse, da se ne sme, kako me je citirao "nikome gledati kroz prstei, bez izuzetka i da je Vrhovna komanda, počev od načelnika štaba, generala Ojdanića koji takođe ovde potpuno nevin sedi u ovom zatvoru, pa na dole, ova četiri generala koja takođe potpuno neosnovano tužite i Lazarevića i Pavkovića i –orđevića i Lukića, imali isti stav i da je čak rukovodstvo, Vrhovna komanda i po vertikali delovala preventivno, zabranom paravojnih formacija. Postoje pisani izveštaji. Ja sam ih uneo u spisak dokaznih predmeta, ali ćete to dobiti kroz svedočenja, nekoliko stotina izveštaja Vojnih sudova, tužilaštava, uputstava datih o progonu svih učinilaca krivičnog dela. Prvi izveštaji po svim ovim osnovama počinju već krajem marta 1999. godine, a onda teku dalje. Šta je drugo izvršna vlast mogla da čini u bilo kojoj zemlji, a onda i sudska, kao i komanda po vertikali, već da kategorično insistira na progonu izvršilaca krivičnog dela i da se uverava kroz izveštaje koje povratno dobija, da se tako i postupa. A mi smo to radili u najtežim mogućim uslovima, u uslovima danonoćnog bombardovanja. Čak ima primera da su neki postupci i završeni i ljudi osuđeni još dok je trajalo bombardovanje, oni koji su učinili krivična dela. Za ove dve godine iznošenja dokaza, niste izneli ni jedan dokaz koji bi govorio suprotno. Za ove dve godine niste izneli ni jedan dokaz, ni jeno svedočenje koje bi ukazivalo na bilo kakvu vezu nekog počinjenog zločina sa komandantima trupa, generalima koje ste optužili ili političkim rukovodstvom Srbije ili sa mnom lično. Naprotiv, imate dokaze da smo sve činili da do zločina ne dođe, a

ako i dođe, što je i u miru moguće, a pogotovo u ratu i pogotovu u etničkim sukobima, da se po zakonu gone. Uostalom, prvo suđenje za ratne zločine bilo je u Srbiji u Okružnom sudu u Šapcu 1993. godine. I o tome imate podatke. A na drugoj strani imate sve dokaze da smo mi ti koji su bili najzaslužniji i najuporniji faktor postizanja mira koji su uspjeli da reše masovno spasavanje milion izbeglica na principu nediskriminacije, jer je 70.000 muslimanskih izbeglica našlo sklonište u Srbiji, da smo mi oslobađali stotine talaca, oslobađali francuske pilote, gde ste u presretnutim razgovorima do kojih ste vi došli, mogli ne samo da vidite šta je se sve činilo da se to postigne, nego gde se jasno vidi da smo mogli samo da insistiramo, da molimo i vršimo pritiske, jer nismo imali nikakva druga ovlašćenja, ali smo to uspevali. Pročitajte te razgovore, jer bi samo oni bili dovoljni da razjasne sve ono šta ne želite da razumete, a što vaše optužbe čini besmislenim. Na drugoj strani, vi i te kako imate dokaze o ulozi hrvatskog političkog vrha u etničkom čišćenju i o planu i ostvarivanju plana i pre 1990. godine i posle. Čak imate i stenograme, neke smo ovde, koje smo od vas dobili, mogli da vidimo, stenograme iz kojih se vidi fabrikovanje izgovora za vršenje zločina za operaciju "Bljesak". Imate dokaze o operaciji "Oluja", uključujući i dokaze o ulozi Klintonove administracije i u tome, a dobićete ih još. Imate pisane dokaze o onima koji su sve te odluke donosili, jer se u svakom onom stenogramu tog takozvanog VONS-a, to je Vijeće odbrane i nacionalne sigurnosti, tačno vidi ko je sve tamo prisutan. Imate, pored toga, dokaze o zločinima protiv Srba na osnovu odluka muslimanskog vrha, kad je ovde svedočio Kljujić, bivši član Predsedništva Bosne i Hercegovine. Ja sam ga pitao na osnovu stenograma Predsedništva iz koga se vidi da je Izetbegović znao za logore, da se ljudi drže nezakonito po nekoliko godina. A o tome ćete imati prilike da čujete mnoga svedočenja. Imate za hrvatsko i muslimansko rukovodstvo sve ono što nemate ni u jednoj stvari, ne za rukovodstvo Jugoslavije i Srbije, o tome nema govora, nemate to ni u jednoj stvari ni za rukovodstvo Republike Srpske i Republike Srpske Krajine. Imate čak dokaz iz svedočenja vašeg zaštićenog svedoka, a važnog funkcionera tamo, da je tačno ono šta

je meni Milan Martić govorio, da u Krajini, uključujući i sam Knin, Hrvati koji su ostali se tretiraju potpuno ravnopravno, kao ravnopravni građani i da apsolutno nema nikakve diskriminacije. Posebna priča i ja mislim da to zaslužuje, naravno i više vremena, ali ću to maksimalno kratko, samo da dotaknem, su svedoci koji su u ovom vašem postupku sklopili pogodbu sa ovim takozvanim Tužilaštvom o priznanju krivice, što predstavlja, ja bih se usudio da to tvrdim, primer proizvodnje lažnih svedoka. Ja mislim da u anale primera proizvodnje lažnih svedoka, bez presedana, može da uđe odgovor vašeg zaštićenog svedoka po pogodbi koji na moje pitanje kako je mogao da potpiše da je u Srebrenici streljano 7.000 Muslimana, objašnjava da je njegova odbrana uputila pismo u kome se obavezala da neće osporavati cifre. Ma mogli ste da napišete i 70.000, mogli ste da napišete sve moguće. Ja sam ovde izneo u izlaganju pre bosanskog slučaja, podatke koje su moji saradnici uspeli da prikupe i koji ozbiljno dovode u sumnju vašu konstrukciju o Srebrenici. U međuvremenu smo čuli generala Moriona (Philippe Morillon) koji je ode svedočio da je Srebrenica bila klopka za Mladića, koji je ovde potvrdio da, po njegovom mišljenju, a poznavao je Mladića dobro, da ne bi mogao da donese takvu naredbu, što se slaže i sa mojim mišljenjem. Ja ne verujem da je Mladić mogao da donese takvu naredbu, to mu njegova čast nikad ne bi dozvolila, da jednu takvu prljavu stvar, nečasnu, učini, ali biće prilike da se vidi više svedoka o svemu tome. Ja želim da kažem da mislim da je interes i Srba i Muslimana da se o Srebrenici sazna istina, a ne da se stvara jedan lažni mit. A doprinos toj istini neće biti ni vaše fabrikovanje lažnih svedoka, ni pritisci Pedija Ešdauna (Paddy Ashdown) na rukovodstvo Republike Srpske, sinhronizovano oдавde i tamo, da se napravi taj dvostruki zločin, taj dvostruki zločin koji vređa i mrtve i žive ljude. Svi treba da budu zainteresovani da se utvrdi istina o Srebrenici, da bi oni koji su počinili zločine bili kažnjeni, a oni koji su nevini bili oslobođeni sumnji i optužbi za jednu tako prljavu stvar za koju su optuženi. Vi niste iskoristili Erdemovića da od njega dobijete podatke. Vi niste iskoristili ništa od onoga šta ste mogli da iskoristite da ustanovite istinu o tome. Ja se nadam da

će svedoci, nadam se, doduše samo neki koje nastojim da preko svojih saradnika pozovem, jer ja to sam ne mogu ni u kom slučaju, da pruže još nešto više saznanja o tome šta se tamo događalo. Ali da se vratimo, dakle, na tog svedoka ili na neke druge svedoke koje vi, po pogodbi, ovde imate. Vi ste posle krenuli sa zaštićenim takvim svedocima, pošto ste imali javno svedočenje onog Miroslava Deronjića, s kojim ni rođena majka ne bi trebalo da razgovara s obzirom na ono šta je uradio i napisao da je uradio, da je pobio celo selo, pošto mu je garantovao bezbednost. Prvo mu je garantovao bezbednost pa je onda pobio celo selo. Sve ste mu to oprostili samo da bi lagao protiv Karadžića. I imate u rukama Karadžićevu naredbu trupama u Srebrenici da brinu o civilima, da se drže Ženevske konvencije (Geneva Conventions). To je upućeno, pismeno prosleđeno trupama, a onda vam dođe nekakav Deronjić da vam svedoči kako mu je, eto, navodno Karadžić na uvo, da niko ne čuje, rekao kako ih treba sve pobiti. To je takva besmislica da nema smisla ni da se o tome govori. To ne može da stane u pamet ni jednog normalnog čoveka. Pogotovo ovo da se tvrdi i potpiše o streljanju 7.000 ljudi na osnovu obaveze da se cifre ne osporavaju, a ne na osnovu saznanja, da ne govorim o drugim stvarima koje ste vi sami ovde upotrebljavali. Vi ste upotrebili moj govor. U temelj sam optužbe ste stavili, kad ste usta otvorili, 2002. godine na početku, moj govor na Gazimestanu (Gazimestan), kako sam ja ne znam šta tamo probudio, srpski nacionalizam. Taj govor, ja se i danas ponosim tim govorom, je sve samo ne buđenje bilo kakve, bilo kakve negativne, bilo kakve negativne atmosfere. Naprotiv, ali vi niste jedini koji ste u tome učestvovali. To je ponovilo mnogo političara na zapadu. Gotovo da nema lista koji nije o tome pisao. Ta laž koja je upotrebljena, je bezbroj puta ponovljena, ali ne 1989. godine. Tada su tačno izveštavali nego 10 godina kasnije. Ja nemam vremena da se na tome zadržavam, ali uzimam kao primer kako se manipuliše i kako se laže. Robin Kuk (Robin Cook) 28. juna 1999. godine, 10 godina posle toga kaže: "Milošević je iskoristio ovu važnu godišnjicu da ne bi dao poruku o nadi i o reformi. Umesto toga je pretio da će upotrebiti silu da bi se na taj način rešile unutrašnje političke poteškoće Jugoslavije. Radeći

to, on je zapravo promovisao svoj lični cilj o ostvarivanju vlasti i širenju etničke mržnje pod okriljem nacionalizma. Imam ovde, koliko hoćete, koliko hoćete citata, ali sve od 1999. godine, 2000. godine, 2001. godine. Pogledajte "Independenti (Independent), 1. jul 2001. godine: "Srpski vođa je izneo svoj cilj i plan pred više od milion Srba, slaveći 600 godina od Kosovske bitke, dok je otvoreno pretio da će iskoristiti silu da bi održao svih šest republika u federaciji. Ovde imate i "Tajmi (Time) magazin, čak i "Economist (Economist). Svi oni citiraju neke laži koje uopšte nisu sadržane. Citirao sam vam sada "Independenti, 1. jul 2001. godine, da kaže to, a sad vam citiram "Independenti od 29. juna 1989. godine. Taj isti list koji kaže: "Srpski predsednik nije ni jednom na agresivan način spomenuo albanske kontrarevolucionare." Inače to "kontrarevolucija" je definicija saveznog Predsedništva, partijskog i državnog, od 1981. godine. "Umesto toga on je govorio o uzajamnoj toleranciji, građenju bogatog demokratskog društva i završavanju nesloge koja je, kako je on rekao, 'dovela do toga da su Turci porazili Srbe pre 600 godina'. I onda me citira "Independenti, znači tada kada je izveštavao sa toga: "'Nema mesta koje bi bilo više prikladno od ovog polja na Kosovu da se kaže da sloga i sklad u Srbiji su od ključne važnosti za prosperitet Srba i svih drugih građana koji žive u Srbiji, bez obzira na njihovo nacionalno poreklo ili veru', tako je on rekao. Uzajamna tolerancija i saradnja su takođe *sine qua non* za opstanak Jugoslavije. I onda me opet citira: "Sklad i odnosi zasnovani na ravnopravnosti među jugoslovenskim narodima su preduslov za njihov opstanak i prevazilaženje krize. Dakle, kad su dobili nalog da lažu, nisu pročitali ni svoje vlastite novine iz vremena kad su izveštavali, ali ja nemam vremena da se na tome zadržavam, a citate možete da nađete, doduše ne baš lako, ali imate onaj "Lexis – Nexis" (Lexis – Nexis) program sa Bi-Bi-Si (BBC), mog originalnog govora, koji je BBC preveo i možete ga i danas naći tamo, gde se kaže, na primer, sa BBC skinuto: "Srbija nije nikad imala samo srpsko stanovništvo, samo Srbe koji su tamo živeli. Danas više nego ikad u prošlosti pripadnici drugih zajednica i religija takođe tamo žive. A ovo nije nešto što ide na uštrb Srbiji, naprotiv, to joj donosi korist.

Građani iz raznih nacionalnih zajednica, raznih vera, žive zajedno sve uspješnije i sve češće. S toga svi ljudi u Srbiji koji žive od svog rada, koji žive pošteno, poštuju druge ljude i druge narode se nalaze u sopstvenoj republici. Nema smisla da potrošim vreme na to. Želeo sam samo da pokažem do koje mere, do koje mere ide zloupotreba, pogotovo zloupotreba u jednom procesu koji pretenduje da bude pravni, jer među intelektualcima i književnicima i književnim kritičarima i publicistima i naučnicima, smatra se nemoralnim ćupati iz konteksta par rečenica, a vi niste ćupali iz konteksta par ovih rečenica, nego čak deliće rečenica da biste napravili konstrukciju, ali imaćemo prilike da to vidimo i u svakom slučaju to nije, čini mi se, nešto što je teško ustanoviti. Ja to ovde ne navodim iz bilo kog drugog razloga, nego da se pokaže na koji se način bezočno laže. A pogledajte da ta politika, ja govorim o nacionalnoj ravnopravnosti kao jedinom osnovu na kome se može raditi, ta politika ima svoj kontinuitet svih 10 godina. Evo ih ovde neautorizovane magnetofonske beleške sa sednice partijskog rukovodstva 1998. godine gde sedi 400 glavnih članova vladajuće partije i gde se, između ostalog, razgovara o Kosovu i to se ne razgovara za novine, nego se razgovara sa političkim vrhom, u kome su svi ministri, članovi Vlade, članovi Parlamenta i tako dalje, iz vladajuće partije. Samo ću vam pročitati, samo taj deo, kratak moj zaključak. Kažem, evo, što se tiče Kosova, govorim ko je podneo uvodno izlaganje i govorila je većina i tako dalje i onda kažem: "Naša politika je da Kosovo rešimo političkim sredstvima. Znači 1998. godina, 10. juni 1998. godine. "Naša politika je da Kosovo rešimo političkim sredstvima. Mi pristupamo tom rešenju imajući u vidu naša uverenja, naš program koji podrazumeva princip nacionalne ravnopravnosti. Mi ne želimo da Albancima pravimo štete i mi ne želimo da Albanci na Kosovu budu građani drugog reda. I onda govorim o tome da mnogi misle da je možda i većina Albanaca za to i osvrćući se na to, kažem: "Nije tačno da su svi. Možda je čak i većina, zavisno od toga koliki je pritisak na njih izvršen, šta im je objašnjeno, kakvo im je objašnjenje dato o perspektivi, o budućnosti, o svemu drugom. Kako god to izgledalo, mi moramo da upravo taj prilaz imamo i političko rešenje

i afirmaciju principa nacionalne ravnopravnosti. Moramo da imamo u vidu i to da su ti koji su izmanipulisani na ovakav način i to su nesrećnici s kojima se kao i sa svakom svetskom sirotinjom manipuliše, prvo od njihovih moćnika, pa onda od ovih svetskih manipulanata koji ih stavljaju u funkciju destabilizacije južne Evrope, na kome treba stalno stvarati alibi za zadržavanje nekih vojnih efektivna velikih sila. I onda na kraju kažem: "Dijalog, dijalog koji je započeo nije rezervisan za državnu komisiju i predstavnike albanskih političkih partija, pa ih onda nabrajam: ove iz državne komisije, pominjem primerice: "Nije za njih rezervisan dijalog i to srpsko-albanski, nego i srpsko-albansko-turski i muslimanski i romski i crnogorski i svi: taj dijalog treba da bude prisutan na svim nivoima, u opštini u mesnoj zajednici, u formalnom i neformalnom smislu: formalan i neformalan dijalog, jer ljude treba mobilisati da se žive. Dakle 10 godina kontinuiteta zalaganja za politiku nacionalne ravnopravnosti koja je sačuvala pola nekadašnje Jugoslavije od svakog sukoba i rata. Svih tih 10 godina. Govorim o tome do koje je mere cela ova stvar postavljena na glavu. Zato sam i rekao da ova optužnica predstavlja zbir beskrupuloznih manipulacija i laži, sakaćenja prava, poraza morala i jedno krajnje neodgovorno prekrajanje istorije. Na pojedinačnim delima generala, funkcionera, mojih i tako dalje, putem komandne odgovornosti po kojoj bi svaku nevinu osobu mogli da osudite zato što je bio na nekoj funkciji, a sada pokušavate te generale da dovedete ovde. O tim pojedinačnim nemam ni vremena, ni mogućnosti, pre svega zato što su one već delimično osporene u iskazima vaših svedoka. Mnogo više u memoarima samih učesnika, a ponajviše brojnim naučnim studijama pisanim na bazi zapadnih izvora, dokumenata i tako dalje. A konačno ostavićemo svedocima da kažu svoju reč i da se ovde pojave. Ukazao bih samo na jednu paradoksalnu situaciju u koju ste vi sami sebe doveli pokoravanjem jednoj neumoljivoj, kratkovidnoj, dnevnoj politici Klintonove administracije. Falsifikovana je stvarnost u ime jednog pragmatičkog političkog programa. Sve tri optužnice podignute su nakon što je 19 zemalja NATO izvršilo otvorenu agresiju na preostali deo Jugoslavije, Srbiju i Crnu Goru i to zabranjenim vrstama oružja, sprovodeći

novelirane forme tiranije putem visoke tehnologije. Ima li većeg cinizma? Optužnica za Hrvatsku je podignuta zbog etničkog čišćenja i taj navodni zločinački poduhvat osmišljen je pre 1. avgusta 1991. godine i trajao do 1992. godine. Moram da kažem da je potrebna beskrajna drskost da se nešto tako stavi, takva laž na hartiju. Kao što je poznato, to je bio period masovnih zločina nad Srbima i prvi veliki egzodus Srba iz Hrvatske, njih oko 150.000. Upravo taj vremenski period. Kosovska optužnica podignuta, citiram: "zbog isterivanja znatnog dela albanskog stanovništva sa Kosova". Videli ste šta piše u Klarkovoj knjizi, ali videćete vi mnoge druge i mnogo interesantnije stvari. Vi ne možete da navedete ni jedno selo iz koga je neko isteran dok se Kosovo nalazilo pod kontrolom državnih organa Srbije, a čini mi se da ne pratite ni zvanične izjave ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, privešćete vaše izlaganje kraju za tri minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo, nastojaću. Ako ne bude tri, biće četiri, ali neće biti više. Morao sam mnogo toga da preskočim. Dakle ne pratite ni zvanične izjave SAD i NATO koji danas sasvim otvoreno govore da su im igre oko Kosova bile potrebne da bi NATO proširio svoju aktivnost van granica zacrtanih u ugovoru o osnivanju ove alijanse. Optužnica za Bosnu i Hercegovinu je podignuta za genocid, molim vas, za genocid nad Muslimanima i Hrvatima u Bosni i Hercegovini, što je takođe jedna beskrajna drskost, kada se dobro zna da je Beograd bio upravo politički centar u ovo zlo vreme, jedini u Jugoslaviji i jugoslovenskoj krizi iz kojeg se dosledno vodila politika mira, u kome je dosledno vođena politika nacionalne ravnopravnosti, zahvaljujući kojoj nije bilo nikakvih pojava diskriminacije i nikakvih pojava zločina i zahvaljujući kojoj je tokom čitave decenije sačuvana nepromenjena nacionalna etnička struktura u Srbiji. Svestan sam, gospodo da je iluzorno tražiti logiku u jednom montiranom procesu. Bilo je u istoriji slučajeva, na primer Draufusov (Alfred Dreyfus) ili onaj Dimitrova (Georgi Dimitrov) oko paljenja Rajhstaga (Reichstag). Ovaj proces po dubini tragičnih posledica

nadmašuje te, ne želim da kažem uopšte bilo šta što vuče ličnu notu, ali po dubini tragičnih posledica po svet u celini, jer je razoren univerzalni pravni poredak do nivoa koji predstavlja civilizacijski kolaps. Srećom, u prošlosti našli su se časni pisci koji su istinu uklesali u istoriju kako bi se pokolenja postidela i neponovila greške. Uveren sam da će se to isto dogoditi. U istinitoj istoriji ovog vremena, ova vaša *ad hoc* pravda biće stavljena kao ilustracija nakaznih pojava na prelomu dva veka. I vi, gospodo, ne možete da zamislite kolika je privilegija, makar i u ovim uslovima koje ste mi nametnuli, imati istinu i pravdu za saveznika. Vi to zaista, siguran sam, ne možete da zamislite. Hvala vam, gospodine Robinson. Ja nisam, na žalost, imao priliku da izložim celinu koju sam želeo, ali mislim da će mi se dati ta prilika, ako mi je nekim drugim sredstvima ne onemogućite.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Miloševiću. Vi ste, naravno, potpuno u pravu kada kažete da ćete izvoditi vaše dokaze. Sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta, a kada se vratimo, diskutovaćemo o proceduralnim pitanjima. Kao što je navedeno u nalogu Pretresnog veća od 25. avgusta, počecemo sa Tužilaštvom, a zatim će imati reč optuženi i amikusi, a diskutovaće se o sadržini lekarskog izveštaja i određivanju branioca. Ja pozivam strane da se usredsrede samo na ova pitanja, iako će Pretresno veće da sasluša ono šta imate da kažete i o nekim drugim pitanjima, ukoliko to nađe za shodno. Prekidamo sa radom.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Kao što sam već rekao, sada ćemo da saslušamo strane o dva pitanja koja su istaknuta u našem nalogu od 25. avgusta. Počinjemo sa Tužilaštvom. Gospođo tužiteljice, izvolite.

TUŽILAC DEL PONTE: Gospodine predsedavajući, časni Sude, detaljna argumentacija koja se tiče dodeljivanja branioca je učinjena nekoliko puta kroz podneske Tužilaštva. Sa argumentima iz podne-

saka će detaljno da se bavi gospodin Najš (Nice). Ja samo želim da napravim jedan uopšteni uvod. Ovo nije prvi put da Pretresno veće ovog Suda mora da razmatra pitanje dodeljivanja branioca. Pretresna veća u *Predmetima Šešelj i Blagojević* su istakla da u izvesnim slučajevima branilac može da se dodeli. To je pitanje takođe raspravljano i na Međunarodnom sudu za Ruandu (ICTR, International Criminal Tribunal for Rwanda) u *Predmetu Barajagiza* i na Specijalnom sudu za Sijeru Leone (The Special Court for Sierra Leone) u *Predmetima Norman i Gbao*. Na tim međunarodnim sudovima advokat je nametnut zbog raznih razloga, između ostalog i opstrukcija od strane optuženog kao i pravo Suda da zaštiti integritet postupka. Nacionalne jurisdikcije takođe priznaju potrebu da se u nekim slučajevima nametne advokat Odbrane. To je bio slučaj u Izraelu (Israel) sa optuženim koji je tvrdio da je politički zatvorenik, a isto tako i u Ujedinjenom Kraljevstvu (United Kingdom) gde u predmetu koji se tiče seksualnih delikata optuženom nije dozvoljeno da kompletnu svoju odbranu lično izvodi. I u Sjedinjenim Državama, Vrhovni sud (United States Supreme Court) Sjedinjenih Država je u *Predmetu Martinez* zaključio, citiram: "Čak na prvostepenom nivou interes je Vlade da se osigura integritet i efikasnost postupka i taj interes se ponekad preteže nad interesima optuženog da deluje sam kao svoj advokat, kraj citata. Koncept nametanja zastupnika Odbrane sasvim je poznato onima koji su upoznati sa zakonima i sudskom praksom u sudovima u današnjoj Srbiji i Crnoj Gori i ranije u SFRJ i Saveznoj Republici Jugoslaviji. Dužnost je tužioca i Pretresnog veća na ovom Međunarodnom sudu da se pobrinu da se ovaj tip problema sa kojim su sada suočeni, reši u predmetima u kojima se pojavio. Međutim, to pitanje će isto tako nesumnjivo biti od interesa i za druge međunarodne sudove, uključujući stalni Međunarodni krivični sud (ICC, International Criminal Court). I zato mi imamo i širu dužnost prema međunarodnoj sudskoj praksi koja se sada razvija, da pokažemo na koji se način mogu ovakvi problemi da se reše. Sve strane, uključujući i optuženog, imaju pravo na pravično i ekspeditivno suđenje i odgovornost da suđenja zaista budu pravična pada na Pretresno veće. Mi

tvrdimo da optuženom treba da bude dozvoljeno i da on treba da se pozove da dozvoli svojim saradnicima da prošire svoju sadašnju ulogu iza zavese, ulogu pravnih savetnika i da mu pomognu sa izvođenjem svojih dokaza ovde u sudnici. Ukoliko optuženi odbije da svojim saradnicima dozvoli da se oni pojave ovde u sudnici, optuženom neće biti oduzeto pravo da odredi advokata Odbrane po svom vlastitom izboru. To će biti pravo koje mu je dato, ali koje on onda nije iskoristio. Ovo suđenje je od samog početka tražilo da se optuženom nametne zastupnik i ja sam više puta ukazala na to, u nekoliko navrata, iskoristila sam svaku priliku kada se ona ukazala od početka suđenja. Nametanje advokata je nešto, kao što sam već rekla, nešto što sada postaje poznatije i u tradiciji *common law*, a taj je koncept već dugo vremena poznat konceptu građanskoga prava. U građanskom pravu zauzet je stav da optuženi nema dovoljnu distancu i objektivnost, zato imenovanje profesionalnog zastupnika odbrane omogućava da se na bolji način zaštite i prava optuženog i širi interesi pravde. Ovaj Međunarodni sud oslanja se i na tradiciju građanskog prava i na tradiciju *common law*. Suočeni sa problemom poput ovog, Pretresno veće ima i povlasticu i dužnost da izvore rešenja potraži u obe pravne tradicije. Kad je rešenje bude pronađeno, ovaj Međunarodni sud mora imati dovoljno samouverenosti da ga i primeni, bez obzira na argumente, čak i argumente iznete u javnosti i to bez obzira na to koliko su ti argumenti glasno izneti i, po svemu sudeći, na prvi pogled dobro informisani, jer mi ovde smo suočeni sa tim problemom i mi ovde imamo dužnost da taj problem rešimo za šire interese pravde. Ja priznajem da na početku ovog suđenja nije bilo dovoljno praktičnog iskustva sa ovom vrstom problema. Pretresno veće se velikodušno ponelo prema optuženom zbog najboljih namera koje je imalo i u mnogim stvarima to je rezultiralo najboljim mogućim rezultatima. Međutim, sada je sam optuženi otkrio potrebu za jednim drugačijim pristupom. Ovom suđenju potrebno je nametanje advokata Odbrane. Hvala vam na pažnji.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, o ovom se pitanju već dosta diskutovalo u našim pisanim podnescima. Svi ti podnesci su javni, zato ću ja danas prvo da iznesem neke opšte stvari, a nakon toga da sažmem naš stav u vezi sa nekim detaljima nametanja advokata, o zdravstvenim pitanjima i zatim ću da pomenem još par stvari, uz vašu dozvolu. Prvo jedna uopštena stvar: kad se jedna racionalna, razumna osoba nađe u diskusiji, pa čak i svađi sa nekime koji je neracionalan i nerazuman, ponekad postoji iskušenje kom gotovo ne može da se odupre, iskušenje u kom se nađe razumna osoba, iskušenje da se smatra da će i drugi da se ponaša razumno i da će odgovoriti na razumne postupke i velikodušnost. To iskušenje dolazi iz verovanja razumne osobe da ukoliko neko nešto ne učini, neće da bude šanse da se dođe do nekog napretka. Razumna osoba takođe može da smatra da druga osoba neće da odustane od svog stava. To je proces koji optuženi dobro razume. To se dešavalo i u događajima kojima se ovaj Sud bavi, a isto tako i ovde, sada. Ja bih se nadovezao na reči glavne tužiteljke i rekao da ovo Pretresno veće, racionalno i ekstremno razumno, sada našlo suočeno sa tvrdoglavošću ovog optuženog i njegovim oportunistom. Na primer, vrijeme koje mu se daje na raspolaganje, on koristi na pogrešan način. On u više navrata postavlja zahteve da mu se omogući više vremena. Juče je čak insistirao na tome. Sud se uvek nada najboljem. Ja od vas tražim da imate na umu ovu jednu opštu stvar, sada kada ste suočeni sa stvarnim problemom i kada imate na umu koliko je puta ovo suđenje bilo prekinuto zbog stvari koje su unutar kontrole samog optuženog, a to je njegovo zdravstveno stanje. Želio bih sada da kažem nekoliko dodatnih reči o dodatnim argumentima u vezi sa pitanjem nametanja advokata. U domaćim jurisdikcijama, u najvećoj većini svih krivičnih predmeta, optužene osobe ispunjavaju razumne uslove sudskog sistema u kom su se našle i povinuju se tim uslovima. Da li oni to čine zato što poštuju zakon ili poštuju sudije? Ukoliko se radi o teškim kriminalcima, nije veoma verovatno da oni poštuju zakon, zato su se i našli pred sudom što ga ne poštuju. I isto tako nije

verovatno da oni poštuju sudije. Zašto se oni povinuju uslovima sudskog sistema, zato jer shvataju kada se jednom nađu unutar tog sistema da će njihovi interesi, a to je oslobađanje od krivice ili dobijanje manje kazne, biti zaštićeni tako što će oni da se povinuju uslovima tog sudskog sistema. U veoma, veoma maloj manjini slučajeva na domaćim sudovima kada je nepovino vanje uslovima sudskog sistema glavna odlika ponašanja optuženog, do toga dolazi zato što optuženi smatra da njegovi interesi nisu u povinovanju uslovima sudskog sistema, zato što on smatra da ima druge interese. I mi smo do sada taj argument ponovili već više puta u našim pismima i podnescima i u našim usmenim obraćanjima Sudu, a to je da je interes ovog puta nedvosmisleno njegova mogućnost da se obrati široj publici i da široj publici prenese svoju verziju događaja i svoje shvatanje istorije. Za Sud koji je suočen sa ovakvim problemom, rešenje je povinovanje uslovima sudskog sistema, a to može da se isposluje samo ako optuženi shvati da njegova percepcija njegovih interesa može da bude unapređena povinovanjem pravilima sudskog sistema. I sada da puno ne trošimo reči, osim ukoliko optuženi ne shvati da će da izgubi svoju platformu sa koje može da govori, bez obzira na razloge zbog kojih on govori, ako se ne povinuje uslovima koje nametne ovaj Sud, a svrha ovog Suda je da ostvaruje pravdu, a ne da služi vansudskim interesima ovog optuženog, mi ćemo se naći u istoj nesretnoj situaciji u kojoj se nalazimo proteklih godinu dana, pa i duže. Za one koji nisu pročitali naše dosadašnje podneske, mi kažemo - postoji pravo nametanja advokata Odbrane koji, ukoliko bude potrebno, može da nastavi sa vođenjem ovog Predmeta, ukoliko to bude potrebno, čak i bez kontakta sa optuženim ili bez diskusija sa optuženim. Taj nametnuti advokat mora da se imenuje sada i mora da bude spreman da preuzme svoju ulogu, ili odmah ili kasnije, kada to bude potrebno. To treba da se učini iz razloga koji su svima poznati i jednom kad se to učini, optuženi treba da se pozove da donese razumnu odluku, razumnu, imajući u vidu njegovu dosadašnje zdravstveno stanje, a to je da priprema i izlaže svoje navode i svoje teze putem advokata. Ukoliko on taj poziv odbije, onda će nametnuti advokat biti u situaciji da obavi njegov posao za njega. Čak i ukoliko

on odbije taj poziv na takav način da nametnuti advokat u potpunosti preuzme vođenje odbrane, kao što smo mi to predložili u dodatku našeg prvog podneska, još uvek postoji mnogo načina i mnogo trenutaka u kojima od optuženog može da se zatraži da doprinese ovom suđenju na pozitivan način. Na primer, da identifikuje svedoke i da mu u Sud takođe dozvoli da postavi dopunska pitanja, a koja će inače da postavlja nametnuti advokat. To je, dakle, naš predlog, kratko govoreći. Mi smatramo da je najprirodniji kandidat za nametnutog advokata Odbrane jedan od amikusa u ovom Predmetu zato što su upoznati sa Predmetom. Smatramo da je njihov predlog, predlog koji bi ih doveo daleko bliže optuženom, veoma opasan i to zato što oni u ovom trenutku kažu da još uvek imaju prednost distance prema optuženom. Oni razgovaraju sa optuženim, ali nikada od njega nisu primili nikakva uputstva. Prema tome, u ovom trenutku nemaju nikakav intiman odnos sa optuženim kao sa profesionalnim klijentom koji bi njih doveo u situaciju da, na neki način, budu kompromitovani i da moraju da se povuku. Prema tome oni bi uvijek stajali na raspolaganju Sudu ukoliko stvari krenu na pogrešan način. Mi smatramo da je taj predlog opasan i da ne treba da se prihvati. Kao što je glavna tužiteljka već najavila, mi u našim argumentima spominjemo i nedavan razvoj sudske prakse u *common law* spram seksualnih delikata. Odmah mogu da kažem da smo mi naš prvi podnesak zbog raznoraznih razloga na brzinu pripremili i ja sam te materijale prevideo. Gospodin Rakston (Ruxton) me je kasnije na to podsetio, jer sam ja to ranije propustio. I mi smo od samog početka radili na situaciji u kojoj nametnuti advokat može da operiše u predmetu poput ovog. Nakon što smo dobili nešto više vremena, nakon podnošenja našeg prvog podneska, pregledali smo temeljitije sadašnju sudsku praksu u Škotskoj (Scotland), Engleskoj (England), Novom Južnom Velsu (New South Wales) i Novom Zelandu (New Zealand), gde se razvija sudska praksa u kojoj se nameće advokat u slučajevima poput onih koje sam spomenuo. I interesantno je i zadovoljavajuće to da smo primetili da se režimi koji se razvijaju u tim zemljama *common law* su vrlo, vrlo slični modelu koji smo mi na samom početku identifikovali kao model prikladan za ovaj Predmet.

Možda bi bilo dobro vratiti se još malo natrag kad je reč o seksualnim deliktima u *common law* i to iz sledećih razloga: smatram da je jedan od prvih stimulusa za promenu zakona u Engleskoj bio slučaj u kom je čovek optužen za seksualni delikt, unakrsno ispitivao žrtvu i to vrlo opširno i na način koji je rečeno da nije bio rukovođen razlozima pravilnog unakrsnog ispitivanja, nego da je on svojim unakrsnim ispitivanjem žrtvu hteo još jednom da kazni. Prema tome, njegovi su interesi bili vansudski interesi i budući da je njega trebalo lišiti mogućnosti da svoje interese zadovolji putem sudskog postupka, došlo je do te izmene u zakonu. Prema tome, iako je taj predmet po samim činjenicama veoma različit od ovog Predmeta kojim se mi ovde bavimo, on ima dodirnu tačku, a ta dodirna tačka je potreba da se osigura da optužene osobe ne mogu putem sudskog postupka zadovoljavati svoje vlastite i neprilične i irelevantne svrhe i razloge.

SUDIJA ROBINSON: Da li se to često dešava, gospodine Najs, jer obično ljude optužene za seksualne delikte predstavlja advokat i on sprovodi unakrsno ispitivanje?

TUŽILAC NAJS: Dnaravno da ne, međutim u ovom konkretnom Predmetu, ako se dobro sećam, radilo se o čoveku optuženom za seksualni delikt i koji je u jednom ekstravagantnom unakrsnom ispitivanju na takav način tretirao žrtvu da je došlo do postavljanja pitanja u Parlamentu (House of Commons) i nakon toga do izmene zakona, zato što su oni shvatili da zakonom kakav je bio nisu imali mogućnosti da takav problem reše. I sad tako ima dosta konstruktivnih dokumenata u škotskom pravu, reformisanom pravu, koji takođe, ja mislim, ide u prilog našim argumentima i praksi koju mi ovde predlažemo. Dozvolite mi da se opet vratim na jednu stvar, a to je ono šta je glavna tužiteljka spomenula: mi smatramo i to iznosimo u našim dokumentima, da je ovo problem sa kojim se *common law* retko sreće i da u ovom području nedostaje dobrih rešenja u *common law* i zato moramo da se okrenemo rešenjima koja nalazimo u građanskom pravu, kontinentalnom građanskom pravu. I zato molim Sud da ima na umu šta je glavna svrha uslova nametanja

branioca u kontinentalnom građanskom pravu. To su dve stvari: prvo, da se postigne cilj svakog suđenja, a to je da se ostvari pravda i drugo, da se prezentaciji odbrane pridoda jedna distanca i objektivnost. U ovom slučaju, ukoliko smo mi u pravu kada kažemo da je odbrana ovog optuženog namenjena jednoj drugoj publici, postoji stvarna mogućnost da se on ne pozabavi onim stvarima kojima bi se pozabavio da je svojoj odbrani prišao na pravi način i niko na ovom Sudu ne želi da se ovaj optuženi osudi tamo gde ga treba osloboditi optužbe ili da se izrazim na jedan drugačiji način, da se previše puta proglasi krivim ili da mu se izrekne prevelika kazna. Prema tome, nametanje advokata na osnovu objašnjenja iz građanskog prava bi u ovom slučaju poslužilo dvema ciljevima koje je identifikovala glavna tužiteljka. I još jedna stvar u vezi s ovim: suđenje ovom optuženom zbog kog je došlo do problema s kojima smo sada suočeni, ne treba tretirati na nekakav specijalan način zbog težine optužbi zbog kojih se optuženi tereti, niti treba primeniti neku preveliku blagost samo zbog toga što se ovaj optuženi nalazio na visokom položaju. Imamo jedan problem u vezi s tim, a time ćemo da se pozabavimo malo detaljnije na privatnoj sednici. Međutim, taj problem treba odmah da se reši ukoliko ne želimo da ceo naš raspored, reći ću to, ponovo dovedemo u opasnost i izgubimo kontrolu nad njim. Namerno kažem "ponovo". S dužnim poštovanjem, mi smatramo da će naši detaljni predlozi da funkcionišu i da će najverovatnije u budućnosti ići u prilog i samom optuženom i interesima pravde. Pre nego što kažem nekoliko reči o zdravstvenom stanju, dozvolite mi još jednu stvar u vezi s nečim šta sam već rekao. Pre nego što se pozovu prvi svedoci, želeo bih da kažem nešto o sudskoj etiketi, odnosno našoj proceduri. Već sam to spomenuo nekoliko puta u našim podnescima, ali dozvolite mi da to kažem još jednom. Ovaj Sud je iz najboljih mogućih razloga tolerisao nešto šta bi u svakom drugom sudu bilo sasvim neprihvatljivo, naime da se Sudu svakog dana govori da je Sud nelegalan, da su sudije tog suda i da su tužiocima tog suda ljudi koji deluju protivpravno i protivzakonito. Ukoliko se optuženom dozvoli da pozove svoje vlastite svedoke, a da ne promeni način odnošenja prema ovom Sudu, naći ćemo se u

situaciji u kojoj će optuženi na nepriličan način da se obraća Sudu, stalno govoriti da je taj Sud nelegalan, a od svojih svedoka očekivati da polože zakletvu prilikom svedočenja i Sud tretiraju na odgovarajući način i uz odgovarajuće poštovanje. Ja teško mogu da zamislim način rada koji bi bio nepriličniji od ovoga. Teško je shvatiti kako bi njegovi svedoci mogli da znaju šta se od njih tačno očekuje. Zar se zaista može od učesnika u postupku očekivati da svedoku kaže: "Svedoče, kažite ovom nelegalnom Sudu ono šta znate. I kad vidimo da ovaj optuženi želi da za njega ovde dođu i svedoče ljudi koji su ranije zauzimali visoke položaje, da li zaista možemo da očekujemo da oni dođu ovamo i svedoče ukoliko znaju da će se raditi na takav način. Prema tome, etiketa, uz dužno poštovanje, mi tvrdimo, nije jedna trivijalna tema. To je nešto šta treba da se reši. Sledeće pitanje je zdravstveno stanje optuženog. Iako smo već spomenuli neke stvari, možda bi bilo bolje da o tome dalje govorimo na privatnoj sednici.

SUDIJA KVON: Pre nego što nastavimo, gospodine Najs, možete li da nam kažete nešto više o izvodljivosti vaše ideje da nametnuti advokat može odmah da započne ispitivanje svedoka bez daljih prekida u suđenju?

TUŽILAC NAJS: O tome sam već govorio u našim pisanim podnescima, ali zahvalan sam na mogućnosti da još jednom iznesem naš stav o tome. Možda ukoliko dođe do nametanja advokata, taj advokat, bez obzira da li se radi o postojećem amikusu ili o sasvim novom advokatu, možda se može tvrditi da takav advokat ne može da izvodi dokaze Odbrane ukoliko optuženi odbije da sarađuje zbog nedovoljne pripremljenosti. Na tu se tvrdnju može odgovoriti na dva načina. Prvo, nametnuti advokat u okolnostima ovog Predmeta ne bi trebao da sprovodi, niti bi se od njega očekivalo da sprovodi novu istragu o tezama Odbrane da bi mogao da izvodi dokaze Odbrane, jer prvo, situacija u kojoj smo se sada našli je situacija koja je u velikoj meri, ako ne i u potpunosti stvorio sam optuženi i drugo, zato što postoji jedna ogromna količina materijala koja lako stoji na

raspolaganju svakom advokatu, bez obzira koliko je nedavno imenovan advokat i koja mu omogućuje da veoma brzo, naravno ne odmah, ali veoma brzo pozove svedoke. Drugi deo mog odgovora je sledeći: ukoliko optuženi apsolutno odbije na bilo koji način da sarađuje i u slučaju da Pretresno veće odobri da mu se nametne branilac, mi imamo već spisak nekih 70 svedoka koje optuženi namerala da pozove. Iako se taj redosled redovno menja, mislim da na poslednjem spisku imamo 12 imena, ali povremeno tu figuriše i više imena i prvani savetnik koji mu pomaže je svakako upoznat sa logističkim pripremama oko dovođenja tih svedoka. Mi znamo iz sažetka po Pravilu 65ter o čemu treba da govore ti svedoci ukratko i ukoliko bude moguće, bilo bi dobro da se dobiju dopunski materijali o čemu će da govore svedoci. S toga samo Pretresno veće bi bez sumnje imalo pravo da samo pozove te svedoke sa tog spiska, dok se instruiše advokat, jer podsetimo se, na početku rada ovog Suda, u ovom postupku su svedoci narativno iznosili svoje iskaze, s tim što su pitanja dolazila kasnije. I ja sam u svom podnesku rekao da na kraju iskaza svakog svedoka može da se pozove optuženi da navede ona pitanja koja nisu obrađena i eventualno da se to onda obradi. Ti prvi svedoci koji se nalaze na ovom postojećem spisku, ukoliko budemo radili tri dana nedeljno, će zauzeti verovatno ceo period koji je preostao do kraja godine i u tom periodu bi advokat koji se postavi mogao da se upozna sa ovim Predmetom. Mi znamo da postoji puno materijala, da je to težak zadatak, ali nije nemoguć. Dakle, to je naš predlog. Ja sam vam veoma zahvalan što ste mi dali priliku da se na ovo osvrnem. Moguće da će Pretresno veće morati da dođe do ovog zaključka i to će da bude jedna hrabra odluka i to bi svakako označilo to da se učvrstio autoritet Suda i da je to uslovljeno time što je optuženi odbio da sarađuje sa Sudom i da se njemu dala dovoljna prilika, dovoljna šansa da on obradi ona pitanja koja smatra da su propuštena.

SUDIJA KVON: Još jedna stvar. Ukoliko se nametne branilac na ovaj ili onaj način, u prelaznom periodu dok taj branilac ne preuzme Predmet, šta bi se desilo ukoliko bi Pretresno veće dozvolilo

optuženom da nastavi bez branioca, a dok taj branilac ne bude spreman? U čemu bi bila opasnost od takvog pristupa?

TUŽILAC NAJS: Pa glavna opasnost bi se sastojala u tome što bi optuženi i dalje sam pripremao svedoke. Mi sada zalazimo u nešto što bi verovatno bilo bolje da se diskutuje na privatnoj sednici, ali ukratko da kažem, opasnost je u tome što bismo se mi vratili nazad u onu situaciju u kojoj smo se nalazili, u kojoj bi zdravstveno stanje ovog optuženog dovelo do toga da bismo mi izgubili nedelje i mesece rada. Dakle, naravno, postoji rizik koji je vezan za pripremu i rad sa svedocima ali ona glavna opasnost, pored pomenutog problema etiketiranja koji zapravo nije samo mogućnost, već izvesnost je da takva vrsta rada, takav raspored neće uopšte biti efikasan.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, Pretresno veće se sada konsultovalo o vašem zahtevu da pređemo na privatnu sednicu da bi se diskutovalo o određenim pitanjima. Da li biste želeli da nam objasnite zašto biste želeli da pređemo na privatnu sednicu?

TUŽILAC NAJS: Ja sam to predložio samo iz poštovanja zbog onoga o čemu ću da diskutujem, jer ću da se bavim stvarima iz zdravstvenih izveštaja, ali ukoliko vi želite da to bude javno, to možemo da uradimo.

SUDIJA ROBINSON: Naravno, uzimam u razmatranje i druge slučajeve, ali kao što sam rekao optuženom kad smo se videli u julu, mi obično tretiramo takav materijal kao poverljiv, sem kad se ne dođe do zaključka da je u interesu javnosti da se to iznese javno. Zdravlje ovog optuženog je vezano neraskidivo sa vođenjem jednog ekspeditivnog suđenja, a ekspeditivno suđenje je nešto što je vezano za interese javnosti i javnog suđenja. Prema tome, to je sve na kraju povezano sa pravednošću suđenja. Sada ću da se obratim prvo

amikusima. Gospodine Kej (Kay).

PRIJATELJ SUDA KEJ: Časni Sude, da li želite prvo da se osvrnemo na pitanje da li ovo treba da se diskutuje na privatnoj sednici?

SUDIJA ROBINSON: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pa to sve zavisi šta optuženi želi da kaže, jer u nekim slučajevima je on bio spreman da se govori na javnoj sednici i on nekad ima svoje mišljenje o tome. U principu treba da se izbegava da se lična pitanja diskutuju na javnoj sednici i naročito kada je to vezano za konkretne detalje medicinske analize. Ali opšta pitanja koja se tiču zdravlja i kada ona proističu iz ovakve situacije su nešto o čemu se može diskutovati javno, iako mi to, naravno, ne radimo zbog interesa javnosti, već to radimo zbog toga što su to opšta pitanja o kojima se diskutuje u toku suđenja, tako da bi se moglo shvatiti o kakvim mi pitanjima diskutujemo u ovoj fazi suđenja. Dakle, ukoliko može o ovome da se diskutuje, a da se ne ulazi u konkretne medicinske detalje, onda, po našem mišljenju, to može da se uradi na javnoj sednici, ali, dakle, to mora da ostane u domenu opštih, generalnih konstatacija i ne sme da se otkrije previše toga. Sve zavisi od toga koliko daleko Pretresno veće ili strane žele da idu po ovom pitanju.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam. Izvolite, gospodine Miloševiću, šta imate da kažete po ovom pitanju? Da li želite išta da kažete?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Šta mislim u vezi sa tim da se o mojim privatnim zdravstvenim pitanjima raspravlja javno ili na zatvorenoj sednici, je li me to pitate?

SUDIJA ROBINSON: Da, da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam vam i prošli put rekao kada ste vi to

prenebegli, da smatram da se o zdravstvenim pitanjima treba da razgovara na privatnoj sednici. To su moje privatne stvari. Nisu stvari koje se tiču bilo kakve publike i to su, čini mi se, neka elementarna pravila.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Pretresno veće će da se posavetuje.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs. Jeste li imali nešto da dodate po ovom pitanju?

TUŽILAC NAJS: Mi bismo svakako podržali to da se ovaj materijal diskutuje na javnoj sednici, jer to ide u prilog našem stavu da treba da se nametne advokat. Ne želimo da, što se tiče ove materije, idemo u detalje. Svakako, zaključak doktora je sve šta nam treba.

SUDIJA ROBINSON: Da, hvala vam. Pretresno veće misli da je gospodin Kej definisao zlatnu sredinu u iznošenju ovog pitanja. Mi ćemo na javnoj sednici da diskutujemo o ovome, ali samo u opštim terminima, a ukoliko se bude radilo o nekim delikatnim stvarima, skrenuće se pažnja na to i onda ćemo da pređemo na privatnu sednicu.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, pre nego što pređem na diskusiju o zdravstvenom stanju optuženog, ja bih hteo da dodam nešto o onome o čemu sam prethodno govorio i hteo sam da se zahvalim gospođi Grejem (Graham) zato što je našla referencu onoga na šta sam se ja pozivao. To možete da nađete u dokumentima koji se odnose na Komisiju za reformu zakonodavstva Novog Južnog Velsa (New South Wales Law Reform Commission), na stranama 20 i 21, gde u paragrafu 2.26 izveštaja komisije se opisuje kako u Velikoj Britaniji, u Ministarstvu unutrašnjih poslova (Home Office) je postojao jedan izveštaj gde se govorilo o postojanju dva poznata slučaja seksualnih delikata u kojima su optuženi iskoristili priliku koja im je

pružena, da vrše unakrsno ispitivanje, da bi nastavili sa maltretiranjem i zastrašivanjem njihovih žrtava.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: A sada što se tiče zdravstvenog pitanja. Moram samo da podsetim Pretresno veće na jednu činjenicu i zamoliću vas da pogledate pasuse iz skraćenih verzija poslednja četiri izveštaja. Vi se verovatno sećate da kada smo diskutovali o tome koliko će da bude potrebno vremena za pripremu odbrane optuženog, optuženi nikada nije bio zadovoljan vremenom koje bi mu bilo stavljeno na raspolaganje, što je moguće i jedan razuman stav i tražio je da mu se dozvoli da se priprema sve do septembra. I zapravo, njegovi zdravstveni problemi su i doveli do toga da mi to počnemo tek u septembru. Poslednji izveštaji na koje ovde treba da se osvrnemo počinju sa izveštajem doktora Tavernija (Tavernier) od 24. jula 2004. godine. Na trećoj strani tog izveštaja posle jednog detaljnog pregleda i analiza na koje sada ne moram da se pozivm, lekar se nadovezuje, odnosno spominje jedan prethodni predlog koga se nije pridržavao optuženi, dakle nije pristao na određenu terapiju koja mu je bila prepisana, a da bi bio u stanju da pisustvuje suđenju i na kraju pasusa stoji: "Sve ovo ukazuje na to da optuženi ne uzima lekove na jedan disciplinovan način. Dalje u izveštaju na toj strani doktor kaže da zasnovano na trenutnoj kliničkoj slici, načinu života i nepridržavanju terapije, po mišljenju doktora Tavernija optuženi nije bio u stanju da se sam brani, a zatim je doktor dalje rekao da deli mišljenje svog kolege, doktora Van Dajkmana (Van Dijkman), da bi nastavak suđenja pod tadašnjim okolnostima doveo do povećanja krvnog pritiska optuženog, a koji bi, zatim, njega onemogućio da nastavi da radi, a to bi dalje uticalo dramatično na suđenje. Sledeći izveštaj je izveštaj doktora Van Dajkmana od 18. avgusta i na drugoj strani posle detaljne analize kartona optuženog, on kaže sledeće: "Mi možemo da zaključimo da može ozbiljno da se posumnja u to koliko se optuženi ozbiljno pridržava terapije. Sa kliničke tačke gledišta mi već odavno sumnjamo da je to tako, uzimajući u obzir njegovu tahikardiju koja nije u skladu sa pravilnim uzimanjem ter-

apije, koju, po njegovim rečima, on uzima. Zatim u nastavku stoji sledeće: "Pored toga, navodi se još jedan lek, "u analizi krvi optuženog su nađeni tragovi nekog drugog leka, što je čudno, uzimajući u obzir da pacijent odbija da uzme 'Benzodijazepan' (Benzodiazepines) koje mu daje osoblje u Pritvorskoj jedinici (Detention Unit) UN-a. Zatim se kaže da verovatno je to uzrokovano tim što optuženi kroz neke druge kanale dobija lekove a ne uzima one koje mu prepisuju lekari. Zatim dalje doktor Van Dajkman završava pasus govoreći da po njegovom mišljenju pacijent nije u stanju da se sam brani, ukoliko se suđenje nastavi po starom režimu. Izveštaj doktora Tevernijea od 27. avgusta je izveštaj u kome se komentariše nalaz doktora Van Dajkmana. To se vidi na strani 2, pasus 1, tačka 2 i takođe se izražava ozbiljna sumnja u to da se optuženi pridržava propisane terapije i zatim se kaže, govoreći o jednom leku koji nije prepisan, da pošto ovaj lek se ne nalazi na spisku prepisanih medikamentata, to znači da gospodin Milošević dobija na neki drugi način ovaj lek i to samo dopunski ilustruje otpor gospodina Miloševića da se pridržava prepisanog plana terapije o kome smo mi već govorili. Zatim doktor dalje govori o mogućim komplikacijama do kojih može da dođe usled takvog pristupa. Poslednji izveštaj je izveštaj koji je napisao doktor Van Dajkman 26. avgusta i ja mislim da je to urađeno po nalogu Suda i on kaže da može da zaključi kako optuženi odbija da se pridržava prepisanog režima. I ne moram sada da ulazim u detalje, ponovo navodi kako optuženi uzima neke druge lekove. Zatim na strani 3 se ponovo spominje lek koji optuženi uzima na svoju ruku, bez nadzora osoblja u Pritvorskoj jedinici, lek koji mu nije prepisan od tamošnjih lekara. Zatim lekar kaže: "Mere koje je prepisao kolega, zatim se navodi ime kolege, "potvrđuje suprotno, a to je ga gospodin Milošević nama daje netačne informacije o tome koje lekove uzima i na koji način. Na kraju tog pasusa piše: "Od ovog leka se uopšte ne očekuje da dovede do povećanja krvnog pritiska, već suprotno. Očekuje se od tog leka da ga snizi i ja sam iz tog razloga i ponudio optuženom ovaj lek i ne mogu uopšte da objasnim zašto je on u prošlosti odbijao da uzme ovaj lek, a sada je promenio mišljenje i pridržava se te terapije. Dakle ovo je lek koji

se uzima bez nadzora, lek koji nije prepisan i koji bi doneo određenu korist ukoliko bi se uzimao na propisan kontrolisan način, ali očito je da se to ne radi. Dakle opšte mišljenje eksperata je to da optuženi nije u stanju da se sam brani, da se ne pridržava terapije na onaj način na koji mu je ona prepisana i da to sve radi iz razloga koje ovi lekari ne mogu da shvate, što je sve dovelo do toga da se izgube meseci i meseci rada ovde u sudnici i da, pored toga, on uzima lekove koje dobija svojim kanalima i sam sebi prepisuje i dozira. Uzimajući sve ovo u obzir, jasno je da će optuženi uraditi sve ono što je potrebno da bi postigao svoje ciljeve, po mom mišljenju i da Pretresno veće može da bude apsolutno sigurno u to da ovaj materijal iz dva razloga potvrđuje da se mora nametnuti advokat. Prvi razlog je samo zdravstveno stanje optuženog koje će da se pogorša do te mere da više neće biti moguće voditi suđenje ukoliko se njemu dozvoli da sam priprema svedoke. Znamo da se radi o veoma teškom radu i isto tako znamo da je on do sada već i sprovodio neke manipulacije ovde na Sudu. Časni Sude, sledeće stvari koje želim da istaknem ...

SUDIJA KVON: Gospodine Najs, morate nešto da mi pojasnite o ovom pitanju koje se tiče nepridržavanja terapije od strane optuženog. Izgleda da su oba lekara zasnovala svoje zaključke na tome da on nije u stanju da se sam brani, na samoj činjenici da se on ne pridržava prepisane terapije. Dakle pretpostavimo da on od danas počne u potpunosti da se pridržava terapije, da li treba da zaključimo da će on onda da bude u potpunosti spreman da se sam brani? Ja ne mislim da je to slučaj. Ja mislim da nepridržavanje terapije nije razlog njegove bolesti i isto tako ne mislim da je to dovoljan razlog da mu se nametne advokat, ukoliko je on u stanju da se sam brani. Molim vas da mi kažete vaše mišljenje o ovome.

TUŽILAC NAJS: Nekoliko stvari imam da vam kažem. Prvo je to da lekari smatraju da on nije u stanju da se sam brani zato što ima određenih zdravstvenih problema, dakle to je osnovni razlog. Na to se nadovezuje i nepridržavanje terapije, što je jedna vrsta oportu-

nizma od strane ovog optuženog. Ja mislim da su ovo reči koje smo čuli u *Predmetu Šešelji* i kad se to uzme u obzir sa drugim faktorima, sa drugim aspektima njegovog ponašanja koje smo videli ovde u Sudu, to nam sve pokazuje da onaj pristup koji postoji u kontinentalnom pravu, a koji se tiče nametanja advokata je ispravan, zato što imamo optuženog koji se ponaša nerazumno, neprikladno i iz ličnih razloga odbija da sarađuje. U kontinentalnom pravu se smatra da on mora da se spreči da nastavi da se tako ponaša, da mora da mu se obezbedi da ima ispravnu, adekvatnu odbranu i mora da se osigura jedan neometani pravosudni tok. To što on ne uzima ispravno lekove naravno nije dovoljan razlog da mu se nametne advokat i u tom smislu je vaš komentar sasvim ispravan. Ali, po meni, uz svo dužno poštovanje, to nije glavni aspekt koji ovde treba da analiziramo, zato što ovaj naš zahtev da mu se nametne advokat je nešto što proističe iz čitavog niza razloga, jer, po našem mišljenju, on nije u dovoljno dobroj fizičkoj kondiciji da bi nastavio sam da se brani.

SUDIJA ROBINSON: A koji su to drugi razlozi? Vi ste rekli da postoji čitav niz razloga. Koji su to razlozi?

TUŽILAC NAJS: Da, optuženi je sam ovde to demonstrirao. Videli smo to iz nedavnog govora koji je on izneo, na osnovu čega mi smatramo da bi bilo apsolutno gubljenje dragocenog vremena ukoliko nastavimo da se bavimo tim pitanjima. On će da nastavi to da radi zato što on ima sasvim druge ciljeve koje želi da postigne. Ovo se vidi i iz toga kako je odabrao svedoke i kako namerava da koristi to ispitivanje. Videli smo i u proteklim slučajevima unakrsnog ispitivanja koliko je teško da se on natera da se pridržava relevantnih pitanja. S vremena na vreme dobijao je od Suda dva sata za unakrsno ispitivanje i on bi obično potrošio oko tri četvrtine vremena na nerelevantna pitanja i odvažni pokušaji sudije Meja (May) da ga vrati na relevantne teme nisu urodili plodom. Ukoliko postoji branilac, bilo nametnuti, bilo branilac po njegovom izboru, onda bismo bili sigurni da ćemo ovde da se bavimo samo relevantnim pitanjima. Pored toga, mislim da moramo da se pozabavimo i etiketom. Mis-

lim da je sazeo trenutak u kome ovo Pretresno veće ne sme više da dozvoli ovom optuženom da nastavi sa ponašanjem kakvo smo do sada imali priliku da vidimo. I da se nadovežem na pitanje sudije Kvona (Kwon). Ja se nadam da vam neće smetati to što pokušavam da vidim šta stoji iza toga, jer ako se sećate, časni Sude, ja sam počeo svoje izlaganje tako što sam objasnio kako razumna osoba reaguje na nerazumno i neracionalno ponašanje. Reaguje na taj način što pada u iskušenje da očekuje samo najbolje od druge strane, iako sve ide u prilog tome da se očekuje samo najgore i ja ću se usuditi da predložim Pretresnom veću da se osvrne na ovu moju misao. Možda će optuženi sada popustiti i početi da se prikladno ponaša, ali po mom mišljenju bilo bi opasno pretpostaviti da će on to da uradi, jer, po našem mišljenju, sve ono šta smo mi do sada videli ukazuje na suprotno. Nema razloga da mi mislimo da će to sada da se promeni i s toga u odgovoru na pitanje sudije Robinsona ja ću reći da postoje bar tri razloga zbog kojih njegovo ne pridržavanje terapije čini jedan važan aspekt koji nam jasno kaže da je neophodno nametnuti advokata.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam.

TUŽILAC NAJS: Znam da nemamo baš previše vremena, ali radi se o jednoj veoma važnoj temi i ja sam sada pronašao određene podneske. Sada ne želim da idem u detalje, ali ću da vam kažem da je jedan od načina na koji je ovaj optuženi pokazao nepoštovanje ovog Suda to što je dostavio spisak od 1.300 svedoka. Od njega se tražilo da navede imena samo malog broja svedoka kojima će da budu potrebne zaštitne mere i da se, dakle, to dostavi Sudu i Tužilaštvu. On je na poslednjoj sednici rekao da će da nam da što je moguće više imena, dakle onoliko imena koliko misli da je potrebno da nam da. Mi smo skrenuli vašu pažnju na to nekoliko puta u nekoliko podnesaka, da je on odbio da ispoštuje nalog Suda. Iako su imena dostavljena Pretresnom veću pre dva dana, mislim da smo dobili otprilike 900 imena.

SUDIJA ROBINSON: Da, otprilike 900.

TUŽILAC NAJS: Prema tome, očito je da on prkosi ovom Sudu bez izvinjavanja i bez objašnjenja. On je dobio nalog da dostavi sve dokazne predmete. Naravno, može biti da postoje praktični problemi u vezi s tim, međutim taj nalog je primljen još pre nekoliko meseci, a mi smo tek pre nekoliko dana primili neke dokazne predmete i to sve na BHS-u. Prema tome, lako se može shvatiti da instink ljudima kaže: šta je prošlo - prošlo je. Nemojmo time da se bavimo. Međutim, mi moramo Pretresno veće da uverimo da kad bude sada donosilo odluka, da ukoliko se sada ne donese pravilna odluka, pravilnu odluku će uvek biti teže doneti kasnije i smatramo da treba na pravilan način prepoznati ponašanje optuženog u ovom Predmetu. On, naime, želi da se ponaša onako kako on hoće, da prkosi ovom Sudu i da umanju autoritet Suda, a ovo je legalni Sud koji čini najbolje što može kako bi doneo pravdu u jednom veoma teškom Predmetu. Časni Sude, neću više da govorim o drugim stvarima osim stvarima koje, čini mi se i vi imate na dnevnom redu. Prvo, da li optuženi sam treba da svedoči? To se, naravno, tiče i davanja svečane zakletve i tajminga samog svedočenja i drugo, želim da skrenem vašu pažnju na to da je, prema mom shvatanju, najmanje jedan od citata pripisanih jednom zapadnom državniku u nedavnom govoru bio potpuno pogrešan citat onako kako sam ga ja čuo. A ja ću da vam dam tačan citat kako bismo mogli da napravimo korekciju. Osim ukoliko ja i oni koji su mi na to skrenuli pažnju nismo napravili grešku. Ja ću od optuženog, bilo lično, bilo putem njegovog advokata da zatražim da takvu grešku ispravi. Možda ima i drugih primera pogrešnih citata u govoru kog smo čuli i to ne treba tako da se ostavi.

SUDIJA ROBINSON: Ukoliko nešto znate o tome, skrenite našu pažnju na to, a i pažnju optuženog i mi od optuženog očekujemo da s tim u vezi preduzme odgovarajuće korake. Gospodine Miloševiću, imate li vi nešto da kažete u vezi sa ovom temom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pre svega nije potrebno niko da me tera da ispravim citat ako je pogrešno dat. Dovoljno je da mi skrene pažnju i ja ću to svakako sam da uradim. Prema tome, ja sam u najboljem uverenju da nisam ni jedan pogrešan citat dao. Ako postoji jedan pogrešan citat, imao sam ih mnogo, lako ću ga ispraviti. To nije nikakav problem. Ali što se tiče teme, gospodin Najs je ovde govorio o motivima zbog kojih ja ovde govorim. Tu nema nikakve misterije. Ja sam vam to više puta naglasio. Govorim ovde uvek kad mi omogućite zato što koristim priliku da kažem istinu. To je moj jedini motiv. A pretpostavljam da bi istina trebalo da bude, valjda, takođe motiv i cilj svakog postupka ili svake rasprave ili čak svake akademske diskusije, prema tome ne vidim da bi moj motiv da govorim istinu, bio u koliziji sa bilo kakvim časnim motivom bilo koje druge strane, ukoliko se pretpostavi da ta druga strana želi da sazna istinu i želi da je sazna što temeljitije u interesu pravde. Gospodin Najs govori o pravilima. Pa nisu vaša pravila da ja nemam pravo na odbranu. Svi međunarodni propisi, sve konvencije i paktovi o ljudskim pravima daju mi pravo da se sam branim. Uostalom i pokojni sudija Mej, kad je to prošli put pokretano, posebno je naglasio, toga se dobro sećam, da se ne sme dovoditi u pitanje moje pravo na odbranu. Mi imamo ovde jednu apsurdnu situaciju, govorim sada o objašnjenjima koja smo čuli od gospodina Najsa. Dakle ja sam bio sposoban da ispitujem svedoke druge strane, dakle neprijateljske strane, koje je ona u najboljoj želji da dovede što je više moguće i što jačih svedoka protiv mene, dovela. Dakle bio sam sposoban da ispitujem svedoke neprijateljske strane. E sada odjednom ja nisam sposoban da ispitujem svoje svedoke. A vidite ovaj apsurd koji ovde citira gospodin Najs ...

SUDIJA ROBINSON: Molim vas nastavite. Napravićemo pauzu u 12.15.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro. Govori o opasnosti, ja ne znam odakle uopšte i kako to može da ima ikakvu logiku, o opasnosti maltretiranja svedoka s moje strane, ako ih ja ispitujem. Ja nisam mal-

tretirao ni jednog njihovog svedoka, dakle ni jednog neprijateljskog svedoka. Pa kako je moguće da bude blizu nečije pameti da sad postoji opasnost da ja maltretiram svedoke koje sam sam pozvao? Za Boga miloga. Pa da li ima ikakve logike u tome, čak za neki, rekao bih, koji hoćete, uzrast? Apsurdno je da bih ja bio u situaciji da maltretiram svoje svedoke. Gospodin Najs je rekao, čak sam zapisao: "Opasnost da sam pripremam svedoke! Ja razumem ako on smatra da je to opasnost za rušenje te konstrukcije koju su oni napravili, ali ja i želim da je srušim. To je moje pravo. Kako može biti za nekoga kome je stalo do prava i pravde opasnost da ja pripremam svoje svedoke, s tim što ja sa svojim svedocima, s obzirom na vrlo kratko vreme koje ste mi dali i s obzirom da radim tri dana nedeljno, mogu da razgovaram najviše jedan dan, a vi dobro znate da je suprotna strana svoje svedoke, čak i neke koje je posle vratila pa nije upotrebila, pripremala po nedelju, po dve dana, po više dana sa celom njihovom mašinerijom, a ja nekada nađem mogućnost da i dva svedoka primim u toku jednog dana. Prema tome, racionalno korišćenje vremena je relativno pitanje. Da li to najracionalnije ili ne, to se može postaviti kao pitanje, ali da ja koristim svoje vreme neuporedivo racionalnije nego druga strana koja mnogo više vremena upotrebila u pripremi svojih svedoka, to je evidentno. Prema tome, ja mislim da cela ideja koju izlaže gospodin Najs je da se meni zatvore usta u procesu iznošenja istine. On kaže sam sam nametnuo svoje zdravstvene probleme. Prvo ja imam 10 godina hipertenziju. Drugo, valjda je svakome jasno da sam ovde dobio stotine hiljada stranica dokumenata, raznih papira u funkciji onoga šta je radila druga strana i potpuno neadekvatno vreme da ih pročitam. Pa naravno da to zahteva dodatne napore, naravno da to zahteva ... Naravno da to izaziva zamor i naravno da to onda se odražava, od zamora i na povećanje pritiska, kao kod svakog rada: smanjeno spavanje, veliki broj sati proveden u čitanju, pregledu, pripremi i tako dalje. Prema tome, to nije tačno, jednostavno nije tačno. Naprotiv, njihova dinamika i odsustvo vremena mi je to nametnulo. Onda ova tvrdnja da ja nedisciplinovano uzimam lekove. Ja uopšte neću da ulazim u metode i kako se to meri i računa, ali vi verovatno ne znate

praksu u vašem zatvoru. Ja uzimam lekove u prisustvu stražara, popijem ih u prisustvu stražara i stražar zapisuje u knjigu tačno vreme kada sam te lekove popio. Prema tome, ta pretpostavka može da bude pretpostavka. Može neko da pretpostavlja šta god hoće, ali ta pretpostavka nema osnova. Jeste tačno da sam ja imao raspravu, to je bilo pre više od godinu dana, sa doktorima u vezi sa nekim lekovima koji su imali nusefekte, koji proizvode umor, dodatnu pospanost i koje me onesposobljavaju da radim, ali ova terapija koju ja primam, dakle ja nisam uzeo taj lek pošto mi neodgovara pa sam ga negde bacio, nego sam rekao lekaru da ja ne mogu da pijem taj lek, jer mi veoma smeta, raspravio sa svojim lekarom telefonom, usaglasili međusobno terapiju, ovu terapiju koju primam odobrio je i moj lekar koji me je lečio poslednjih 10 u više godina. Rekao sam vam o načinu koji po proceduri važi i kako ih uzimam, prema tome nesumnjivo je da su drugi faktori u pitanju, a to je faktor zamora i tako dalje. Jer ako ja sve vreme uzimam iste lekove, a onda poslednjih mesec i više dana normalizujem pritisak, to je zato što je došlo do jednog odmaranja. Ja sam dao prednost odmoru jedno vreme kad sam video pred sobom određen period vremena, da bih upravo stabilizovao svoj pritisak i da bi se, prema tome, fizički osposobio da mogu da funkcionišem. Učinio sam to na uštrb dela onoga šta je trebalo da radim, ali sam pretpostavio da je to u ljudskim granicama jedan minimalan odmor koji sam sam sebi dao i koji je i najviše doprineo, odnosno presudno doprineo da ja normalizujem svoj pritisak. Prema tome, ako se vodi računa o jednoj redovnoj, normalnoj dinamici, koja je održiva, apsolutno se ne postavlja pitanje mogućnosti toga da ja obavljam ono šta treba da obavim. Bilo bi krajnje nefer da u istim zdravstvenim uslovima vi procenite da sam ja mogao da prođem kroz ove dve godine unakrsnog ispitivanja neprijateljskih svedoka, e sad kad je došlo mojih pet minuta i kad ja treba da izvedem svoje svedoke, odjednom panika na suprotnoj strani da ja ne pripremam svedoke, da ja ne ispitujem moje svedoke, da ja sa svojim svedocima ne radim. U stvari panika da se ne čuje istina. I to je jedini razlog i to je svakome ko ovo gleda jasno. Nikakvog razloga za to nema, različitog od onoga koji su bili u vreme kada je predse-

davao pokojni sudija Mej, koji je tada rekao da se ne može dirati u moje pravo da se sam branim. Prema tome, ja zaista ne mogu uopšte da prihvatim da mi ne date pravo i mogućnost da iznesem istinu i ne mogu uopšte da prihvatim da mi se onemogućava dolazak svedoka na moj poziv da s njima razgovaram i da ovde oni svedoče o onome o čemu treba da svedoče i zbog čega su pozvani. Da odmah dodam, za mene je novo da je pre dva dana dobio gospodin Najs 900 i ne znam koliko svedoka. Koliko znam, pre više od mesec dana su predati, predata lista od preko 1.000 svedoka. Za mene je to zaista novo. I tu je vaš oficir za vezu. Što god kaže da je dato ili predato, ja ću to prihvatiti, ali ja u onome što najbolje znam, dobili ste ih sigurno pre više od mesec dana.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, idemo sada na pauzu od 20 minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo, molim vas, da jednu stvar razjasnimo pre nego što idemo na tu pauzu. Svaki čovek može da se razboli, pogotovo neko ko ima hronične probleme kardiovaskularnog karaktera. Prvi put čujem da nekome zato što eventualno može da bude bolestan treba oduzeti pravo na odbranu, koju garantuju svi paktovi i konvencije o ljudskim pravima, umesto da ako je taj čovek bolestan, taj dan nema zasedanja. Taj dan ili dva ili tri, zavisi od toga koliko je potrebno, ali nikad nisam čuo ideju zato što je bolestan, a pri tom je veoma doveden u to upravo ponašanjem strane koja to traži, se predlaže od te iste strane da mu oduzme pravo na odbranu. To nema veze ni sa kakvom logikom, ni sa kakvim moralom, ni sa kakvim pravom. Jednostavno ne dolazi u obzir.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo da dodam. Takođe smatram potpuno neumesnim objašnjenja gospodina Najsa u vezi sa nepriznavanjem Suda. Ja smatram Sud nelegalnim. To nije uopšte sporno za mene, ali ja sam zato i izneo pravne i političke razloge. Čak sam vam citirao i knjigu bivšeg predsednika Međunarodnog suda pravde (ICJ, International Court of Justice) koji upravo dve rezolucije o osnovanju ovog Suda smatra spornim sa stanovišta Povelje Ujedinjenih nacija (Charter of the United Nations). Ja imam pravo da iznesem pravne i političke razloge za ocenu toga da li je ovaj Sud legalan, pogotovo kad sam ukazao na put kojim se može doći do odgovora o njegovoj legalnosti, a preko institucije koja je ovlašćena u sistemu Ujedinjenih nacija da o tome odlučuje. Tako da je tvrdnja da ja na taj način nekog lično vređam potpuno besmislena, jer ja ne znam da sam i jednog, čak i svedoka, čak i one lažne svedoke, čak i ubice i teroriste koje ste ovde dovodili, lično vređao u toku mog unakrsnog ispitivanja. A to da iznesem pravne i političke argumente koje smatram validnim u vezi sa nelegalnošću ovog Suda, je moje pravo koje ja, naravno, nemam nameru da ga se lišim zbog toga što se to ne sviđa gospodinu Najsu ili bilo kome drugom. Prema tome, ja zahtevam da mi se omogući da svedoci redovno dolaze, da ih ja ispitujem i da imam onakva prava u vezi s tim kakva je imala druga strana kada je ispitivala svoje svedoke. Ništa više, ali ni ništa manje od toga. Čak imam mnogo manje, jer imam mnogo manje uslova za pripremu, ali to je moj problem. U svakom slučaju, ja zahtevam da mi se omogući da svedoci dolaze. I oni ovde dolaze na moj poziv, a ne na poziv nekoga koga uopšte ne poznaju. A moram da kažem da ne verujem da postoji pravnik koji se drži pravnog kodeksa, koji se drži osnovnih moralnih normi, koji može da pristane da bude nametnut kao branilac nekome koji ga ne prihvata. Ne verujem, ali verovatno je sve moguće. Prema tome, zahtevam da mi se omogući da mogu da saslušam svoje svedoke, a gospodin Najs, koji bi očigledno želeo da on ispituje moje svedoke, lično ili preko posrednika, ima pravo na unakrsno ispitivanje kakvo sam imao ja kad je on dovodio svoje svedoke. Ja se u njegove svedoke nisam mešao.

SUDIJA KVON: Ukoliko bih ponovo mogao da kažem, gospodine Miloševiću, sećam se da sam to već jedanput rekao: gospodine Miloševiću, kažete da ne želite da imenujete advokata zato što ne priznajete ovaj Sud. Po meni, priznavanje Tribunala i imenovanje advokata su dve potpuno suprotne stvari. U stvari, vaše aktivnosti su to i same već pokazale. Vi ste potpisali dokument kojim ste imenovali tri pravna savetnika iz Beograda i tokom izvođenja dokaza Tužilaštva oni su vam pomagali, između ostaloga prikupljajući informacije, prikupljajući dokaze i pripremajući pitanja koja ste vi postavljali svedocima. Ja smatram da su oni zapravo bili vaši *de facto* advokati, iako nisu fizički bili prisutni u sudnici. Imajući to na umu i imajući na umu da izvođenje dokaza Odbrane traži veće fizičke napore od onih koji su bili potrebni prilikom izvođenja dokaza Tužilaštva, Pretresno veće sada razmatra pitanje dodele ili nametanja advokata koji bi vam pomogao. Mi razmatramo to pitanje kako bismo olakšali breme koje stoji na vašim plećima, a ne da bismo vas utišali. Ukoliko vi zaista želite da se držite vaše tvrdnje i stojite iza nje da ovde želite da iznesete istinu, onda mislim da je sasvim racionalno i u vašem najboljem interesu da se opredelite za pomoć advokata. Ja vas lepo molim da ovo šta sam rekao imate na umu. I mogao bih da dodam još i ovo: mi imamo sasvim jasnu poruku od doktora koji kažu da vi niste zdravstveno sposobni sami da se branite i zato sada moramo nešto da učinimo. Mi smo vama ostavili mogućnost da izbegnete nametanje advokata, na taj način da u bilo kom trenutku pozovete svoje saradnike da učestvuju u postupku ovde u sudnici. I ukoliko se opredelite za takav način postupanja, vi ćete uvek i dalje imati mogućnost da postavljate dodatna pitanja povrh onih koja bi postavili advokati koji su vam dodeljeni.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: U tome i jeste, gospodine Kvon, u tome i jeste razlika. Ja ne želim da budem u situaciji da unakrsno ispitujem sopstvene svedoke ili da dodatno ispitujem sopstvene svedoke. Ja želim da vodim glavno ispitivanje sopstvenih svedoka i to je moje pravo. I to je, uostalom, pravo koje ste vi ustanovili prema vašim pravilima da imam pravo da se sam branim, a to je velika razlika.

Prema tome, zahtevam od vas da mi omogućite da pozivam i ispitujem svoje svedoke. To je elementarno pravo koje mi pripada.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, u vašem ranijem izlaganju pre pauze spomenuli ste podršku sudije Meja vašem pravu da se sami branite. I ja sam to pravo takođe podržao, kao i sudija Kvon. Međutim, postoji odluka Pretresnog veća o tom pitanju i toj odluci sasvim jasno stoji da je Pretresno veće to vaše pravo podržava i brani, ali, isto tako, to pravo nije neograničeno. Postoje neke kvalifikacije. Zato vas molim da to imate na umu kada ubuduće budete spominjali prethodne odluke Pretresnog veća po tom pitanju. Ako ste završili, dajem reč gospodinu Keju.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hvala. Časni Sude, po našem mišljenju ovaj problem u potpunosti izlazi iz zdravstvenog stanja optuženog. Želimo da istaknemo Sudu da neke od tvrdnji Tužilaštva koje su danas izneli su protivrečne tvrdnjama koje su izneli 26. jula 2004. godine u paragrafu 29, gde oni priznaju da ponašanje optuženog ne predstavlja opstrukciju, nego da je to gotovo opstrukcija. Prema tome, oni su to rekli tada, a danas kažu nešto drugo. Mi svi znamo da optuženi ima probleme sa legitimitetom ovog Suda i sa postupkom tokom protekle tri godine koji je vođen. Imajući to na umu, po našem mišljenju Pretresno veće je ispoštovalo njegove argumente o tome, a donelo odluku suprotno tome. Pretresno veće nije napravilo nikakav pokušaj da uskrati pravo govora ovom optuženom u vezi s tim pitanjem. Pretresno veće je ispoštovalo mišljenja optuženog, a da se time istovremeno bavilo suđenjem u ovom Predmetu i to nije ni na kakav način uvreda za ovaj Sud. Optuženi ima slobodu govora. On nije advokat. On se opredelio da sam iznosi svoju odbranu. Međutim, istovremeno ulaže velike napore da se razume zašto radi to što radi. Svi znamo da, na kraju krajeva, ovlašćenje za donošenje odluka u ovom postupku leži na sudijama i mi smatramo da optuženi to poštuje.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Kej, mislim da ipak postoje neke granice u vezi sa stvarima koje mogu da se tolerišu. Ja mislim da ste

primetili da je juče dva puta gospodin Milošević ovo Pretresno veće imenovao kao članove zajedničkog zločinačkog poduhvata koji deluje protiv njega. To je uvredljivo i jedini razlog zbog kog ja nisam intervenisao u oba ta navrata su okolnosti. Naime, on je davao svoju uvodnu reč i ja smatram da on ima pravo da da svoju uvodnu reč, a da ga niko ne prekida. I to je jedan jedini razlog zbog kog ja nisam njega prekinuo kada je, moram da kažem, po mom mišljenju flagrantno uvredio ovaj Sud.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, to je bila uvodna reč. Kad optuženi bude krenuo da radi stvaran posao, da ispituje svedoke, videćete iz dosadašnjih zapisnika da on na takav način ne pristupa izvođenju dokaza. Morate takođe da znate da je i druga strana njega intenzivno kritikovala. To smo i danas čuli. I mi smo takođe bili izloženi takvim kritikama. Možda su to jednostavno trenuci kada sve strane sa malo previše entuzijazma istupaju ispunjenju zadataka koji njihov položaj od njih traži. Po našem mišljenju optuženi nije nameravao da ne poštuje ovo Pretresno veće i ovaj postupak. On nije pokazivao znakove da pokušava da opstruira ovaj proces i nije bio uvredljiv prema Sudu, osim u ovih par navrata koje ste vi istakli i njegova je jasna namera da on i dalje sledi tu liniju. Međutim, kada bismo sada počeli da govorimo da zbog tih grešaka, do kojih je možda došlo, njemu može biti oduzeto pravo da se sam brani, to je nešto drakonski, preteško i to nije stvarni razlog zbog kog smo mi ovde danas i razgovaramo o tome pitanju. To su tek neki argumenti Tužilaštva koje treba da stavimo po strani.

SUDIJA BONOMI: Međutim, gospodine Kej, moram takođe jasno da dam do znanja da je ovo pitanje o kom govorite, nešto s čime se Sud mora pozabaviti i onda kada se to pojavi, jer znam da vi kažete da to možda nije važno pitanje za dodelu advokata. Mislim da je to jedno sasvim zasebno pitanje i to može da se kaže i za druge stvari koje je gospodin Najs spomenuo kada je govorio o ponašanju samog optuženog. Međutim, treba se pobrinuti da takve stvari ne prođu neprimećeno. Kakve ćemo korake u vezi s njima da pre-

duzmemo, to je, ipak, jedna druga stvar.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hvala vam na komentarima, časni Sude. Mi naravno svi znamo da je to stav Pretresnog veća. Kad je reč o pitanjima poput imenovanja svedoka, mislim da Pretresno veće sada zna na osnovu dokumenata koji su mu dostavljeni, da se radi o kratkom spoju u komunikaciji ljudi koji sarađuju sa optuženim. Amikusi su još 9. avgusta podneli podnesak u vezi sa listom i brojem svedoka, *ex parte* i poverljivo. Mi pokušavamo što je moguće više da pomognemo neometanom izvođenju dokaza u ovom Predmetu i mislim da druga strana jednostavno nije dobro shvatila potrebu navođenja imena. Kad je uočeno da je došlo do greške u vezi s tim, onda je sudska savetnica gospođa Anoja (Anoya), 25. avgusta dostavila dokument u kom se nalaze imena i brojevi svedoka i Tužilaštvo to veoma dobro zna i mi smatramo da taj problem zaista ne podupire njihove argumente ni na koji način. Ono zna kakve su poteškoće bile skopčane s tim. Hajde da se bavimo stvarnim pitanjima, a ona se tiču zdravlja optuženog. Amikusi su 13. avgusta podneli svoj pisani stav u kome izražavamo naš stav, naše gledište o ovom pitanju i mi smo do sada uvek zastupali mišljenje da optuženi ima pravo da se sam brani. Ali jeste došlo do novih podataka koje je dobilo Pretresno veće i koji proističu iz zdravstvenih izveštaja. U puno aspekata ovde se radi o pitanju koje može da se posmatra na dva nivoa. Prvo je da li Pretresno veće na osnovu informacija koje stoje pred njim, prihvata da optuženi nije u stanju apsolutno da se sam brani, a onda, na drugom nivou, kada se već dođe do takvih zaključka, da se onda saslušaju sve strane u vezi sa tim šta treba dalje da se radi. Amikusi su uvek smatrali da treba da ispune svoju ulogu, a to je da iznose stavove u prilog optuženom, a koje se tiču pitanja vezanih za pravo, da ulažu prigovore na dokazni materijal, da izlažu svoje stavove o proceduralnim pitanjima i mi smo to do sada i radili. I mi smo pokušavali da dostavimo punu argumentaciju o onim pitanjima gde nije bilo pisanih podnesaka samog optuženog. Isto tako i usmeno smo izlagali svoje stavove, onda se pitamo, kada pređemo na sledeću fazu, šta onda da se uradi vezano za njegovu

zastupanje. Po našem mišljenju, ne postoji ništa među pravilima koja sprečavaju optuženog da i dalje učestvuje u iznošenju svoje odbrane. I u onim prilikama kada zbog određenih okolnosti u postupku je neophodno uvesti neku alternativnu proceduru ili ukoliko, da bi se omogućilo optuženom da se oporavi, ukoliko se nađe za shodno da treba delegirati određene obaveze vezane za njegovu odbranu, onda u tim okolnostima njemu treba dati pravo da koristi usluge njegovih saradnika, ukoliko oni žele na sebe da preuzmu tu ulogu ili da se postavi neki drugi branilac kog bi odredio sam gospodin Milošević ili njegovi saradnici, ukoliko do takve situacije dođe. U okviru finansiranja ovog Suda postoje osnove, kao što postoje i u okviru Pravilnika (Rules of Procedure and Evidence) da se ne sme uskraćivati finansiranje za postavljanje branioca za njega u ovom postupku. Ukoliko dođemo do takve situacije, možda fraza koju mi ovde koristimo "nametanje advokata" nije sasvim prikladna, već se radi ovde o tome da se ovde pomaže gospodinu Miloševiću da iznese svoju odbranu.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, vi verovatno shvatite da mi nismo koristili taj termin "nametanje advokata", govorili smo o dodeljivanju.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, mi smo to primetili i to je, po nama, indikacija toga da se ovde ne radi o tome da se optuženom oduzima, uskraćuje pravo da se sam brani, već, u skladu sa onim što je rekao sudija Kvon jutros, se radi o tome da ovde postoji jedna dvostruka funkcija u okviru tima saradnika gospodina Miloševića za pripremu i prezentiranje njegove odbrane. I mi predlažemo da ovaj način usvoji, kako on, tako i Pretresno veće. Svi advokati koji učestvuju u nekim velikim postupcima, ovde se svakako radi o velikom postupku, moraju da delegiraju i uloge i obaveze i vođe timova koje učestvuju u ovakvoj vrsti velikih postupaka, to smo videli i u slučaju Tužilaštva i u jednoj više ograničenoj formi, u slučaju amikusa, međusobno se smenjuju kada se radi o ispitivanju svedoka, kada se razrađuju strategije, kao i izvođenje dokaza. I mi smatramo

da se takva mogućnost ne uskrati gospodinu Miloševiću, bez obzira na zdravstvene izveštaje, već da se njemu da sloboda da on sam donese odluke šta je u njegovom najboljem interesu. Ukoliko mi dođemo do ovog drugog nivoa kada se dovodi u mogućnost da se njegovo neograničeno pravo na to da se sam brani donekle limitira, moguće da on, svestan toga da ukoliko dođe do prekida u postupku koji je izazvan time što je on prenaporno radio, onda neko drugi u njegovo ime iz njegovog tima ili neko koga je on postavio, a ko je izvan njegovog prvobitnog tima, bude u stanju da nastavi sa izvođenjem dokaza u njegovo ime. A gospodin Milošević će sam da proceni koliko će on lično u tome da učestvuje, koliko će posla da delegira. Dakle on to sam može da reguliše, ali u svakom slučaju on bi bio taj koji bi odlučivao o tome da ono šta on smatra da sam mora da uradi, može da uradi efikasno. Dakle, ukoliko Pretresno veće odluči da treba da koriguje postojeću situaciju gde optuženi ima neograničeno pravo da sam iznosi svoju odbranu, onda mi urgiramo na Pretresno veće da kao prvu meru odredi da neko iz njegovog tima mu pomogne u nošenju ovog velikog tereta i ukoliko dva druga saradnika ili možda dva-tri druga saradnika koja mu pomažu u pripremi dokaza, nisu u stanju da tu obavezu preuzmu na sebe zbog svojih drugih obaveza, onda da odrede nekog trećeg koji bi mogao da participira u onim aspektima odbrane gospodina Miloševića koje gospodin Milošević ne može sam da obavi. A u okviru postojećeg Pravilnika suda stoji da Sud to može da finansira i nema nikakvih razloga zašto se ta sredstva ne bi izdvojila i na osnovu svega što smo do sada videli, mislim da bi Sekretarijat (Registry) ovoga Suda podržao ovakvo rešenje. Mi insistiramo na tome da se njemu da sloboda u tome da odredi prvu meru koja će biti doneta u ovom smislu, a pre nego što se pređe na neke druge mere. Osim ukoliko postoji još nešto na šta biste želeli da se osvrnem u ime amikusa, to bi bilo sve što se nas tiče.

SUDIJA ROBINSON: Ne, hvala vam, gospodine Kej. Gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Ja ću ukratko da odgovorim. Što se tiče argumenata

optuženog, on je govorio o opasnosti da se njemu dozvoli da priprema svedoke. Ja kad sam to rekao imao sam na umu, pre svega, njegovo zdravstveno stanje, ali postoji još jedna dopunska opasnost, a to je da je on suviše zainteresovan za ovaj slučaj i da nema adekvantnu distancu da bi objektivno pripremao svedoke. Imali smo takve slučajeve i u drugim predmetima, kada se ta uloga poveravala nekom drugom, a ne samom optuženom. Što se tiče zamora, optuženi nije rekao da je fizički zdrav da priprema svedoke, da izvodi dokaze onim tempom koji bi bio neophodan da bi se garantovalo da ćemo mi zaista raditi tri dana nedeljno, a to je i inače već minimum koji je prihvatljiv za Pretresno veće. Zapravo on nije uopšte osporio onaj medicinski nalaz, odnosno onih nekoliko nalaza gde se govori da nije fizički u stanju da sam iznosi svoju odbranu. Ja vidim, na osnovu jednog intervjua koji smo mi nedavno dobili, a koji je spomenuo i optuženi, to je na nemačkom i mislim da je gospodin Ognjanović ovde rekao da je zapravo opisao svoju ulogu rekavši da se ona samo malo razlikuje od uloge uobičajenog branioca. I mi smatramo da on zapravo onda i treba u potpunosti da igra tu ulogu. Tačno je da smo mi u našim ranijim podnescima govorili o tome kako ponašanje optuženog ima sve odlike, takoreći, opstrukcionističkog ponašanja. Mi smo isto tako govorili o etiketi. Često smo i vrlo opširno o tome govorili i sada potvrđujemo to ovim lekarskim izveštajima gde se govori da njegovo ponašanje ima prirodu opstrukcionizma.

SUDIJA ROBINSON: Mislite na drugi izveštaj doktora Van Dajkmana?

TUŽILAC NAJS: Da, tako je. Da i to se odnosi na najraniji podnesak iz jula. Što se tiče sugestije da prezentacija optuženog nije smišljena da bi nekoga vređala, mi smatramo da je to nešto šta ne možemo da prihvatimo. Ja sad želim da se osvrnem na nešto što je spomenuo i sudija Bonomi (Bonomy), a to je kako se ovde oslovljavaju sudije i Tužilaštvo. Mi mislimo da je neophodno da se javnosti obraćamo sa poštovanjem. To nameravamo da uradimo, a sasvim nam je jasno kojoj se javnosti on obraća. A sada što se tiče dostavljanja imena sve-

doka i dokaznih predmeta. Pretresno veće svakako ima pred sobom hronologiju podnesaka: 18. juna je donet nalog, 17. juna je napisan, a objavljen 18. juna. Tužilaštvo je tražilo dopunske mere 29. juna vezano za ovo i ponovo pokrenulo to pitanje 5. jula, posle toga kad je optuženi rekao da će otkriti samo onoliko informacija koliko je otkrila suprotna strana. Zatim u julu su amikusi tražili za optuženog još dopunskih 14 dana da bi on ispoštovao ovaj nalog, čime smo došli do kraja jula. Zatim je bio donet još jedan nalog od strane Pretresnog veća 28. jula. Ja ne znam o kakvom se nesporazumu radilo, moguće da je gospođa Anoja govorila o problemu u komunikaciji, ali je gospođa Diklić (Diklich) 25. avgusta ... Ali bez obzira na sve to, mi smo 20 imena svedoka dobili samo dva ili tri dana pre današnje rasprave i s toga smo spremni da korigujemo svoj stav. Što se tiče finansiranja, to je jedno posebno pitanje i mislim da mi ne moramo na njega da se osvrćemo, sem da kažemo sledeće: ukoliko Pretresno veće odluči da dalji nastavak suđenja zavisi od toga da optuženog zastupa branilac koga on sam postavi, onda, dakle, to postavljanje branioca je pitanje od najvažnijeg prioriteta, a tek onda treba da se bavimo pitanjem finansiranja. Ono, dakle, sada nije urgentno. A sad razlika između nametanja advokata i postavljanja branioca. To je pitanje na koje smo se osvrćali više puta u našim podnescima. Moj uvaženi kolega, gospodin Kej, je predložio nešto što bi optuženom i dalje dalo pravo da zadrži kontrolu nad tokom postupka i treba samo da se podsetimo na ono šta se događa u *Predmetu Šešelj* gde je tom optuženom dodeljen advokat kome on nije mogao da otkáže, kao što je bio slučaj sa prvim i videli smo do kakvih je problema tu došlo. To je i ovde isto moguće, ukoliko se uspostavi takva osnova ako nešto pođe naopako i to je razlog zašto mi ponavljamo naš zahtev Pretresnom veću da se nametne advokat, a nakon toga da se omogući optuženom da donese razumnu odluku. Nametnuti branilac će možda imati samo tu ulogu da bude na "stend baj" (stand by) bazi. Može da ima istu onu ulogu koju ima sudija za zamenu u sudovima gde se takve sudije imenuju. Svakako, samo postojanje takvog branioca garantuje dve stvari: prvo, da neće dalje da se kompromituje tok suđenja, a drugo, da će optuženi putem svog postavl-

jenog advokata poštovati ono šta se od njega zahteva: postojanje nametnutog advokata će stalno na to da ga podseća. On bi sedeo čvrsto i tih u sudnici, a što će optuženog da podseti da ukoliko na bilo koji način pokuša da opstruiše postupak, da će slučaj da bude predat nepristrasnom i nezavisnom advokatu.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Vrlo je neumesno i rekao bih i neku težu reč, ali nema potrebe. Krajnje je neumesno To praktično znači, ovo šta predlaže gospodin Najš, da vi treba meni da zapretite da se slučajno ne razbolim, jer ako se slučajno razbolim, onda neće kao na svakom sudu širom planete da se kaže taj dan se neće raditi, nego će onda da mi bude pretnja za vratom, da će neko drugo lice da preuzme moja prava da se branim. To nema nikakvog smisla. Molim vas da se razumemo oko ovoga. Gospodin Najš kaže da nisam osporio da sam bolestan, pa naravno da nisam osporio da sam bolestan. Pa ja sam bio bolestan i dok je tekao njihov taj, taj njihov slučaj, 300 dana su imali. 300 aktivnih dana i ne znam koliko svedoka. Molim vas. I, zaista, ako iko ovo gleda onda je jasno, tada se nije postavljalo pitanje mojih sposobnosti da vršim svoja prava koja ste mi vi dali i koja mi pripadaju po svim međunarodnim konvencijama, ali sada kad je moje vreme, odjednom se postavlja pitanje mojih sposobnosti da se branim. Pa ne oduzima se pravo na odbranu nekome ako se razboli, nego se onda ne radi. I to je sve. I da se takođe razumemo, pravo da se sam branim, to je principijelno pitanje. Ja ne prihvatam ni umanjenje toga prava ni odricanje od toga prava. Prema tome, ja insistiram da mi omogućite da ispitujem svoje svedoke. I ja sam u tome kategoričan.

SUDIJA ROBINSON: Čuli smo vaše tvrdnje.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Sada ćemo da napravimo pauzu od 10 minuta da bismo razmotrili ovo pitanje.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Pretno veće na kraju ipak nije uspelo da donese odluku po ovom pitanju u vremenu koje je stajalo na raspolaganju. U slučaju da Pretno veće odluči da dodeli advokata, Pretno veće želi da sve strane budu spremne sutra u 9.00 da iznesu argumente u vezi sa pitanjem na koji način treba da se izvrši to dodeljivanje, dakle konkretni modaliteti koji bi mogli da se iskoriste za dodelu advokata. Da li je to dovoljno jasno?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas da imate u vidu sledeću stvar: tri godine isti lekari smatraju da sam ja sposoban, sa zdravstvenog stanovišta, da funkcionišem. Doduše, to ste i sami mogli da vidite. Čak je i gospodin Najs u prilog zahteva da mi se odredi što kraće vreme, obrazlagao da ja vrlo efikasno funkcionišem. Dakle isti lekari tri godine smatraju da mogu da funkcionišem. Onda se pojavljuje nezavisni lekar i to odakle? Iz Belgije (Belgium), iz zemlje sedišta NATO, pa on tvrdi da ja ne mogu da funkcionišem, pa se onda tome pridružju i lekari ovde. Dozvolite da dovedem u sumnju takvo uvođenje medicinskog stanovišta. Razmislite o tome da uvažite moj zahtev, dajte neka eksperti procene to, ali onda tražim da bude neko iz Rusije (Russia), neko iz Srbije, neko iz Grčke (Greece), pa dodajte još dva, ako hoćete, vaša, koja vi odredite, da vide o čemu se radi. Ovde se stvari mistifikuju, a stvari su vrlo proste. Ja ovo doživljavam kao jednu manipulaciju da se meni oduzme pravo da govorim ovde

i da govorim istinu. I to je suština stvari. Gospodin Najs kaže, u prilog tome da treba da mi se odredi, nametne u stvari, advokat, da ja nemam dovoljnu distancu, jer sam previše zainteresovan. Ja, na primer, smatram da druga strana ima preveliku distancu od istine, ali ne mogu da se mešam u to da li će ta druga strana da radi svoj posao ili neće. Pa ne mogu ni oni da se mešaju u to da li ću ja da radim ono šta su moja prava ili ne. To je takođe principijelno pitanje. Prema tome, želim da ponovim: moje je pravo da se sam branim. Neću prihvatiti ni da mi se umanjuje, ni da mi se oduzima. I to imajte u vidu. A u vezi sa ovim izvolite, ocenite kako hoćete. Ja ovde dobijam lekove koje mi vaši službenici daju. Šta se tu sve događa, ja ne znam. Ali mogu ceo sprat u zatvoru da dovedem da potvrdi događaj kada su slučajno zamenili hranu moju sa hranom osobe preko puta, da je nastala velika trka da se to ispravi, iako u toj hrani nije bilo nikakve razlike, bar na prvi pogled. Ceo sprat mogu da dovedem ovde da svedoči o tome. Pa nisam od toga pravio pitanje i ne znam šta je. Prema tome, budite ljubazni pa imajte u vidu da ovakva sumnja, kada tri godine tvrde jedno, onda odjednom tvrde drugo, može da postoji, pa možda bila i neopravdana, a možda bila i opravdana. Izvolite.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, optuženi je zatražio da mu se dozvoli da dovede stručnjaka u vezi sa njegovim zdravstvenim stanjem. Imate li nešto da kažete u vezi s tim?

TUŽILAC NAJS: Pa prvo da vidimo da li je ova njegova zakasnijela intervencija već bila spomenuta u nekom vašem ranijem nalogu, a da ga on onda nije ispoštovao. Zahvaljujem se gospođici Grejem što je mislila na to, jer je meni taj detalj promakao. Samo trenutak, molim vas. Časni Sude, nisam siguran da li postoji nalog u kome se optuženi izričito poziva da se izjasni o tome, pa se on o tome nije izjasnio sve do zadnje minute, dok nije video s koje strane vetar duva, međutim čak i ako ne postoji takav izričit nalog kog on ne poš-

tuje, njegov pristup, njegova odluka da se on pozabavi tim pitanjem sada kad je vidio sve izvještaje, a imao priliku takođe to da spomene već ranije, mislim da to samo po sebi već mnogo govori. Samo trenutak da vidim mogu li to da pronađem. Možda će i amikusi biti u stanju da identifikuju relevantan nalog na koji se ja sada pozivam. Izvinjavam se što ja sada to ne mogu da pronađem. Kada je reč o meritumu njegovog predloga, ne, za to je prekasno. Pitanje njegovog zdravstvenog stanja i njegove moguće verovatne ili sigurne manipulacije svog tretmana je problem koji već dugo vremena stoji pred njim i njegovim saradnicima koji su tek marginalno različiti od advokata, kao što je jedan od njih i sam rekao. Taj problem je pred njima već četiri meseca i, pazite, optuženi je vrlo inteligentan čovjek koji možda smatra da zna kako može da manipuliše sa ovim Sudom. Oni znaju da je to pitanje koje treba da se razmotri, koje vi treba da rešite, a sad ovi navodi o tome da doktor dolazi iz Belgije, a to je zemlja NATO, to je sasvim apsurdno. Pretresno veće treba da razmatra dokkaze koji stoje pred njima. Pretresno veće je uvek pažljivo proveravalo lekarske izvještaje, tražilo mišljenje drugih lekara u slučajevima kad je to bilo potrebno. Nalog na koji sam mislio je nalog od 6. avgusta u kom se optuženom i amikusima nalaže da u roku od dve nedelje podnesu svoje argumente, samo da proverim, da, to je javni dokument ...

SUDIJA ROBINSON: Imamo samo četiri minuta pre nego što raspustimo sednicu.

TUŽILAC NAJS: Da. Dakle, da se iznesu argumenti o tome kako osigurati izvođenje dokaza sa ili bez instrukcija advokata. Tim nalogom se izričito ne traže suprotni dokazi medicinske prirode o zdravstvenom stanju, međutim svaka inteligentna osoba, a pogotovo advokat koji zastupa ovog optuženog, bi se pripremila da mora biti i u ovakvoj situaciji.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Gospodine Kej.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Nije postojao nikakav nalog kojim se od

optuženog traži da Pretresnom veću dostavi nekakav drugi lekarski izveštaj. To je pitanje dosta kasno pokrenuo optuženi, međutim to je dosta važna stvar i Pretresno veće će to možda želeći da uzme u obzir kada bude odlučivalo o tom pitanju. Možda bi se optuženom moglo dati sedam dana unutar kojih on može da odgovori.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Sada ćemo da završimo sa radom i nastavice sutra u 9.00. Gospodine Miloševiću, možete li vrlo sažeto da kažete zašto ste vi tek sada otvorili ovo pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Zato što mi se čini, gospodine Robinson, da je u pitanju jedna manipulacija, jer ako se tri godine isti lekari ...

SUDIJA ROBINSON: Stanite, moram da vas zaustavim. Zdravstveni izveštaji su vam dostavljeni. Prema tome, vi ste već imali dovoljno vremena da to razmotrite, a umesto toga vi otvarate to pitanje u zadnjoj minuti. Važno je da nam objasnite zašto tek sada spominjete to pitanje? Zašto ste zakasnili s tim, ukoliko želite da vaš zahtev razmotrimo?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, što uopšte do danas, dok nisam čuo sva ova objašnjenja koja smatram krajnje nelogičnim i krajnje tendencioznim, nije mi na pamet padalo. Verovatno nisam tako inteligentan kao što misli gospodin Najs, da bi moglo uopšte da dođe u obzir da mi namećete advokata. Nije mi ni na pamet padalo. Imao sam u vidu jedan potpuno čist i jasan stav da je to moje pravo koje mi se ne može oduzeti. Sada, međutim, kad slušam sve ove, od primera kako ispituje neko ko je optužen za seksualne delikte, što apsolutno nema nikakve, nikakve veze sa ovim o čemu razgovaramo, kad vidim da se ovde konstruiše s druge strane nekakva argumentacija, da se po svaku cenu meni oduzme ovo pravo, onda naravno počinjem da razmišljam da tu može da postoji neka manipulacija. Ja mislim da je to sasvim logično i normalno. Ni na pamet mi nije palo da može da se dođe u tu situaciju da vi meni, molim vas, namećete advokata. To ne dolazi u obzir, niti ću ja to da

prihvatim.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, vaš argument, koliko sam ja shvatio, je to da bi optuženom trebalo da se da nedelju dana.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Mislim da mu njegovi saradnici ne daju savete u vezi s tim pitanjem. Koliko sam čuo, optuženi je rekao da mu nikad nije palo na pamet da bi njegovo pravo da se sam brani moglo biti oduzeto i to je verovatno tačno i možda je zaista istina da ovom pitanju nije data pažnja koja mu je trebalo biti dati od strane ljudi koji gospodinu Miloševiću daju savete.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. U redu. Završavamo sa radom za danas. Nastavljamo sutra u 9.00.

Fond za humanitarno pravo

Četvrtak, 2. septembar 2004.

Rasprava o dodeli advokata

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.04 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Pretresno veće treba da donese dve odluke ovog jutra. Prva se odnosi na zahtev optuženog za daljim medicinskim ispitivanjem, a druga se tiče dodeljivanja advokata optuženom. Sada ću da saopštim odluku Pretresnog veća, ja izdvajam svoje mišljenje, na zahtev optuženog za dalja medicinska istraživanja. Bez dovođenja u sumnju u nalaze iz izveštaja kardiologa koji je izvršio pregled optuženog na zahtev Pretresnog veća i imajući na umu zaključke debate po pitanju da li advokat treba da se dodeli optuženom, optuženi je zahtevao od Pretresnog veća da mu se obezbedi kardiolog iz Rusije (Russia), Srbije i iz Grčke (Greece) zato što on smatra da su nalazi kardiologa, preciznije profesora Tavernijea (Tavernier) sačinjeni iz manipulativnih razloga, kako bi mu se onemogućilo njegovo pravo da govori i da se brani sam. Jedini razlog koji je dat za dokazivanje manipulacije je činjenica da je profesor Tavernije iz Belgije (Belgium) koja je sedište NATO. Prema mišljenju većine u Pretresnom veću ovaj zahtev nije dao dovoljno osnova da se zaključi da bi bilo u suprotnosti interesima pravde doneti odluku po pitanju dodeljivanja advokata na osnovu materijala koji je prezentiran Sudu. Moje mišljenje je da kašnjenje zahteva, nepoštovanje procedure ne bi trebalo da onemogući optuženog da dalje osporava medicinske nalaze koji se tiču nečeg tako fundamentalnog kao što je njegovo pravo da brani samog sebe. To je odluka. Sada odluka o dodeljivanju advokata optuženom. Puna verzija

odluke biće podeljena kasnije u pisanoj formi. Pretresno veće je imalo na umu podnesak Tužilaštva o dodeljivanju advokata optuženom od 4. aprila 2003. godine, takođe i pravo optuženog da brani samoga sebe, ali i paragraf 40 da pravo da se neko brani sam nije apsolutno i da ta pozicija može da podleže ponovnom razmatranju, što takođe proizilazi iz paragrafa 40. Zdravlje optuženog je do sada bila najveća kočnica brzini suđenja. Dok je Tužilaštvo izvodilo svoje dokaze, proces je prekidano nekoliko puta upravo zbog bolesti optuženog, čime je izgubljeno 66 dana suđenja. Izvođenje dokaza Odbrane je trebalo da započne 8. juna, ali je odloženo pet puta, ponovo zbog lošeg zdravstvenog stanja optuženog. Pretresno veće je naložilo doktoru Van Dajkmanu (Van Dijkman) koji je nekoliko puta ispitivao kardiološke probleme optuženog i profesora Tavernijea iz Belgije koga je predložio Sekretarijat (Registry) kao osobu koja ranije nije bila uključena u lečenje optuženog, da pregledaju optuženog i da obezbede sve potrebne informacije koje se odnose na njegovo zdravlje u kontekstu da on brani samoga sebe i da izdaju izveštaj za Pretresno veće o mogućnosti optuženog da nastavi da predstavlja sebe i verovatni uticaj sudskog rasporeda na njegovo zdravlje ako bude nastavio da se brani sam. Oba doktora su nas izvestili da optuženi pati od vrlo ozbiljnih hipertenzija i da je njegovo stanje takvo da može da dođe do akutne hipertenzije što čini njegovo stanje kritičnim i da to može da se razvija, čime mu se ugrožava život. Takođe su zaključili da je jedan od uzroka njegovog zdravstvenog stanja i činjenica da se optuženi nije dosledno pridržavao terapije. Laboratorijski nalazi krvi optuženog potvrđuju ovaj zaključak. Iz zdravstvenih izveštaja o zdravstvenom stanju optuženog jasno proizilazi da optuženi nije sposoban da se sam brani i ukoliko nastavi sam da se brani, da će da dođe do novih značajnih odlaganja u ovom suđenju. Pitanje pred ovim Pretresnim većem je da li je pravo optuženog definisano u članu 21 Statuta (Statute) da se sam brani apsolutno i ukoliko takvo pravo jeste tako kvalifikovano, da li u okolnostima ovog Predmeta to pravo treba da se kvalifikuje dodelom advokata optuženom. Pretresno veće se uverilo na osnovu Statuta ovog Suda i sudske prakse ovog Suda, kao i

nacionalnih zakona, nacionalnih pravosudnih sistema, da pravo optužene osobe da se sama brani nije neograničeno. U okolnostima ovog Predmeta, Pretresno veće ima pravo i nadležno je da dodeli advokata optuženom u interesu pravde. Zato ćemo to i da uradimo. Fundamentalna dužnost Pretresnog veća je da osigura pravično i ekspeditivno suđenje. Pretresno veće u ovom trenutku brine to da na osnovu zdravstvenih izveštaja postoji stvarna opasnost da bi ovo suđenje moglo trajati nerazumno dugo vremena ili još gore, može i da se ne završi ukoliko optuženi nastavi sam da se brani bez pomoći advokata. S druge strane, Pretresno veće se uverilo i smatra da ukoliko se optuženom dodeli advokat, mogu da se preduzmu mere koje će da osiguraju da se suđenje nastavi na način koji će da ga učini i pravičnim i ekspeditivnim. Odlučivši da optuženom dodeli advokata, Pretresno veće i dalje ima dužnost da osigura da uloga dodeljenog advokata bude takva da suđenje bude ne samo ekspeditivno, nego i takvo da se zaštiti osnovno pravo optuženog na pravično suđenje. To je naša odluka. Kao što sam već napomenuo, kasnije ćemo da izdamo potpunije pisano obrazloženje. A sada prelazimo na drugu fazu, a to su argumenti strana. Gospodine Miloševiću ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson), ja sam vam i juče rekao da sam imao i da imam i sada uverenje da dodela advokata direktno krši moja osnovna prava. Molim vas da mi date odgovore u vezi sa tim mojim uverenjem koje želim da vrlo kratko izložim, pozivajući se na peticiju koja je uručena predsedniku Saveta bezbednosti (UN Security Council) od strane stotinu pravnika iz velikog broja zemalja sa tri kontinenta i koja na svaki način sadrži argumente zbog kojih vi ne možete na takav način da postupite, pa želim da mi date odgovore da meni bude jasan bar vaš stav o tome, na koji način nastojite da mi ovo osnovno pravo koje mi pripada ukinete. Ja ću vam pročitati samo nekoliko citata. Vi ste ...

SUDIJA ROBINSON: Moram da vas zaustavim, gospodine Miloševiću. To nećemo da slušamo. Mi smo ovo pitanje razmotrili. Već smo

imali debatu o tom pitanju. Ukoliko želite da osporite odluku Pretresnog veća, postoje putevi koji su vam otvoreni za to. Međutim, mi sada nećemo ponovo da diskutujemo o tom pitanju. O tome sada uopšte nećemo da slušamo. Idemo dalje na ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson ...

SUDIJA ROBINSON: Ja sam vam rekao da vas neću saslušati o tom pitanju. Ukoliko želite da osporite odluku Pretresnog veća, postoje putevi koji su vam otvoreni, ali u ovom trenutku se apsolutno nećemo više vraćati na to. Sada idemo dalje, na sledeću fazu ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Onda tražim da se ovo onda razmotri na Žalbenom veću, jer ... Zahtevam da Žalbeno veće hitno razmotri, ovaj, ovu vašu odluku koja je nelegalna, kojom se krši međunarodno pravo, kojom se krši svaka konvencija o ljudskim pravima. Vi ste u onom trenutku kad ja treba da koristim svoje pravo na odbranu, odlučili da meni to pravo ukinete. Mislim da je to jedan skandal i ne možete da mi ukinete pravo da se branim onda ...

SUDIJA ROBINSON: Moram da vas zaustavim. Zaustavljam vas. Čuo sam da nameravate da se žalite i s tim u vezi možete da preduzmete odgovarajuće korake. Mogu u tome da vam pomognu amikusi. Sada idemo dalje. Moramo da razmotrimo moguće modalitete za dodelu advokata. Gospodine Najs (Nice), vi prvi imate reč.

TUŽILAC NAJS: Kad je reč o modalitetima za dodelu advokata u okolnostima koje ste vi maločas opisali, a koje su detaljnije opisane u vašoj pisanoj odluci koju ste pomenuli, su tema o kojoj smo mi već govorili u našim pisanim podnescima. Sad ću kratko kroz to da vas provedem. Noćas sam razmišljao da li u vezi iznetih argumenata treba da se iznesu i neke promene u našim ranije pisano iznetim argumentima i zaključio sam da nema potrebe za velikim promenama. Ipak, mislim da je pametno u ovom trenutku, imajući u vidu da je ovo javna sednica i interes javnosti za ovo pitanje da objasnimo

šta su naši predlozi, kakvi su oni oduvek bili i na koji se način oni blisko poklapaju sa modalitetima koji su na snazi u jednoj nacionalnoj jurisdikciji i sistema *common law* u kojoj se pod izvesnim okolnostima nameće advokat. Lepo molim Pretresno veće da pogleda dodatak "B" našeg prvog podneska od 26. jula u vezi s ovim pitanjem. Sud lako može da se seti da su naši predlozi, stavljajući reč "dodeljeni advokat" na mesto gde je to prikladno, da će Pretresno veće možda morati da bude aktivno uključeno u vođenje i izvođenje dokaza optuženog u ovim okolnostima; da bi dodeljeni advokat morao da ima puno diskreciono pravo u vođenju dokaza Odbrane; da identifikuje svedoke koji će da budu pozvani, pripremljeni i identifikovani; da dodeljeni advokat mora da ima određene ruke i da mora da se ohrabri da razmotri sve aspekte izvođenja dokaza Odbrane sa ovim optuženim. To je advokat koga dodeljuje Pretresno veće, tako da bi osnovni odnos tog advokata bio njegov odnos sa Pretresnim većem. Mi smo od samog početka predlagali da bi bilo vrlo dobro kad bi jedan od amikusa postao taj dodeljeni advokat. Skrenuo bih ovde vašu pažnju da uslovi pod kojim deluju amikusi i to još od avgusta 2001. godine, da su ti uslovi već menjani, kako bi se odgovorilo na promenu okolnosti u ovom Predmetu. Prema tome, dok je njihovo prvobitno imenovanje nalogom od 31. avgusta 2001. godine bilo da oni, između ostaloga, citiram: "Deluju na svaki drugi način na koji bi dodeljeni advokat smatrao da treba da se deluje, kako bi se postiglo pravično suđenje", kraj citata. Nešto kasnije na zahtev amikusa, negde pri kraju izvođenja dokaza Tužilaštva, tu treba nešto detaljnije da se razjasni, čime su oni isto tako jasno dali do znanja da imaju nameru da nastave da pomažu Sudu, donet je nalog 27. juna: prvo, da se imenuje gospodin Mekkormak (Timothy McCormack), a zatim i 6. oktobra 2003. godine u kom su spomenuti razni proceduralni problemi, ali je rečeno i ovo: "U svetlu pogoršanog zdravstvenog stanja optuženog i mogućnosti da amikusi mogu da daju veću pomoć optuženom, amikusi su ovlašćeni da prime sve poruke optuženog koje im on daje i da deluju na svaki mogući način kako bi delovali u interesima njegove Odbrane. I to je očito nalog kom su se oni povinovali, kog su oni izvršavali i mi smo isto tako iz

njihovih dokumenata kasnije saznali da su oni uspeli da komuniciraju sa optuženim, iako su sasvim jasno dali do znanja i to je veoma važno u svetlu mogućnosti da oni budu imenovani za advokate u ovom Predmetu, dakle jasno su dali do znanja 30. avgusta ove godine da ni jednog trenutka nisu zastupali optuženog, niti od optuženog primili instrukcije. Prema tome, oni su još uvek u ovom trenutku dovoljno nezavisni od optuženog da bi mogli da preuzmu dužnost kao što je dužnost dodeljenog advokata. Vraćam se sada na naš dodatak "B". Dakle, ja ponovno koristim izraz "dodeljeni advokat". Na strani 2 mi kažemo da jednom kada se advokat dodeli, on treba da dobije uputstvo od Pretresnog veća da identifikuje svedoke koji će da budu pozvani, da organizuje njihovo pozivanje. To sada, naravno, u velikoj meri može da se promeni zato što znamo da je za veći broj svedoka koje je odabrao sam optuženi, već organizovano da počnu da dolaze na Sud, počevši od sledećeg utorka. Prema tome, naš se predlog u ovom delu može izmeniti kako bi se uzeo u obzir razvoj događaja do kog je došlo u međuvremenu. Zatim u potparagrafu B na strani 2 mi kažemo nešto na što sam se ja jučer osvrnuo a to je: da se od dodeljenog advokata ne očekuje, niti bi mu bilo dozvoljeno da sam vrši istraživanje za potrebe Odbrane, zato što to nije potrebno u okolnostima ovog Predmeta. Svi znaju koje su teze odbrane optuženog i postoji jedan veliki korpus materijala dostupan svim stranama u ovoj sudnici, a svakako i amikusima, iz kog se vidi koje to svedoke optuženi želi da pozove. Dodeljeni advokat treba da bude spreman da počne da radi sa svedocima na dan koji je već zakazan za nastavak izvođenja dokaza Odbrane u ovom Predmetu. Mi tražimo od Suda da od dodeljenog advokata ili od dodeljenih advokata traži da prilikom pripreme svedoka koriste odredbe Pravila 89(F) za glavno izvođenje dokaza i to iz dva razloga: prvo, Pravilo 89(F) za one koji možda ne znaju tačno šta to pravilo kaže, omogućava da se dokazi uvrste u spis u pisanoj formi. Prvi je razlog sledeći, uštediće se dosta vremena, a vreme je dragoceno u ovom Predmetu. Međutim, drugi razlog je to da ukoliko se pisana izjava po Pravilu 89(F) da pre nego što svedok dođe usmeno da svedočiti na Sudu i ukoliko se takva izjava distribuira svim stranama, uključujući i samog optuženog, to

će njemu da omogući da pregleda iskaz svedoka pre svedočenja i da mu da mogućnost da ukoliko on to želi, može da nadopuni ili ispusti ono šta smatra da ne bi trebalo da bude u iskazu. Zato bi to bilo od posebnog značaja za njega. Isto tako treba preduzeti korake koji bi omogućili da optuženi ne učestvuje u velikoj mjeri u pripremi svedoka zbog njegovog zdravstvenog stanja. Dakle to su naši predlozi koji se odnose na početak rada dodeljenih advokata. A sada bih rekao nekoliko reči o onome šta bi moglo da se dogodi, iako je to, naravno, sasvim u rukama Pretresnog veća, ali dolazi logično nakon pitanja dodele advokata, a to je sledeće: optuženi bi trebalo da se podseti da ima pravo da ga zastupa advokat po njegovom izboru i on bi takođe trebalo da se podseti i na to kakva su ograničenja njegovih mogućnosti da priprema svedoka. I trebalo bi ga pozvati i ohrabriti da se koristi advokatima po svom sopstvenom izboru u svim fazama i aspektima pripreme svoje odbrane. Naš je argument da ukoliko on odluči da donese jednu takvu razumnu odluku, da bi njegovi vlastiti saradnici mogli da budu ljudi koje bi on mogao da imenuje. Mislim da je nešto slično juče sugerisao sudija Kwon (Kwon). Mi iz novinskih članaka već znamo da su oni već sada u situaciji u kojoj funkcionišu gotovo kao advokati. Jedan od njih je rekao da je njegova uloga tek marginalno različita od uloge pravog advokata na suđenju. Kad bi optuženi poduzeo taj razuman korak, kad bi se podsetio da bi bilo mudro da sam imenuje svoje advokate, onda bi bio u mogućnosti da putem tih advokata vodi svoju sopstvenu odbranu, da pozove one svedoke koje želi da pozove onim redosledom kojim želi da ih pozove, s početkom u utorak. Uloga dodeljenog advokata bi onda postala možda verovatno nešto slično ulozi takozvanog "stend-baj" (stand-by) advokata. To je izraz koji je već korišćen u nekoliko predmeta pred prvim Sudom, gde se pojavio sličan problem. Ukoliko se optuženi odluči da sam odabere advokata i da za advokata imenuje jednog od svojih saradnika, onda verovatno dodeljeni advokat ne bi imao ulogu prilikom ispitivanja svedoka. Optuženi bi sam to mogao da radi putem svog advokata. Međutim, sada da razmotrimo alternativnu verziju, dakle verzija ili da dodeljeni advokat vodi predmet ili da advokat kog sam optuženi odabere, vodi predmet. Dakle u bilo

kojoj od tih situacija, ukoliko Sud tako odluči, optuženom može da se dozvoli da na kraju glavnog ispitivanja ili kada bude dostavljena izjava po Pravilu 89(F), dakle njemu bi moglo da se omogući da identifikuje teme u vezi sa kojima, po njegovom mišljenju, nije izneto dovoljno činjenica u samom iskazu i on bi tada mogao čak i lično da postavlja pitanja, ograničeni broj pitanja o tome. Isto tako slična situacija pojavila bi se i u fazi dodatnog ispitivanja svedoka gde bi on uz dozvolu Pretresnog veća opet mogao sam da postavi neka pitanja. Ja smatram i naglašavam još jedanput da je vrednost ovakvog procesa u kom bi se glavno ispitivanje radilo po Pravilu 89(F), to da bi optuženi unapred dobio tačnu informaciju o tome o čemu će da bude reči u glavnom ispitivanju svedoka. To je, dakle, mislim suština našeg predloga, uz možda još jedan mali dodatak. Ako Pretresno veće podseti optuženog ili ohrabri optuženog da se posluži svojim pravom da sam odabere advokata, a on to odbije da učini, a njegovi saradnici i dalje nastave s njim da saraduju, on bi imao pravo da i kasnije u toku suđenja razmotri svoju odluku. Možda će i samo Pretresno veće od njega, u nekom trenutku kasnije, da zatraži da to učini. Međutim, ukoliko optuženi odbije sve pozive da imenuje svog advokata, tako da vođenje Odbrane bude u potpunosti u rukama dodeljenog advokata, onda pred Pretresnim većem stoji nekoliko alternativa. Pokušavam da budem iscrpan, međutim želio bih da kažem da i između tih raznih stvari, postoje neke stvari koje bi mogle da se učine kako bi se situacija mogla promeniti i kasnije. Evo nekoliko primera: ukoliko dodeljeni advokat vodi predmet, on će sigurno želiti identifikuje svedoke koje treba pozvati. Mi sada već imamo listu svedoka optuženog. Mislim da je na njoj već navedeno nekih prvih 50 svedoka. Međutim, u jednom kasnijem trenutku takođe treba da se identifikuju dalji svedoci i to je nešto šta može da obavi dodeljeni advokat. On svoje zaključke može da najavi Pretresnom veću, a zatim će Pretresno veće da pozove optuženog da kaže da li to odobrava, ne odobrava, da li se slaže, ne slaže sa popisom svedoka. Taj proces može da se obavi u sudnici ili u pismom obliku. Što se Tužilaštva tiče, to može isto tako da se obavi u potpunosti *ex parte*, bez učestvovanja optuženog. Prema tome, na taj način optuženi će da bude pozvan

da u maksimalnoj mogućoj meri učestvuje prilikom odabira svedoka koje treba pozvati. I mi smo u našem prvobitnom podnesku predložili da ovaj mehanizam, a verovatno postoje i slični koji bi omogućili optuženom da učestvuje u postupku, bude sniman po nalogu Suda, tako da postoji evidencija o tome da je optuženi pozvan da učestvuje i da je on odlučio ili da učestvuje ili odbio i da sve to bude evidentirano.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, u slučaju da se optuženi usprotivi spisku svedoka, šta vi mislite da će da se desi u tom slučaju?

TUŽILAC NAJS: Ja predviđam da u skladu sa ovim šta smo izneli sada pred vas i u svetlu potrebe da postavljeni advokat ispunjava svoju obavezu, da njegova odluka mora da bude konačna, a on ili ona će svakako želeti da uzme u obzir ono šta je izneo optuženi i možda bi na osnovu toga advokat doneo jednu razumnu odluku i onda će svedoci biti pozivani u skladu sa njegovom ili njenom konačnom odlukom. Kao što sam ja to već rekao ranije, to sve može da bude urađeno u *ex parte* postupku, bez učešća i prisustva Tužilaštva, to isto tako ne mora da bude javno, ali ja mislim postavljeni advokat mora da ima pravo da donese konačnu odluku. Naravno, s jedne strane imamo tu mogućnost, a s druge strane imamo i sledeću mogućnost, a to je da optuženi odluči sada ili kasnije o svedocima i tako dalje. Dakle mi predlažemo sledeće, a to je da on zadrži kontrolu i da zadrži maksimalna prava tako što će sam da postavi svog advokata. Sada bih želeo da skrenem vašu pažnju na dva pasusa iz našeg drugog podneska od 19. avgusta 2004. godine, gde smo mi izneli da smatramo da će Pretresno veće da podrži naš predlog na osnovu toga što postoji već slična praksa u Škotskoj (Scotland) u onim predmetima o kojima smo govorili, gde se postavlja advokat za neke optužene.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, moram da vam kažem da taj postupak nije zapravo nikad bio primenjen, već se samo radilo o teo-

retskom predlogu i da to nije bila stvar teorije već i kontraverze.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mi smo se raspitali preko sudskih vlasti u Škotskoj i do sada, iako je, naravno, ovo još kontraverzno, mislim, našli smo da je bilo nekih nejasnoća po pitanju toga šta je odlučeno i šta je konačno sprovedeno, ali ja ću da pronađem ovaj izveštaj koji sam dobio i onda ću to da preciziram za vas. Ali u svakom slučaju, molim vas da pogledamo sada pasus 57 našeg drugog podneska gde stoji da Zakon o postupku i dokazima u Škotskoj, kad se radi o seksualnim deliktima (The Sexual Offences Procedure and Evidence Scotland Act) navodi ovu mogućnost da se u slučaju da optuženi odbije da postavi sam sebi advokata, koristi ovaj termin "imenovanje advokata za optuženog", u slučaju da on, dakle, odbije da to sam uradi. Dalje se u ovom zakonu kaže da optuženi u Škotskoj ne može da otpusti ovog postavljenog, imenovanog advokata i nalaže se tom advokatu da pokuša da dobije instrukcije od optuženog o tome kako da se vodi njegova odbrana, a za slučaj da optuženi neda instrukcije, onda je taj branilac u situaciji da postupuje kako nađe za shodno, imajući, naravno, uvek na umu najbolje interese optuženog. U tom istom podnesku, na strani 14, u pasusu 36 smo naveli isto tako neke škotske odredbe gde se predviđa taj sistem zasnivanja odnosa između branioca i optuženog i samo onih komunikacija koje se tiču toga kakve savete, kakve instrukcije su oni međusobno razmenili i mi predlažemo da se to primeni i u ovom slučaju. Smatramo da bi ovo bilo korisno i da ne bi dovelo u pitanje ovo suđenje i pravednost suđenja, niti bi stvorilo veliki rizik od toga da ovo postane jedan obrazloženi osnov za podnošenje žalbe. A sada u odgovoru na komentar sudije Bonomy (Bonomy) nešto što treba da se koriguje; koliko ja shvatam, bilo je zaključeno da bi bio poželjan takav jedan zakon ali da, zasada, još nije donet i mislim da je advokatska komora (Law Society) bila pozvana da unese izmene u skladu sa ovakvim preporukama. To je sve šta sam, zasada, mogao da ustanovim, časni Sude. Dakle ovo su naši argumenti i ja mislim da je bilo korisno ovo izneti u javnost, tako da svi shvate i da bude jasno da je sve ovo šta smo mi izneli bilo rečeno sa ciljem da mi ovde imamo jedno efikasno

i pravedno suđenje, s tim da se optuženom da sva mogućnost da po svom izboru odredi branioca a to će da mu omogući da zadrži kontrolu nad tim kako se vodi suđenje. Naravno i advokat bi tu imao isto tako bitnu ulogu. Ali ukoliko on odbije da iskoristi to svoje pravo, on i dalje može da u značajnoj meri učestvuje u izvođenju dokaza Odbrane, a ovaj postavljeni advokat će imati samo tu ulogu da mu u tome pomogne.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, u vašim nastupima juče ste kritikovali amikuse i njihov stav u pogledu toga kako bi radio postavljeni branilac. Možete li, molim vas, to da mi razjasnite, jer mi nije bilo sasvim jasno kad ste to juče izneli. Interesuje me baš ovo šta ste rekli o tome kako se razlikuje vaš stav u odnosu na predlog amikusa.

TUŽILAC NAJS: Koliko sam ja shvatio stav amikusa i neka me isprave ako grešim, ukoliko se odredi da amikusi budu ti koji će pomagati optuženom u izvođenju njegovih dokaza Odbrane, oni bi se na taj način suviše približili optuženom i na taj način bi, zapravo, postali njegovi branioci i to je ono šta je nas uglavnom brinulo u ovom.

SUDIJA BONOMI: Jedna od škotskih odredbi je bila ta da bilo koji branilac koga postavi Sud mora da deluje u najboljim interesima optuženog. Da li vi u tome vidite neke poteškoće?

TUŽILAC NAJS: Pa mislim da je uvek relativno kako će se protumačiti ovaj termin "u najboljim interesima optuženog".

SUDIJA BONOMI: U Engleskoj (England) postoji drugačiji zakon i ja mislim da postoje određeni razlozi zbog koga je taj drugi zakon donet u Engleskoj, ali mislim da test za standard određivanja uloge advokata je nešto o čemu sada treba da prodiskutujemo i mene interesuje da li vi mislite da tu postoji neka poteškoća i drugo, da li bi to zahtevalo da postoji neki pokušaj da se uspostavi saradnja kako je naveo gospodin Kej (Kay) u svom podnesku?

TUŽILAC NAJS: Pa ja mislim da smo mi već u našem podnesku izneli da treba da postoji komunikacija između postavljenog advokata i optuženog u bilo kojoj fazi. Najbolje od početka. A, naravno, na optuženom je da odluči da li će biti te komunikacije i saradnje ili ne, jer ja mislim da, naravno, može da se pojavi problem u pogledu toga šta je u najboljem interesu optuženog, mislim da se optuženi i postavljeni advokat ne slože oko toga i ja ću sad da budem vrlo otvoren ovde. Optuženi ima određene ciljeve koji nisu pravne prirode, već je njegova odbrana više usmerena na publicitet, na javnost. Advokat kog bi Sud postavio i koji bi se trudio da deluje u najboljem interesu optuženog bi svakako to i radio, to jest brinuo se o najboljim interesima optuženog ovde u sudnici, to jest izvodio dokaze, osporavao suprotne dokaze. To bi bila njegova uloga. Dakle kad se uzme u obzir ta razlika, mi onda ne oklevajući kažemo da bi odluka advokata trebala da ima prioritet u odnosu na mišljenje optuženog. A sada što se tiče definicije najboljih interesa optuženog, da se vratim na vaše pitanje, časni Sude. Mislim da tu spadaju najbolji interesi optuženog ovde u sudnici, a ne van nje. Dakle, ovde može da dođe do konflikta u pristupu. Ja namerno nisam upotrebio termin "konflikti interesa", jer ako čak i advokati gledaju na isti problem sa iste tačke, oni mogu da dođu do različite odluke u pogledu toga kog svedoka treba pozvati. Dakle, ja sad ne govorim o onim radikalnim, ekstremnim situacijama koje možemo da imamo u domaćem zakonodavstvu, gde se radi o alibiju i o tome da li je ključno pozvati ovog svedoka ili nije ključno pozvati onog svedoka. Dakle, ukoliko dođe do nekih bitnih razmimoilaženja, bitnih neslaganja u pogledu pravnih interesa koje imamo u ovom suđenju, onda mislim da je pravi test za određivanje, za donošenje odluke taj da treba uzeti u obzir najbolje interese optuženog, sa tačke gledišta ovog suđenja i ishoda ovog suđenja, a o tome može da donese konačnu odluku samo advokat branilac. Naravno, treba evidentirati ukoliko se optuženi ne bude slagao sa svojim braniocem, treba obavezno evidentirati upravo u pogledu čega se oni ne slažu, jer je važno da o tome postoji evidencija. Drugo pitanje je ono koje se nameće, a to je žalbeni postupak. Meni je jasno da je ovo nešto,

ukoliko se postavi advokat, što bi eventualno moglo da se nametne pred kraj vođenja postupka, jer ukoliko su, naravno, sva neslaganja, razmimoilaženja u mišljenjima između advokata i optuženog evidentirana, zabeležena, onda će Pretresno veće da ima materijal koji može da pregleda, da bi ustanovilo tačno o kakvim razlikama se radi, da da svoj doprinos pozivanju svedoka i da bude aktivnije u vođenju ovog postupka, ali da ne sprečava dodeljenog advokata da donosi svoje sopstvene zaključke koji još svedoci mogu da se pozivaju. Na primer, da budemo precizniji, ukoliko u toku vođenja dokaza postane očigledno da dodeljeni advokat isključuje neke kategorije svedočenja koje bi optuženi želeo da se uključe, onda na kraju postupka, kada Pretresno veće bude davalo generalnu ocenu suđenja, Pretresno veće može da kaže "mi vidimo da postoji ta razlika, iako ne želimo da osporavamo pristup dodeljenog advokata, ipak uzimamo u obzir dokaze iz te kategorije koji mogu i treba da budu pred nama".

SUDIJA ROBINSON: Ukoliko dođe do značajnih razmimoilaženja ne samo u pogledu najboljih interesa optuženog, već najboljih interesa optuženog i sprovođenja pravde, šta onda u tom slučaju?

TUŽILAC NAJS: Vervatno se radi o mojoj greški što sam prevideo da o ovome ranije razmislim, naročito u svetlu na koji način tužilaštvo objašnjava razloge za dodeljivanje advokata u jurisdikcijama civilnog prava. Dvostruki razlog zbog koga treba postaviti advokata je sledeće: iako svaki advokat ima obavezu da zastupa svog klijenta, iako ta obaveza može da bude veoma čak i agresivna u ovom kontradiktornom sistemu koji mi ovde imamo, bez obzira na to postoji obaveza da se imaju na umu interesi pravde i to tako što će se pridržavati pravila i osigurati da ne postoji nikakvo namerno ili slučajno zanemarivanje pravila, a to se na ovom Sudu može protumačiti i malo šire, jer ovaj Sud ima i tu ulogu da ustanovi istinu. Dakle, može biti, ja se slažem da može biti teško ovom postavljenom advokatu da ima na umu tu obavezu i da traži da se izvede neki dokaz koji možda nije aktivno i apsolutno u interesima opruženog, ali zbog

interesa pravde taj advokat smatra da je neophodno izvesti te dokaze. Ja mislim da bi takvu odluku bilo teško doneti jednom postavljenom advokatu. Mislim da vam, zapravo, nisam dao sasvim dobar odgovor na to pitanje, tako da ću početi ispočetka. Ukoliko se, recimo, ustanovi da postoji neslaganje između optuženog i postavljenog advokata u pogledu toga da treba čitavu jednu kategoriju dokaza izbaciti, a Pretresno veće smatra da je u interesu pravde da se neki dokazi iz te kategorije ipak izvedu, onda bi Pretresno veće, ne želeći da oteža ulogu postavljenom advokatu, mogla samo da zatraži izvođenje tih dokaza.

SUDIJA ROBINSON: Kao što ste vi rekli, to će svakako da ima na umu bilo koji postavljeni advokat, jer je on neko ko radi na Sudu

TUŽILAC NAJS: Da, svakako, ali, naravno to je i osoba čija je primarna dužnost da uzme u obzir one instrukcije koje dobije od optuženog. Ja imam još nekoliko detalja koje bih sada hteo da iznesem. Znam da sada želite da razmišljate o modalitetima. Da li biste želeli da se sada time pozabavim ili kasnije?

SUDIJA ROBINSON: Da li je to povazano sa ovim ili ne?

TUŽILAC NAJS: Jedno jeste, donekle, a imamo i još nekoliko drugih,. Što se tiče ovih drugih imamo nalog Pretresnog veća vezan za to da li optuženi treba sam da svedoči, što bi, naravno, bilo pod zakletvom i ukoliko je odgovor "da", kada i koliko će to da traje. Ali jedno važnije pitanje, bar po mišljenju Tužilaštva je racionalizacija vremena, ukoliko ja to tako mogu da nazovem, odnosno raspoređivanje vremena po optužnicama i izvođenje dokaza po raznim optužnicama. Jedna od obaveza koje bi imao postavljeni advokat, bez obzira da li će ona ili on da razgovara ili pregovara o tome sa optuženim ili ne, a isto bi razmatranej bilo ukoliko optuženi sam predloži svog advokata, je da odluči koliko vremena treba da posveti hrvatskoj optužnici, koliko optužnici za Bosnu, koliko optužnici za Kosovo i koliko dokaza da izvede po svakoj od tih optužnica. U

našim podnescima mi smo podsetili Pretresno veće kako smo veoma često imali problema sa korišćenjem vremena od strane optuženog u unakrsnom ispitivanju, kako je ono prolongirao sve do samog kraja postavljanjem važnih pitanja, da bi na taj način od Suda dobio još dopunskog vremem za unakrsno ispitivanje. U ovom slučaju kada je određeno da Odbrana ima 150 dana za izvođenje svojih dokaza, to se, naravno, kasnije može izmeniti, ali za početak je ta cifra od 150 dana, dakle u toj situaciji mislim da je veoma važno da ovaj postavljeni advokat uvidi da treba u tom roku da izvede dokaze po sve tri optužnice.

SUDIJA ROBINSON: Vi kažete samo 150 dana, ali toliko je vreme imalo i Tužilaštvo.

TUŽILAC NAJS: Da, ja sada na ovo gledam sa tačke gledišta postavljenog advokata, je to je možda nešto što će njega ili nju možda da interesuje. Dakle ta raspodela vremena je veoma važna i mislim da se njom treba pozabaviti od samog početka. Mi bismo i dalje tražili da Pretresno veće naloži da dokazi budu izvođeni hronološkim redom, dakle Hrvatska, Bosna, Kosovo i mi smo razloge za to naveli u našim podnescima koje sada ovde neću da ponavljam, to su sve javni dokumenti. Ja vidim na osnovu spiska svedoka optuženog da su već obavljene neke pripreme da se prvo izvedu dokazi za Kosovo, pa onda svi drugi. Naravno, na Pretresnom veću je da odluči, možda u konsultaciji sa postavljenim advokatom ili ne, da li treba zadržati taj redosled ili ga, eventualno, treba izmeniti.

SUDIJA ROBINSON: Vi, dakle, tražite da to bude ovim redosledom: Hrvatska, Bosna, Kosovo?

TUŽILAC NAJS: Tako je.

SUDIJA ROBINSON: Ja mislim da je Pretresno veće već ranije naložilo da se dokazi izvode hronološki, ali je prepustilo optuženom da on sam odredi redosled.

TUŽILAC NAJS: Ja mislim da je nalog Suda bio da se glavno ispitivanje mora izvoditi propisanim redom, dakle optužnica po optužnicu, a nije eksplicitno navedeno da to treba da bude hronološki. Razlozi zbog kojih bi to trebalo da se uradi hronološki uključuju u obzir zdravlje optuženog, da se suđenje obustavi u ranoj fazi i u tom slučaju je lakše ukoliko se to radi hronološki, zbog svega onoga šta je vezano za izođenje dokaza. I možda bi, recimo, optuženi smatrao da su najteže optužbe sadržane u optužnici za Bosnu, tako da je i to jedan dopunski razlog da se dokazi izvrše hronološki. Mada su već sprovedena pripreme da se prvo izvode dokazi za Kosovo, prvi svedoci su vrlo ...

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA KVON: Na Pretresnom veću je svakako da odluči o tome, ali mi smo to prepustili optuženom, jer što se tiče optužnica, Kosovo je prethodilo onim drugim optužnicama, a Tužilaštvo je počelo svoje izvođenje dokaza upravo od Kosova i, po meni, mislim da je ovo nešto o čemu Odbrana treba da odluči.

TUŽILAC NAJS: Mi smo počeli sa izvođenjem dokaza po kosovskoj optužnici zbog raznih proceduralnih i nekih drugih razloga.

SUDIJA KVON: Ukoliko ja mogu da kažem sledeće, vi ste se malo udaljili od one teme o kojoj ste trebali ovde da nam govorite. Jedini razlog zbog kog mi govorimo o postavljanju advokata optuženom je taj što se brinemo zbog njegovog zdravlja, a to ne radimo zbog toga što on odbija da stručno pristupi vođenju svoje Odbrane ili što nije kooperativan u pogledu ovog postupka. To uvek treba da se ima na umu.

TUŽILAC NAJS: Svakako, časni Sude, ali način na koji se koristi vreme u ovom suđenju će odražavati tu činjenicu da će postavljeni advokat svakako na jedan profesionalan, stručan način da pristupi ovom postupku i to njegovo profesionalno mišljenje, stručan stav će svakako

da uslovi da on odvoji relevantno od irelevantnog u ovom Predmetu. Dakle, raspodela vremena je tema o kojoj sam ja sada govorio i ukoliko vi ne želite, ja neću sada da govorim o drugim pitanjima, sem ukoliko nemate sada nekih pitanja. Onda ću na ova druga pitanja da se osvrnem nešto kasnije.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Najs. Gospodine Kej.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Vi ste juče govorili o modalitetima i ja sam u svetlu toga noćas sastavio jedan dokument da bih, na neki način, dao naznake onoga šta ja mislim da bi bilo prikladno u ovom slučaju. Ja ću sada ovde da podelim primerke svima u sudnici. Nacrta se, naravno, uvek može poboljšati, ali prva stvar na koju skrećem pažnju Pretresnog veća je nešto šta se našlo na samom kraju redosleda za koji se opredelilo Tužilaštvo, a to je da predložimo da se optuženom da sedam dana da imenuje svog advokata, odnosno advokate. Ovde sam napisao još nešto rukom, a to je da nakon toga optuženi može da imenuje dodatne advokate da ga zastupaju, ukoliko to želi, jer možda neko za koga se opredeli optuženi neće da bude dostupan u istom trenutku, prema tome možda neko može da počne da radi s njim, pa se on kasnije može opredeliti za nekog drugog. Pre nego što nastavim, moram da vam kažem da sam prilikom izrade ovog nacrta imao na umu nešto šta mene obavezuje, a to je Kodeks ponašanja (The Code of Professional Conduct for Defence Counsel) branilaca pred ovim Sudom i mislim da se tamo govori o nekim pitanjima koje je dotaklo i Pretresno veće, na primer član 10, odredbe o kompetenciji, integritetu i nezavisnosti. Prilikom zastupanja svog klijenta advokat mora da deluje kompetentno vešto, brižno, iskreno i lojalno. Mora da ima nezavisan profesionalni sud, mora da daje otvorene i iskrene savete, mora da sačuva svoj integritet i integritet cele pravne profesije. Nikad ne sme da dozvoli da spoljni faktori i pritisci kompromituju njegov profesionalizam, kompetenciju i integritet. Kad se govori o najbolim interesima, u članu 11 stoji da će advokat da zastupa svog klijenta promptno i revnosno radeći u njegovim najboljim interesima. Tu se zatim gov-

ori još i o poverljivosti u komunikacijama. U članu 14 govori se i o sukobu interesa. To je možda ovo o čemu smo i pre govorili, šta ima prednost - sprovođenje pravde ili najbolji interesi klijenta. I ovde se kaže da advokat mora da bude lojalan svom klijentu, međutim on uvek ima dužnost prema Međunarodnom sudu da deluje imajući na umu najbolje interese pravde i te interese mora da stavi ispred svojih vlastitih interesa ili interesa bilo koje osobe, organizacije ili države. Prema tome, svi advokati koji se ovde pojavljuju kao advokati, a to sada obuhvata i amikuse, vezani su ovim Kodeksom ponašanja. Možda će Sud u nekoj konkretnoj situaciji s kojom se susretnemo ovde želeći tome da doda neke konkretnije smernice, međutim treba imati na umu da postoji Kodeks ponašanja koji je već na snazi.

SUDIJA BONOMI: Jedan dobar primer, gospodine Kej, je sukob interesa, jer kad dođe do sukoba interesa kao što je to pomenuo gospodin Najs, vi morate, na neki način, da stvorite zaštitu, da se zaštitite od prigovora koji bi mogli da se upute na to da je advokat dodeljen, a da ga nije imenovao sam klijent.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da. Kad je reč o svedocima, na primer, mnogim advokatima klijenti daju svedoke koje oni inače ne bi želeli da pozovu i jedan deo advokatske veštine je da se, na neki način, uspostave ravnoteže između te dve stvari. Advokat mora da iskoristi svoj sud i svoje diskreciono pravo u vezi s tim.

(Pretresno veće se savetuje)

PRIJATELJ SUDA KEJ: Radi se o diskreciji samog advokata i o sudu koji donosi sam advokat

SUDIJA BONOMI: Pre nego šta nastavite, da vas pitam još jednu stvar u vezi sa opštom situacijom u kojoj se nalazi dodeljeni advokat. Da li smatrate da je potrebno da se definišu obaveze detaljnije nego što su one definisane u kodeksu koji ste već citirali? Tu se, naime, kaže "delovati u interesu klijenta" odnosno optuženog. Spominju se

i opšti interesi pravde, međutim, moglo bi se smatrati da će se interesima pravde najbolje služiti ukoliko bi se delovalo u najboljem interesu optuženog.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Upravo tako. Upravo smo zato citirali Kodeks ponašanja i kada sam sinoć pisao ove moje beleške, ja nisam razmišljao van univerzuma tog Kodeksa ponašanja, jer svi smo ovde vezani tim kodeksom: mi amikusi, saradnici optuženog. Svi koji se pojavljuju pred ovim Međunarodnim sudom obavezani su Kodeksom ponašanja i to smo imali na umu. Zato sam u paragrafu 2 napisao: "da će advokat koga nominuje optuženi imati obavezu i ovlašćenja da ga predstavlja kao advokat u ovom postupku, a to automatski znači da je takav advokat vezan Kodeksom ponašanja." U paragrafu 3, zbog hibridnog sistema koji je Pretresno veće imalo na umu kada se debatovalo o pravu optuženog da se sam brani, ja predlažem da se optuženom dozvoli da se i dalje sam brani tokom suđenja, tako što će, na primer, između ostalog da ispituje, do zove svedoke, da izvodi dokaze i obraća se Pretresnom veću svojim argumentima u saradnji sa svojim dodeljenim advokatom i ono šta sam ja ovde mislio, a možda bi to moglo još i da se poboljša, je da on ide prvi, a onda, poput amikusa do sada, ukoliko njegovi advokati budu smatrali da Pretresnom veću treba na još nešto skrenuti pažnju, onda bi se oni nadovezali na argumente optuženog i izneli tvrdnje u njegovu korist. Dakle, dodeljeni advokati bi, na neki način, nadopunili samog optuženog i njegove argumente i zato sam ovde napisao "u saradnji sa". Namera mi ovde nije da dodeljeni advokat na neki način ide pre optuženog. To je nešto za šta se samo optuženi i advokat moraju odlučiti kako će da strukturiraju svoju Odbranu. U tački 4 govorim o situaciji do koje može da dođe ukoliko optuženi odluči da ne nominuje advokata po svom izboru. Sekretar ovog Suda će zatim da dodeli advokata da zastupa optuženog, a koji u okolnostima pod kojima optuženi ne može ili ne želi da učestvuje u postupku, onda vodi postupak u ime optuženog. Dalje pišem u slučaju da optuženi ili osobe koje deluju u ime optuženog, a ovde mislim na njegove sadašnje saradnike, u slučaju da oni ne sarađuju

sa dodeljenim advokatom tokom pozivanja i ispitivanja svedoka koje je optuženi identifikovao kao potencijalne svedoke, dodeljeni advokat može da pozove te svedoke i sve druge svedoka za koje smatra da su relevantni za ovaj Predmet. Ovde ishodišna tačka treba da bude popis svedoka koji je dao optuženi i treba da se nastoji da se oni dovedu pred ovaj Sud. Moram da priznam da mi se ne sviđaju neke stvari koje su, po svemu sudeći, došle od Tužilaštva, a koje idu u smeru toga da bi dodeljeni advokat mogao da pozove samo svoje sopstvene svedoke. Po mom mišljenju, to ne bi bilo u interesu pravde. Treba imati na umu čija se odbrana ovde izvodi - odbrana ovog optuženog i bez obzira na to šta smatra i veruje dodeljeni advokat, to nije njegov predmet, on ne brani samog sebe. To treba uvek da se ima na umu i ja celu ovu situaciju gledam kao jednu situaciju zasnovanu na konsenzusu između optuženog i dodeljenog adokata koja polazi od popisa svedoka koji je optuženi već dostavio. Paragraf 6. U slučaju da svedoci koje je identifikavo i pozvao optuženi, ne saraduju sa dodeljenim advokatom, advokat može da traži da Pretresno veće izda naloge koji će da prisile svedoke da dođu pred Sud i saraduju, ukoliko je to potrebno Tu, naravno, treba da postoji i jedan elemenat diskrecije u vezi sa tom listom gde stoji oko 1.600 imena potencijalnih svedoka. Paragraf 7. Dodeljen advokat ima dužnost da se spremi za ispitivanje svedoka i za vođenje cele odbrane slučaju da optuženi ili osobe koje deluju u ime optuženog odluče da ne saraduju, kako bi se omogućio nastavak suđenja. Ovo sam uvrstio kao neposredni rezultat odluke Pretresnog veća, a to je da je ekspeditivnost jedan od razloga zbog kog je doneta odluka koja je danas doneta. Sekretarijat će na odgovarajući način da finansira dodeljenog advokata i pripadnike njegovog tima, kako bi oni mogli da obavljaju svoju dužnost i ovde takođe treba da se doda da se to odnosi i na advokata kog bi odabrao i sam optuženi. I on bi trebalo da dobije finansijsku pomoć. Prema tome, ovaj model zasnovan je na ... Dakle, da ponovimo, optuženi mora da ima pravo prvog izbora, dodeljeni advokat obavezan je Kodeksom ponašanja advokata pred ovim Sudom i nalogom ovog Pretresnog veća treba da se omogući da advokat da deluje u saradnji

sa optuženim. Dodeljeni advokat kog nije imenovao sam optuženi je, zapravo, tek zadnji izlaz. Bez obzira na to ko će da preuzme funkciju dodeljnog advokata, Tužilaštvo je sugerisalo amikuse, gospođa Karla del Ponte (Carla Del Ponte) je juče sugerisala da bi to mogli da budu njegovi saradnici ili pak neko drugi, to takođe u velikoj meri zavisi od toga kako će stvari da organizuje Sekretarijat. Kad je reč o amikusima moram da kažem da mi radimo u ovom Predmetu već tri godine i stvari u velikoj meri zavise od toga šta može da se dogovori sa Sekretarijatom. Ovde se radi o jednoj promeni uloga, o jednom sasvim drugačijem imenovanju i Tužilaštvo ne bi trebalo jednostavno da pretpostavi da je to nešto šta mi jednostavno moramo da preuzmemo na sebe. To nije slučaj. U raznim fazama tokom suđenja, uloga amikusa se menjala. Potreba za njima bila je ponekad smanjena, ponekad povećana i u jednom trenutku prilikom izvođenja dokaza Tužilaštva smatrali smo da smo bili od velike pomoći, prema tome odluke Sekretarijata biće veoma važne u slučaju da se amikusu odaberu za dodeljene advokate. Dalje, kad je reč o načinu na koji bi funkcionisao dodeljeni advokat, naravno smatramo da bi dodeljeni advokati trebali Sekretarijatu da dostave dokument o njihovoj strategiji u kojoj kažu kako smatraju da će da rade sa svedocima i da pripremaju odbranu. Međutim, u ovom trenutku nema potrebe da samo Pretresno veće razmatra baš takvu nijansu modaliteta. Mi smo to jednostavno uzeli u obzir u okviru generalnog razmatranja modaliteta i opcija koje stoje na raspolaganju. Mi smatramo da na odgovarajući način treba zaštititi interese optuženog onako kako ih on vidi u ovoj prvoj fazi.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA KVON: Gospodine Kej, hvala vam na vašim rečima. Dozvolite da vas pitam sledeće, radi se o jednom opštem pitanju. Pretresno veće je, kao što smo objavili, odlučilo da dodeli advokata. Međutim postoje razni načini da se advokat dodeli. Prvo, umesto da se advokat dodeli, mogla bismo da povećamo uloga amikusa. To ne mora nužno da znači da ćete to da budete vi, gospodine Kej.

Amikusi su do sada igrali ulogu sličnu ulozi advokata, prema tome ovde se možda radi samo o nomenklaturi, međutim ako bi Pretresno veće redefinisalo i proširilo ulogu amikusa tako da ona obuhvati i aktivno zastupanje optuženog, što biste vi rekli na to?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pa, pre svega, ja bih želio još jednom da apelujem na vas da prvo damo mogućnost optuženom da imenuje advokata, a tek onda da idemo preko toga ...

SUDIJA KVON: Da, da, to je opcija koja stalno stoji na raspolaganju optuženom, da sam imenuje svog advokata.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Dobro, mislim da ukoliko se to formalno uradi unutar ovakvog postupka, da to onda bolje odgovara vrlo pažljivoj analizi ovog pitanja i pravu optuženog koju je do sada sprovodilo Pretresno veće. Ukoliko bi opcija bila ta da se proširi uloga amikusa kako bi oni obavljali i funkciju advokata, onda bi to bio način da se nomenklatura amikusa koristi na način koji bi i dalje pomagao optuženom. Proširenje uloge amikusa, iako je ono različito od onoga šta smo mi dosada radili, ipak bi bilo drugačije u tome što bismo mi aktivno prezentirali obranu optuženog, ukoliko on nije u mogućnosti da bude u sudnici, u svim onim okolnostima u kojima bi Pretresno veće smatralo prikladnim, a da bi suđenje moglo da se nastavi. Međutim, ovo zahteva jedno vrlo ozbiljno promišljanje o novoj ulozi amikusa i u smislu resursa organizacije i drugih stvari, jer ako se bude išlo na paralelnu organizaciju, da budemo spremni za sve opcije, onda bi amikusi nastavili da deluju na takav način da može da se nastavi sa suđenjem. Prema mom mišljenju i jedan od ciljeva, kao što sam već juče rekao, je da se smanji breme koje leži na plećima optuženog, jer u svim velikim suđenjima, velikim parnicama, vođe timova delegiraju poslove i odgovornosti. Evo, to radi i Tužilaštvo ovde, videli smo. Vi ne možete sami lično da razgovarati sa svakim svedokom, da ispitujete svakog svedoka, da izvršite istragu i sami iznesete sve argumente. Treba vam pomoć. Ovo je upravo jedno takvo veliko suđenje. Suđenja obično nisu veća od ovoga

ovde. Mislim da će svi to da priznaju. Prema tome, ovde se radi o tome da se pomogne optuženom kako bi mogao i dalje da se predstavlja pred ovim Sudom.

SUDIJA BONOMI: U ovoj situaciji u kojoj se vi sada nalazite kao amikus, vi i vaše kolege, na koji način iščitavate kodeks o profesionalnom ponašanju pred ovim Sudom? Kad je on pisan imalo se na umu da advokat ima svog klijenta?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, mi radimo u duhu tog kodeksa. Primjenjujemo one delove koji mogu da se primenjuju na nas. Isto tako mi imamo svi i kodekse ponašanja naših advokatskih komora, kojih se, takođe, moramo držati i namera je da se ti kodeksi primenjuju paralelno. Isto tako na nas se primenjuju i odredbe koje su navedene u nalogu o našem imenovanju, to je naš primarni izvor. Mi uvek prvo gledamo to, šta god da radimo, uvek se oslanjamo na to. Kad god se pisano obraćamo Sudu dokumentima, uvek prvo počinjemo time da navedemo odakle dolazi naš autoritet da to možemo da tvrdimo.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hvala vama.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, koji su vaši argumenti u vezi s ovim pitanjem?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, fundamentalni minimum prava koje optuženi ima i po Rimskom statutu (Rome Statute) i po vašem Statutu (Statute) je pravo da se lično branim. Ovde je u slučaju, kroz ove pune dve godine izneta bujica manipulacija laži. Sada kada je na redu da se iznese istina, vi meni to pravo oduzimate. Odbrana ...

SUDIJA ROBINSON: Isključio sam vam mikrofon, gospodine Miloševiću. Neću uopšte da vas slušam ako budete govorili o pitanju

dodele advokata. O tom pitanju se već vodila diskusija i već je odlučeno. Vi ste rekli da ćete u vezi s tim da preduzmete neke korake. To je apsolutno vaše pravo. Sada se bavimo modalitetima dodele advokata. O tome treba da govorite. Ukoliko u vezi s tim pitanjem nemate nikakve argumente, u redu. Molim vas da se usredsredite na pitanje modaliteta dodele advokata. Time se sada bavimo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa bavite se.

SUDIJA ROBINSON: Ako sam dobro shvatio, vi nemate nikakve argumente koje sada želite da iznesete u vezi s tim. Vreme je za pauzu. Idemo na pauzu od pola sata. Nastavljamo sa radom u 11.00.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Sada ću da saopštim odluku Pretresnog veća po prvoj fazi pitanja koje se odnosi na dodelu advokata. U skladu sa odlukom Pretresnog veća o dodeljivanju advokata, sekretaru je naloženo da postavi dodeljenog advokata optuženom. Sekretaru se nalaže da prvenstveno obezbedi imenovanje gospodina Keja i gospođice Higin (Higgins) i sekretar treba da obezbedi adekvatna sredstva za dodeljenog advokata i članove tima kako bi se omogućilo da ovaj tim funkcioniše i obavlja svoju dužnost. Profesor Mekkormak će da ostane prijatelj suda koji će da se bavi pitanjima međunarodnog prava. Nismo prihvatili da se odredi rok od sedam dana za postavljanje advokata od strane optuženog, a za koje vreme bi bio postaljen advokat od strane Sekretarijata. Takvu smo odluku doneli zašto je optuženi juče vrlo jasno istakao, uprkos stavu sudije Kvona da bi branio trebali da dođu iz redova trenutnih saradnika optuženog, da on to ne bi prihvatio, tako smo mi zaključili. S toga optuženom ostavljamo mogućnost da se obrati Pretresnom veću u bilo kojoj kasnijoj fazi sa jednim obrazloženim zahtevom u kome traži da mu se dozvoli da sam postavi svog advokata. Sekretar će da obavesti Pretresno veće do 13.00 sutra o tome šta je urađeno po

pitanju postavljanja advokata. Po primanju tog izveštaja od sekretara, Pretresno veće će da izda nalog gde će dalje da se iznese način za naš dalji nastavak rada, s tim da će izvođenje dokaza da počne u utorak 7. septembra. Načini koji će da budu izneti će da budu u skladu sa onim opštim principima koji su sadržani u podnesku gospodina Keja. Gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Ukoliko ste vi završili sa tim pitanjem, časni Sude, ja imam jedno sasvim drugo pitanje koje bih hteo sada da pokrenem. Tu se radi o memorandumu koji je jutros podeljen svim stranama i Pretresnom veću i uz vašu dozvolu ja ću sada da vas obavestim o čemu se tu radi. To neće da traje suviše dugo. Dakle, ovde se radi o citatu koji je naveo optuženi u svom uvodnom izlaganju, pripisujući to bivšem predsedniku SAD (United States of America), Klintonu (Bill Clinton). Ja mislim da bilo koje novine koje budu ovo objavile, naročito u regionu, bi morale da objave i korekciju i da tome pridaju isto onoliko značaja koliko su pridale i onom šta je rečeno tokom uvodnog izlaganja. Ono šta je optuženi pripisao predsedniku Klintonu, koji je to navodno rekao u noći 24. marta 1999. godine, je sledeće: "Srbi ne samo da su prouzrokovali Prvi svetski rat, već bez njih ne bi bilo ni holokausta, a ono što je zapravo rekao predsednik Klinton, njegove reči bukvalno stoje u ovom memorandumu koji smo mi podelili i one glase sledeće: "Sarajevo, prestonica susedne Bosne, je mesto gde je počeo Prvi svetski rat. Drugi svetski i holokaust su zahvatili ovaj region. Vi ćete da vidite, časni Sude, tačno u kolikom stepenu je razmimoilaženje između onoga šta je juče rečeno i ovoga ovde. Zahvalan sam na mogućnosti koju ste mi dali da ovo iznesem.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, da li prihvatate ovu korekciju?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Proveriću citat. Možda je greška kod prikupljanja dokumentacije u pogledu datuma, ali mislim da nije greška u pogledu samog citata. Proveriću. U svakom slučaju ono šta je tačno

meni ne smeta da bude korigovano.

SUDIJA ROBINSON: U transkriptu je evidentirano ono šta je rekao tužilac, a mi ćemo da sačekamo da nam vi date vaš konačan stav. U međuvremenu će u transkript da uđe ono šta je sada podneo tužilac. Da li ima još nekih drugih pitanja? U tom slučaju prekidamo sa radom.

Fond za humanitarno pravo